An illustration of a young child with a bob haircut, wearing a blue dress, sitting on a blue, textured surface and reading a book. The child is positioned in the center-left of the frame. To the right, a large, pale yellow moon with a textured surface dominates the scene. The background is a dark, starry night sky. The overall style is soft and artistic, with a focus on light and shadow.

OTROK
IN KNJIGA
106

V zadnjih dveh desetletjih je namreč izšlo več razprav o berilih, ki izpričujejo neenotno rabo termina berilo, prav tako še ni ustaljena raba termina didaktičnega instrumentarija – neume-tnostnega besedila v berilu.

Martina Mejak, *Berilo in didaktični instrumentarij v njem*

Del generacije, ki je odraščala v jugoslovan-skem socializmu v 70. in 80. letih, je imel po osamosvojitvi na to obdobje izrazito kritičen pogled (Košak s filmom *Outsider*). Del genera-cije (Vidmar z romanom *Pink*) pa na družbeno dogajanje s časovne distance gleda z nostalgi-jo: to je bil čas iskanja identitete, ki je vedno naporen, a večina ga je preživela brez prask, živeli so sicer skromno, z današnjega zornega kota velikokrat absurdno, a pravzarpav večini tistih, ki so odraščali v 70. in 80. letih ni bilo nič zares hudega.

Peter Svetina, *Hvala, kritika in nostalgija: podoba socializma v slovenski mladinski književnosti socialističnega in postsocialističnega časa*

V nasprotju s predstavo, da je otroška književ-
nost najlažja in zato kot nalašč za prevajalce
začetnike, menim, da vsaj resnično kakovostni
primerki te književnosti niso bagatelni in ne-
problematični prevajalski zalogaji. Prevajalec
ne sme pustiti na cedilu avtorja s tem, da bi
ga poenostavil ali kakor koli osiromašil; prav
tako pa ne sme pustiti na cedilu svojega ciljne-
ga bralstva, otrok in mladih, ki si pomembno
oblikujejo jezikovno spretnost in razgledanost
prav s takim čtivom.

Nada Grošelj, *Nekaj misli
o prevajanju knjig o muminih*

Na naslovnici je ilustracija Andreje Peklar
iz nagrajene avtorske slikanice *Luna in jaz*
(KUD Sodobnost International, 2019)

Ustvarjanje si rad predstavljam kot igro z lego kockami. Različne ideje sestavljaš in prestavljaš in kombiniraš in na koncu nekaj nastane. Več kot se igraš s kockami, bolj jih boš znal sestaviti skupaj tako, da se ne bodo sesule ob prvem pišu. Ne zanašajte se na inspiracijo.

Ivan Mitrevski, *Kje dobim inspiracijo in ostali prebliski*

Slovenska sekcija IBBY je pripravila poslanico in plakat ob 2. aprilu 2020 – Mednarodnem dnevu knjig za otroke. Poslanico z naslovom »Lakota po besedah« je napisal Peter Svetina, plakat je ilustriral Damijan Stepančič, ki si je zamislil tudi vabilo k praznovanju v obliki kocke. Vse gradivo je oblikovala Melita Rak. Projekt so finančno podprli Ministrstvo za kulturo, Javna agencija za knjigo in Pošta Slovenije.

Gradivo smo že poslali nacionalnim sekcijam IBBY v 80 držav po vsem svetu.

Tilka Jamnik, *Mednarodni dan knjig za otroke 2020*

Obravnavane teme se loteva pregledno, sistematično, ob upoštevanju tuje in domače strokovne literature ter ob poudarjanju različnih vidikov obravnavanih besedil. Skozi vse besedilo ponuja tudi tehten in z različnimi argumenti podkrepljen premislek o vrednotenju analiziranih besedil, ki pa ga je mogoče prenesti tudi na področje celotne mladinske književnosti in je lahko vedno znova aktualen.

Barbara Pregelj, *Gaja Kos: Knjižne dvoživke: slovenski mladinski problemski roman*

OTROK IN KNJIGA

REVIJA ZA VPRAŠANJA MLADINSKE KNJIŽEVNOSTI,
KNJIŽEVNE VZGOJE IN S KNJIGO POVEZANIH MEDIJEV
*The Journal of Issues Relating to Children's Literature,
Literary Education and the Media Connected with Books*

106

OTROK IN KNJIGA izhaja od leta 1972. Prvotni zbornik (številke 1, 2, 3 in 4) se je leta 1977 preoblikoval v revijo z dvema številkama na leto; od leta 2003 izhajajo tri številke letno.

The Journal is Published Three-times a Year in 700 Issues

Uredniški odbor/*Editorial Board*: dr. Meta Grosman, mag. Darja Lavrenčič Vrabc, Maja Logar, Tatjana Pregl Kobe, dr. Gaja Kos, dr. Barbara Pregelj, dr. Peter Svetina in Darka Tancer-Kajnih; iz tujine: Gloria Bazzocchi (Univerza v Bologni), Juan Kruz Igerabide (Univerza Baskovske dežele), Dubravka Zima (Univerza v Zagrebu)

Glavna in odgovorna urednica/*Editor-in-Chief and Associate Editor*: Darka Tancer-Kajnih

Sekretar uredništva/*Secretar*: Robert Kereži

Redakcija te številke je bila končana decembra 2019

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji

Prevodi sinopsisov: Marjeta Gostinčar Cerar

Lektoriranje: Darka Tancer-Kajnih

Izdaja/*Published by*: Mariborska knjižnica/*Maribor Public Library*

Naslov uredništva/Address: Otrok in knjiga, Rotovski trg 6, 2000 Maribor, tel. (02) 23-52-100, telefax: (02) 23-52-127, elektronska pošta: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si in revija@mb.sik.si spletna stran: <http://www.mb.sik.si>

Uradne ure: v četrtek in petek od 9.00 do 13.00

Revijo lahko naročite v Mariborski knjižnici, Rotovski trg 2, 2000 Maribor, elektronska pošta: revija@mb.sik.si. Nakazila sprejemamo na TRR: 01270-6030372772 za revijo Otrok in knjiga

Vključenost v podatkovne baze:

MLA International Bibliography, NY, USA

Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA

EBESCO Publishing, Inc.

ČLANKI – RAZPRAVE

Martina Mejak

BERILO IN DIDAKTIČNI INSTRUMENTARIJ V NJEM

Sodobne raziskave beril različno naslavljajo to specifično obliko učnega gradiva. V prispevku analiziramo rabo términa berilo v literarnovednih raziskavah in kako se le-ta pojavlja v poljudni literaturi (npr. enciklopedijah). V berilu so ob izbranem leposlovnem delu tudi didaktizirana in reducirana literarnovedna spoznanja, ki naslavljajo učence določene starosti. Sodobna slovenska osnovnošolska berila so opremljena s t. i. didaktičnim instrumentarijem, za katerega se v strokovnem in znanstvenem diskurzu pojavljajo različna poimenovanja.

Modern researches about textbooks address this specific form of teaching material differently. In the paper, we analyze the use of the term “berilo” in literary science research and how its use occurs in popular literature (eg. encyclopedias). Along with having a selection of works of fiction, the textbook also includes a didactic and reduced literary science work, which addresses pupils of a certain age. All modern Slovenian elementary school textbooks are equipped with the so-called didactic instruments (“didaktični instrumentarij”), for which different denominations can be found in professional and scientific discourse.

0 Uvod

Ena izmed pomembnih nalog vsake vede – tudi didaktike književnosti – je razvoj lastnega strokovnega izrazja oz. terminologije, ki se redko spreminja, in sicer šele po temeljitem premisleku in s konsenzom večjega števila strokovnjakov matičnega področja (Kalin Golob 2000: 187–188; Humar 2004: 20; Vintar 2008: 9). Na Slovenskem je tradicija razvijanja slovenskega knjižnega jezika v znanosti dolga in tudi interdisciplinarno zasnovana, saj od nekdaj združuje jezikoslovce in strokovnjake posamezne stroke (Kalin Golob 2000: 187). Termin je poimenovanje za specializirani pojem oz. miselno enoto določenega strokovnega področja. T. i. pojmovno načelo v terminologiji pomeni, da se pomen enači s pojmom, saj ima »en pojem /.../ kot abstraktna miselna enota lahko torej le en pomen, ki pa mu seveda lahko pripišemo več poimenovanj« (Vintar 2008: 24). Prihaja namreč do tega, da termini, ki v enem jeziku označujejo isti pojem, niso sinonimi. Naloga terminologije je ovrednotiti taka poimenovanja s kvalifikatorji in s pomočjo t. i. terminološkega načela enoznačnosti priporočati le eno poimenovanje in ostala odsvetovati, kar je naloga normativne terminologije (Humar 2004, 2009; Vintar 2008; Trebar 2014).

Na specifične terminološke težave v zvezi z izobraževalno tehnologijo pri didaktiki književnosti je v svoji magistrski nalogi opozorila Jankovič Čurič (2008: 13):

Na začetku svoje raziskave sem naletela na težave glede terminologije. Ugotovila sem namreč, da se za isto stvar uporablja več različnih terminov oz. še bolj to, da je v različni literaturi uporaba terminov zelo nedosledna (celo pri istih avtorjih), brez prave definicije. Pri začetnem (laičnem) branju strokovne literature me ta nedoslednost ni motila in mi je bila uporaba različnih terminov za isti pojav kar nekako samoumevna, kasneje je postala moteča, saj sem želela postaviti jasen okvir strokovnega besedja.

V pričujočem prispevku se bomo dotaknili dveh terminov, in sicer poimenovanja za temeljno učno gradivo pri pouku književnosti, tj. berilo, in poimenovanja za vprašanja, naloge itd. ob umetnostnem besedilu v berilu, tj. didaktični instrumentarij. V zadnjih dveh desetletjih je namreč izšlo več razprav o berilih, ki izpričujejo neenotno rabo termina berilo, prav tako še ni ustaljena raba termina didaktičnega instrumentarija – neumetnostnega besedila v berilu.

1 Berilo kot temeljna učna knjiga (učbenik) pri pouku književnosti

V slovenskem prostoru so redke splošnodidaktične teoretične analize, ki bi osvetlile učbenik iz različnih zornih kotov, ovrednotile njegovo funkcijo in strukturno mesto pri pouku, socialne, psihološke in pedagoške determinante in ne nazadnje mesto v didaktični teoriji (Strmčnik 2001; Blažič in sod. 2003; Ivanuš Grmek 2003; Kovač in sod., 2005; Štefanc 2005). Pomanjkljivost občedidaktičnih raziskav oz. neusklajenost tipologij se zrcali tudi pri didaktiki književnosti, saj nekateri raziskovalci/avtorji uvrščajo berilo med sekundarne vire znanja in informacij oz. učne pripomočke, tudi učna sredstva oz. didaktična ali učna gradiva (Krakar Vogel 2004), drugi kot učno sredstvo med izobraževalno tehnologijo (Žbogar 2000, Jankovič Čurič 2008), tretji med učno gradivo (Kodre 2008) ali med didaktične pripomočke (Novak 2011). Na neusklajenost tipologij oz. terminologije in pomanjkanje raziskav o učbenikih oz. berilih v slovenističnem raziskovalnem polju – »tematika je namreč taka, da se z njo ukvarjajo redki slovenisti, pa še to bolj posredno kot neposredno« – je opozorila Jankovič Čurič (2008).

V *Pravilniku o potrjevanju učbenikov* (2015), kjer je posebej navedeno tudi berilo, je v 2. členu učbenik definiran kot:

osnovno učno gradivo za doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev in standardov znanja, opredeljenih v učnem načrtu oziroma v katalogu znanja. Z didaktično-metodično organizacijo vsebin in prirejeno likovno ter grafično opremo podpira poučevanje in učenje. Vsebina in struktura učbenika omogočata samostojno učenje udeležencev izobraževanja in pridobivanje različnih ravni ter vrst znanja. Učbenik je vezan na šolski predmet oz. modul in določeno stopnjo izobraževanja. Učbenik je tudi berilo kot zbirka besedil, izbranih skladno s cilji učnega načrta.

Didaktik Damijan Štefanc definira učbenike kot »tista didaktizirana gradiva, ki jih lahko učitelj uporabi kot učna sredstva, za dijake, ki s pomočjo gradiv pridobivajo znanje, pa so ta gradiva učni vir« (Štefanc in sod. 2011: 11, glej tudi Štefanc 2005), čeprav ob tem dodaja, da je s preprosto in enoznačno definicijo nemogoče ujeti bistvo učbenika oz. učnih gradiv. Zakonodajni in splošnodidaktični jezik, kot

kažejo zgornji primeri, opredeli učbenik oz. berilo kot učno gradivo, v preteklosti pa so bili učbeniki klasificirani kot učno sredstvo ali pa se je o njih pisalo v okviru razprav o učnih metodah (delo z učbenikom je bila ena izmed metod). Med učna sredstva se uvršča »vse objekte, ki so bodisi posebej izdelani za uporabo pri pouku bodisi jih učitelj za ta namen izbere« (Kovač in sod. 2005: 19). Med učnimi sredstvi ločimo učila, ki so nosilci učno relevantnih informacij, in učne pripomočke, ki omogočajo pridobivanja znanja, niso pa nosilci vsebin (tehnični pripomočki) (prav tam). Krovni pojem, ki poleg učnih sredstev, učil in učnih pripomočkov vključuje tudi učna ponazorila, učna pomagala, učna gradiva in multimedije, je izobraževalna ali učna tehnologija (Blažič 1993; Blažič in sod. 2003). Učna gradiva kot učni medij (didaktiziran posrednik znanja) so vsa didaktizirana gradiva, torej gradiva v pisni obliki, tiskana ali dostopna v e-obliki, s katerimi se uresničujejo učni cilji iz učnih načrtov. Multimediji, termin novejšega časa, označuje skupek medijev oz. kombinacijo različnih medijev, ki jih učitelj uporablja pri svojem delu (Blažič 1993, Blažič in sod. 2003; Bambič 2009; Štefanc 2011). Krakar Vogel (2004: 142) poda naslednjo definicijo: »/Učbenik za pouk književnosti vsebuje z učnim načrtom usklajeno učno snov za pouk književnosti. Največkrat torej vsebuje literarna besedila in literarnovedne vsebine ter je didaktično oblikovan.«

Če povzamemo, je berilo kot učbenik za pouk književnosti oz. učno gradivo pri pouku književnosti didaktizirana zbirka besedil, ki so bila izbrana v skladu s cilji učnega načrta. Kot učilo je za učitelja učno sredstvo, za učenca učni vir in kot tak sodi v okvir izobraževalne (učne) tehnologije (Kovač in sod. 2005; glej tudi Blažič in sod. 2003). Na podlagi tega sledi ugotovitev, da so uvodoma navedene umestitve berila (Krakar Vogel, Jankovič, Žbogar, Kodre, Novak) sicer točne, a na različnih hierarhičnih ravneh, vse pa lahko uvrstimo v okvir izobraževalne tehnologije, saj je berilo kot temeljna učna knjiga pri pouku književnosti učno gradivo in kot tako sodi v njen okvir, učna sredstva oz. izobraževalna tehnologija pa je eno izmed temeljnih raziskovalnih področij didaktike književnosti kot znanstvene discipline.

2 Čitanka, berilo ali učbenik za književnost

Naslednje vprašanje je samo poimenovanje učbenika za pouk književnosti. B. Krakar Vogel (2004: 142) je to vprašanje pustila odprto: »Zaradi literarnih del, ki so namenjena literarnemu branju, učbenik za književnost pogosto imenujemo berilo (včasih tudi čitanka)«. P. Kodre (2008) v svoji raziskavi uporablja sopomensko izraz berilo in čitanka, kar, kot zapiše, izpričuje tudi stanje v SSKJ, čeprav poudari, da izraz čitanka uporablja za dela v starejših obdobjih, ker je bila takrat razširjena taka raba. V svojem delu izpostavi tudi prevzem besed berilo in čitanka: po napol anonimnem viru iz leta 1941 je čitanka po nepotrebnem prevzeti sinonim za berilo iz ruščine, po Žerjavu iz leta 1970 je berilo po nepotrebnem prevzeti izraz iz hrvaščine. Berilo oz. čitanko definira kot glavno učno gradivo, ki skupaj z učiteljem vpliva na vedenje, stališča in prepričanja učencev, kar je v skladu z njenim raziskovalnim fokusom. M. Jankovič Čurin (2008) dokazuje, da je učbenik berilo in ga definira kot zbirko besedil oz. odlomkov več avtorjev, knjigo literarnega značaja, ki je prilagojena smotrom književnega pouka; njeno raziskovalno polje se osredotoča na berila, izdana po letu 1991. P. Novak (2011) se je osredotočila na razlago pojma učbenik in berilo z obrazložitvijo, da v doktorski disertaciji obravnava sodobne

učbenike za pouk književnosti oz. berila. Berilo definira s pomočjo teorije A. Žbogar (2000), vključni izvajanja P. Kodre (2008) in I. Saksida (2005).

Dilemo glede poimenovanja (berilo, čitanka, učbenik za pouk književnosti itd.) je v svoji raziskavi o Prešernu v srednješolskih berilih nato razrešil Z. Božič (2010). Ugotovil je namreč, da se je za berilo od leta 1850 dalje uporabljalo več izrazov, in sicer: cvet, cvetnik, čitanka, učbenik in seveda berilo. Berilo in čitanka se pogosto uporabljata sopomensko, izraz učbenik je uporabljen kot nadpomenka, izraza cvet in cvetnik sta redka. S preštevalno metodo je na primeru srednješolskih beril ugotovil, da je najbolj razširjen izraz berilo in »je beseda berilo tista, ki je glede na tradicijo najbolj upravičeno uporabljamo kot slovensko enobesedno poimenovanje učne knjige za književnost« (Božič 2010: 30). Pri pregledu gradiva je Božič (prav tam) preučil tudi gesla v Enciklopediji Sloveniji in ugotovil, da geslo berilo sploh ne obstaja, so pa zapisana tri gesla, ki tako razdrobljeno obravnavajo to tematiko, in sicer: geslo *čitanke*, ki ga je pripravil Ivan Andoljšek, *gimnazijske čitanke*, ki ga je pripravila Tatjana Hojan, in *učbeniki slovenske književnosti*, ki ga je pripravil Gregor Kocijan. Gesla berilo ni niti v dodatku *Enciklopedije Slovenije A–Ž* (2002). Skoraj sočasno z Božičevo ugotovitvijo, da je berilo najbolj razširjen izraz, je prišlo do pomembne spremembe, in sicer v najnovejši slovenski nacionalni enciklopediji, SLOVENIKI I–II, ki je izšla leta 2011, se v prvem zvezku pojavi geslo berilo, ki povzema gesla (čitanke, gimnazijske čitanke in učbeniki za pouk književnosti) iz *Enciklopedije Slovenije*.

Med raziskovalci oz. raziskovalkami uporablja dosledno termin učbenik za pouk književnosti A. Žbogar (2000), ki je v svoji magistrski nalogi zelo podrobno podala splošno teorijo učbenika. Na podlagi tega je definirala splošne določilnice učbenika za pouk književnosti, ki so skupne vsem učbenikom, in specifične določilnice učbenika za pouk književnosti. Splošne določilnice učbenika za književnost oz. berila so: učbenik sodi v okvir izobraževalne tehnologije, prek učnega načrta je uresničevalec vzgojno-izobraževalnega sistema, kot učni vir je namenjen aktivnemu učenju učenca, učitelju služi kot didaktični pripomoček, učbenik ima primerno informacijsko (vsebinski koncept, likovno-grafična in jezikovna podoba) in didaktično vrednost (vaje in naloge) ter je rezultat timskega dela. Specifični določilnici pa sta ustrezna informacijska in didaktična vrednost. Pod informacijsko vrednost razume razporeditev literarnih in literarnovednih besedil, vsebini in motivaciji primerno likovno-grafično podobo, pod didaktično vrednost pa razume ustrezen didaktični instrumentarij, ki uresničuje cilje sodobnega pouka književnosti, gre za vaje in naloge, ki spodbujajo stik z literarnim besedilom (prav tam: 38; glej tudi Žbogar 2007). Znanstvena dela, ki so nastala pozneje, se le delno držijo njene terminologije. P. Kodre je v svoji doktorski disertaciji ne citira, M. Jankovič Čurič jo v svoji magistrski nalogi omenja v teoretičnem delu in povzema njena spoznanja za oblikovanje kriterijev za vrednotenja beril, vendar se drži termina berilo, zapiše pa, da so definicije berila v različnih virih različne (le enkrat izjemoma, kot sama poudari, zapiše didaktično gradivo), P. Novak pa v svoji doktorski disertaciji niha med poimenovanjema učbenik za pouk književnosti in berilo.

Na podlagi preučitve (srednješolskih) beril je Z. Božič (2010) predlagal naslednjo tipologijo beril:

- berilo antološkega tipa (berilo, ki vključuje več besedil, kot jih predpisuje veljavni učni načrt),
- berilo vezanega tipa (berilo, ki vključuje le besedila iz učnega načrta),

- berilo učbeniškega tipa (leposlovna besedila ponazorijo literarnozgodovinski pregled in literarnovedni instrumentarij, ki je v funkciji veznega besedila),
- kombiniran tip berila (gre za antologijski tip berila z učbeniškiimi primesmi ali berilo vezanega tipa brez učbeniških elementov).

V slovenskem prostoru sta antologijski in vezani tip berila najbolj razširjeni različici berila (Krakar Vogel 2004).

3 Didaktični instrumentarij v berilu

Berilo kot učbenik oz. učno gradivo pri pouku književnosti je didaktizirana zbirka besedil, ki so izbrana v skladu s cilji učnega načrta. Pri pripravi berila sestavljavci beril opravijo didaktično transformacijo in redukcijo literarnovednih spoznanj glede na naslovnika,¹ ki se kaže pri zasnovi spremnega besedila k obravnavanemu leposlovnemu delu. »Didaktično-metodično oblikovanje čtiva vključuje sistem postopkov, ki bralcu omogoči celovitejšo in globljo recepcijo besedila, ga uvajajo v zakonitosti interpretacije besedila, vabijo ga h kritičnim reakcijam in k estetskemu presojanju« (Rosandić 1991: 272).

Pri nastajaju beril, tako kot drugih učnih gradiv, omogočata didaktična transformacija in redukcija ali didaktizacija znanstvenih vsebin (Strmčnik 1997, glej tudi Božič 2010) presegati razlike med znanstveno vsebino (v primeru beril literarne vede) in učno vsebino (pogojeno z učnim načrtom), pri čemer je potrebno upoštevati razvojno stopnjo naslovnika (pedagoška-psihološki vidik). Cilj znanstvene vsebine je razkrivati in v objektivni luči prikazati pojave, ugotoviti zakonitosti in procese stvarnosti, učna vsebina pa naj bi »pouk in učenje subjektivizirala in interiorizirala v skladu z razvojno subjektivno logiko in potrebami učencev« (Strmčnik 1997: 335). Transformacija poteka na več ravneh, in sicer: na ciljno-namenski, sistemski in vsebinski. Cilj znanosti je odkrivati novo in širiti nova (spo)znanja, šola pa je »dolžna ta spoznanja racionalno podrediti in izrabiti v prid informativnih, formativnih, vzgojno-socializacijskih nalog pouka« (Strmčnik 1997: 334). Sistemska transformacija poskuša zblížati sistem znanosti z didaktično sistematizacijo, toda

didaktičnega sistema ni mogoče razumeti kot mikromodel znanstvenega sistema, čeprav temelji na njem, vendar tako, da je križan s psihopedagoškimi nameni in oziri. Povezovanje obeh ne pomeni preprosto rangiranje, katerega mora učitelj bolj upoštevati, niti mehanično krajšanje ali nedopustno poenostavljanje, pa tudi ne vsiljevanje, češ da so učenci sprejemljivi za vsakršen znanstveni sistem, če jim je kvalitetno posredovan in je na voljo dovolj časa. Nasprotno, to povezovanje mora potekati izjemno kompatibilno in prilagojeno ne le obči razvojni stopnji učencev, marveč tudi individualnim učnim posebnostim učencev. (Strmčnik 1997: 335)

---

¹ Slovenska (osnovnošolska) didaktika književnosti temelji v metodološkem smislu na recepcijski estetik, v novejšem času tudi na sistemski teoriji književnosti. To se odraža tudi v zasnovi beril. Berila za nižje razrede temeljijo na t. i. recepcijski didaktiki, medtem ko berila za 2. in 3. vzgojno-izobraževalno obdobje do neke mere že upoštevajo izsledke sistemske didaktike (Kordigel Aberšek 2008, Krakar Vogel in Blažič 2013, Medved Udovič 2015).

Systemska transformacija zbližuje sistem znanosti z didaktičnim sistemom s pomočjo didaktične redukcije, ki pomeni »izbor, okrajšave in poenostavitve celotnega znanstvenega sestava« (Strmčnik 1997: 335), ki pa je zelo problematičen vidik, saj se postavlja vprašanje objektivnih kriterijev za didaktično redukcijo, ki bi enakovredno upoštevala oba pola – znanstvenega in didaktičnega oz. psihopedagoškega (prav tam). V izogib pretiranim posplošitvam, poenostavitvam in poljudnosti se pri didaktični transformaciji upošteva nekaj t. i. didaktičnih načel,² npr. načelo sistematičnosti, postopnosti in znanstvenosti ter ustrezno razvrščanje učnih vsebin (Strmčnik 1997: 336).

V. Poljak (1983) poudari, da mora biti učbenik usklajen z zakonitostmi učnega procesa, kar uresničuje sestavljavec učbenika, ki mora poznati strukturo učnega procesa. S poudarjanjem načela učenčeve aktivnosti se v učbenik mora vključiti veliko različnih dejavnosti z različnih področij (senzorične, praktične, izrazne in miselne dejavnosti), s čimer se ne spodbuja samo branja vsebin, ampak tudi k dejavnostim, ki zagotavljajo, podkrepijo učenje. Prav tako mora biti učbenik napisan v skladu z načelom racionalnosti in ekonomičnosti, ki učencu nudi pomoč pri učenju. Pri tem se upošteva načelo specifičnosti učbenika, ki je samo eden izmed učnih virov. Sestavljavec učbenika se tega mora zavedati in zasnovati učbenik tako, da z besedilom vodi učenca do znanja.

D. Štefanc, ki piše o didaktični transformaciji in didaktični redukciji v okviru konceptualizacije didaktičnih gradiv, izpostavlja naslednja didaktična načela:

- na ravni vsebine velja načelo nazornosti, stvarno-logične pravilnosti ter strukturnosti in sistematičnosti pouka;
- na ravni odnosa do učencev načelo razvojne bližine, individualizacije in vzgojnosti;
- na ravni dejavnosti učencev načelo aktivnosti in problemskosti;
- na ravni organizacije učnega procesa načelo ekonomičnosti in racionalnosti (Kovač in sod. 2005, 28).

Znanstveno vsebino je mogoče didaktično reducirati na dveh ravneh, in sicer horizontalno in vertikalno. Horizontalna didaktična redukcija je redukcija na isti stopnji izobraževanja. Učna vsebina mora obdržati znanstveno veljavnost, prehajati mora od abstraktnosti h konkretnosti. Razumljivost in nazornost omogočata rabo metafor, simbolov, skic, primerov iz učenčevega življenja, preizkuse, upošteva se predznanje učencev in njihovih interesov. Vertikalna didaktična redukcija je redukcija, ki vodi od znanosti do učne vsebine po stopnjah izobraževanja. Na vsaki stopnji izobraževanja se poda učno vsebino, ki ohranja znanstveno veljavnost, tako da ustreza razvojni stopnji učencev (Vrišer 1989).

Rosandić, ki posredno piše o didaktični transformaciji znanstvene vsebine, opozarja, da je znanstvena vsebina, ki osmisli leposlovno besedilo v berilu, podana s

² Didaktična načela so »logične posplošitve učnih spoznanj in izkušenj« (Blažič in sod. 2003: 166). Obstaja več tipologij didaktičnih načel in tudi samo število didaktičnih načel se močno razlikuje od avtorja do avtorja (npr. od 35 do čez 100) (Strmčnik 2001: 306). Navedena didaktična načela so povzeta po Blažič in sod. (2003: 171–225): učna aktivnost, enotnost učno-konkretnega (nazornega) in abstraktnega (pojmovnega) (načelo nazornosti), strukturiranost in sistematičnost, racionalnost in ekonomičnost pouka, problemskost pouka, učna diferenciacija in individualizacija, življenjskost šole in pouka oz. povezanost teorije in prakse.

posebnim tipom besedila, in sicer v nižjih razredih v poljudnoznanstvenem jeziku, medtem ko se vprašanja in naloge uresničujejo s t. i. didaktičnim tipom besedila (Rosandić 1991: 278–279). Pri pouku književnosti se učenec seznanja z umetnostnimi (to so leposlovna dela) in znanstvenimi vsebinami (literarnoteoretične in literarnozgodovinske vsebine in metodološka vprašanja). Razmerje med njima je pedagoško-psihološko pogojeno s stopnjo razvoja kognitivnih zmožnosti učencev, s stopnjo izobraževanja in z značilnostmi vzgojno-izobraževalnega sistema. Literarna dela se izbirajo po ključu reprezentativnosti glede na zgodovinsko obdobje in glede na avtorstvo (slovenska : svetovna književnosti). Leposlovno delo in obravnava literarnoteoretičnih pojmov morata ustrezati stopnji kognitivnega razvoja učencev. Leposlovna dela se razvršča v tematske, književnoteoretične in književnozgodovinske okvire. Literarna zgodovina se vpelje v višjih razredih osnovne šole (prav tam: 22–23).

Didaktično transformacijo znanstvene snovi na vseh ravneh opravijo lahko obči didaktiki, ki so najboljši poznavalci naslovnika (torej učencev na različnih razvojnih stopnjah) in/ali posebni/specialni didaktiki, ki svojega naslovnika poznajo nekoliko manj in so bolj osredotočeni na znanstvenost učne vsebine. Svojega naslovnika najmanj poznajo predstavniki znanstvene vsebine, ki »učne predmete radi enačijo z akademskimi, znanstvenimi disciplinami, temu primerni so tudi kriteriji za izbiro učnih vsebin, njihovo težavnostno raven, artikulacijo itd.« (Strmčnik 1997: 336). Znanstvena transformacija pri berilu je dodatno otežena zaradi specifičnosti, ki jo narekuje narava književnega pouka in razvojna stopnja naslovnika, saj »pouk sposobnosti literarnega branja zaradi značilnosti bralnega odziva in posebnosti (literarnosti) literarnih besedil poudarjeno vključuje še doživljajsko-vrednotenjske in domišljajske dejavnosti bralca« (Krakar Vogel 2012: 194). Sestavljavci beril morajo pri izboru leposlovnih del in zasnovi didaktičnega inštrumentarija upoštevati cilje iz učnega načrta, obenem pa upoštevati »kriterij primernosti aktualni otrokovi recepcijski zmožnosti in kriterij za obdobje značilnih literarnih interesov (Kordigel 2006: 46, glej tudi Kordigel 2008). Kvaliteten sodobni učbenik naj bi bil po Marentič Požarnik (1992) rezultat timskega dela, v katerem bi sodelovali: predmetni strokovnjak, obči in specialni didaktik, izkušen učitelj, psiholog, pedagog, strokovnjak za opremo ter bi temeljil na izsledkih ankete, narejene med učenci; čas, ki ga zahteva pisanje kakovostnega učbenika od zasnove do evalvacije po merilih zahodnoevropskih držav in ZDA, je od enega leta do treh let (Kovač 2005, glej tudi Degan Kapus 2008).

3.1 Terminološki problem didaktičnega instrumentarija

Na problem nejasnosti pri razumevanju pojma didaktični instrumentarij in podobnih poimenovanj je opozoril Božič (2010) v eni izmed opomb v svoji doktorski disertaciji, in sicer:

Termin spremljevalni instrumentarij pomeni Petri Kodre isto kot Poloni Tomac metodični instrumentarij in Boži Krakar Vogel didaktični instrumentarij, Alenka Žbogar pa literarnovedni instrumentarij loči od vaj in nalog. Sam v nadaljevanju ločim spremljevalni instrumentarij na literarnovedni (literarno-zgodovinski in literarnoteoretični uvodi, bio- in bibliografski podatki, razlage besedil, kazala, preglednice), ki je namenjen reprodukciji, in didaktični (stvarne opombe, vprašanja in naloge), ki služi dejavnemu delu z besedilom. (Božič 2010: 82)

V nadaljevanju so v razpredelnici 1 navedeni raziskovalci z mestom objave in njihova raba termina in razumevanje le-tega.

Preglednica 1: Primeri definicij in rabe (v slovenski znanstveni in strokovni literaturi)

Avtor(ji)	Definicija
Lipnik 1977	Metodični instrumentarij (ob nanizanih besedilih).
Tomac 1998	Metodični instrumentarij, ki spremlja posamezno besedilo; to so vprašanja, razlage, naloge, ilustracije itd. (povzeto po Rosandiču 1991).
Žbogar 2000	Didaktični instrumentarij (vaje in naloge), literarnovedni instrumentarij (bio- in bibliografski podatki, razlage neznanih besed in besednih zvez, vsebinsko kazalo, kazalo slikovnih prilog, stvarno in imensko kazalo).
Cirman in sod. 2000 ³	Didaktična spremljava pomaga učencem in učitelju pri obravnavi leposlovnega besedila. Sestavljena je iz razlage neznanih besed, iz več razdelkov, kjer so izpostavljeni različni poudarki, povezani z leposlovnim besedilom, in predstavitev avtorja.
Saksida, Ozimek 2001	Didaktični instrumentarij v berilu je namenjen poglobljanju učenčevega stika z besedilom. Sestavljen je iz: nagovorov in nalog, predstavitev in komentarjev.
Saksida 2002	Didaktični instrumentarij (motivacijske naloge, naloge za delo z besedilom, naloge za poglobljanje literarnoestetskega doživetja, predlogi za projekte).
Krakar Vogel 2004	Didaktični instrumentarij (spremno besedilo v berilu in k zbirki leposlovja; nabor sredstev didaktičnega oblikovanja; vsa spremna razlagalna in vadbena besedila, slikovna in grafična oprema ter druga opozorila).
Saksida, Marinčič 2005 (glej tudi Saksida 2007)	Didaktični instrumentarij v berilu za 4. razred vključuje nagovore, naloge za razvijanje doživljanja, razumevanja in vrednotenja besedila, predstavitev in pojasnila.
Blažič 2005 ⁴	Didaktični instrumentarij, v katerem se uresniči uravnotežen prenos literarnoteoretičnih spoznanj in se vzpostavlja ravnotežje literarnovednih vsebin.
Kordigel Aberšek 2006	Didaktični instrumentarij – berilo je sestavljeno iz izbranih besedil in pripadajočega didaktičnega instrumentarija, s katerimi se uresničujejo cilji iz učnega načrta. didaktični instrumentarij/književnodidaktični instrumentarij
Medved Udovič 2006	Didaktični instrumentarij kot spremno besedilo v berilu, s katerim se gradi učenčeva recepcijska zmožnost, vključuje tudi dejavnosti, ki spodbujajo individualno nadgrajevanje besedilnih svetov in usvajanje temeljnega književnega znanja.

³ Majda Cirman, Lidija Golc in Gregor Kocijan so avtorji beril in priročnikov, pripravljenih pri založbi DZS, in sicer: *Branje za sanje*, *Ta knjiga je zate*, *Spletaj niti domišljije* in *Z roko v roki*. Izraz didaktična spremljava je uporabljen v priročnikih k posameznim berilom, v katerih predstavijo ustroj didaktične spremljave.

⁴ Blažič uporablja izraz didaktični instrumentarij v skupnem priročniku k berilom od 7. do 9. razreda *Svet iz besed* Založbe Rokus. Iz gradiva je razvidno, da so to dejavnosti pred in med branjem in po njem. Tako so zasnovana tudi berila pri založbi Rokus.

Avtor(ji)	Definicija
Mohor 2006	Didaktični instrumentarij: vprašanja, naloge, usmeritve, namigi, informacije, slovarček besed.
Jamnik 2006	Didaktični instrumentarij, v katerega so vključeni tudi obiski knjižnic in izposoja knjig.
Kodre 2008	Spremljevalni instrumentarij, spremni instrumentarij, čeprav navede definicijo po Krakar Vogel poseben spremljevalni (metodični) instrumentarij. ⁵
Jankovič Čurič 2008 Božič 2010a, 2010b	Didaktični instrumentarij (po Krakar Vogel 2004). Spremljevalni instrumentarij loči na literarnovedni in didaktični instrumentarij. Literarnovedni instrumentarij vključuje literarnozgodovinske in literarnoteoretične uvode, bio- in bibliografske podatke, razlage besedil, kazala, preglednice; didaktični instrumentarij vključuje stvarne opombe, vprašanja in naloge.
Novak 2011	Didaktični instrumentarij (po Krakar Vogel 2004).
Haramija 2017	Didaktični instrumentarij in spodbude za pogovor o knjigi v družini.
Kordigel Aberšek ⁶	Didaktični instrumentarij so naloge pred in med branjem in po njem v zbirki domačega branja; didaktični instrumentarij so napotki v priročnikih za učitelja; didaktični instrumentarij so pripadajoči didaktični priročniki k berilu.

Iz razpredelnice je razvidno, da je bil pri avtorjih s starejšimi objavami (Lipnik, Tomac) uporabljen izraz metodični instrumentarij. Metodika je starejše poimenovanje za didaktiko, disciplino, ki se ukvarja s teorijo pouka književnosti, torej ne samo z metodami. Tudi predmet didaktika slovenskega jezika in književnosti se je v preteklosti imenoval metodika slovenskega jezika, npr. na FF UL (Krakar Vogel 2009).

Najbolj natančno sta pojem didaktični instrumentarij razdelala A. Žbogar in Z. Božič – obe definiciji sta utemeljeni na srednješolskih berilih, ki se razlikujejo od osnovnošolskih beril najpogosteje po tem, da so umetnostna besedila urejena po kronološkem oz. literarnozgodovinskem ključu. Za A. Žbogar predstavljajo didaktični instrumentarij vaje in naloge, ostalo je literarnovedni instrumentarij, Zoran Božič pa uveljavi krovni pojem spremljevalni instrumentarij, ki ga člani na literarnovedni instrumentarij, namenjen reprodukciji (npr. znanje o obdobju, pisatelju, razlage besedila itd.), in didaktični instrumentarij, ki vključuje vprašanja in naloge ter stvarne razlage.

Če razčlenimo besedno zvezo didaktični instrumentarij, ugotovimo, da je sestavljena iz vrstnega pridevnika didaktični, ki je tvorjen iz pojma didaktika, ta pa označuje pedagoško disciplino, »ki proučuje splošne pojave in načrtovanje, izvajanje in preverjanje izobraževanja in pouka« (Slovar tujk 2002: 212). Instrumentarij je tvorjenka iz besede instrument, ki označuje napravo, pripomoček za delo, in obraza -arij, kar označuje skupek naprav oz. pripomočkov za delo (prav tam: 503). Iz

⁵ Spremi in spremljevalni instrumentarij sta rabljena sinonimno. Didaktični instrumentarij obravnava v poglavju *Domovino ljube v spremnih besedilih* (Kodre 2008: 125). Pri definiciji se sklicuje na starejše vire, in sicer na Krakar Vogel 1988/89 in 1992.

⁶ Kot mentorica pri diplomskih nalogah Slapnik (2010), Ornik (2011) in Senekovič (2011).

razpredelnice je razvidno, da je bil tudi samostalni instrumentarij rabljen nedosledno (Saksida, Jamnik), kar lahko pojasnimo s pomočjo SSKJ, kjer je ob iztočnici instrumentarij kot enakovredna različica naveden izraz inštrumentarij (v geslu je naveden veznik in). V *Slovenskem pravopisu* je v geslu inštrumentarij navedena preusmeritev h geslu instrumentarij, kar pomeni, da se je ustalil zapis s črko s.

Didaktični instrumentarij je nabor sredstev oz. pripomočkov, ki so namenjeni učenju oz. so sredstva didaktičnega oblikovanja (razlage besedil, stvarna pojasnila, vprašanja, slike, preglednice) (Krakar Vogel 2004: 142). Spremno besedilo, ki z razvojem tehnologije in grafike vključuje tudi elemente nebesednega, npr. ilustracije, razpredelnice, ponazorila itd., je didaktično reducirano in transformirano glede na spoznavno stopnjo učencev določene starosti, kar upravičuje rabo pridevnika didaktični ne samo za vaje in naloge, ampak tudi za vprašanja ter literarnoteoretična pojasnila ob leposlovnem besedilu, ne nazadnje tudi za bio- in bibliografske podatke o avtorju in o njegovem času. Ob takem razumevanju didaktičnega instrumentarija se približamo tudi definiciji M. Mohorja, ki je proučeval berila za višje razrede osnovne šole in v didaktični instrumentarij vključil vprašanja, naloge, usmeritve, namige, informacije ter slovarček besed, umanjkal je le vizualni del enote v berilu (slikovna opremljenost berila). Definiciji M. Mohorja je blizu sicer bolj splošna definicija V. Medved Udovič, ki definira didaktični instrumentarij kot spremno besedilo, s katerim se gradi učenčeva recepcijska zmožnost,⁷ vključuje pa tudi naloge. Definicija didaktičnega instrumentarija M. M. Blažić implicira razumevanje oblikovanja didaktičnega instrumentarija kot prenos literarnoteoretičnih spoznanj, kot didaktično transformacijo literarnovednih vsebin. Avtorji beril, izdanih pri DZS, v priločnikih k berilom pojasnjujejo ustroj beril in spremno besedilo k leposlovnemu besedilu poimenujejo didaktična spremljava. To poimenovanje bi lahko razumeli kot uresničitev didaktičnega instrumentarija, ki označuje le nabor vseh sredstev didaktičnega oblikovanja učbenika.

4 Sklep

Berilo, v preteklosti imenovano tudi čitanka in cvetnik, je kot učna knjiga književnosti že več kot stoletje temeljni pripomoček pri pouku književnosti. Klub temu v slovenskem znanstvenem diskurzu še ni konsenza glede tega poimenovanja, čeprav so potrjeni učbeniki za književnost pri komisiji za učbenike, ki jo imenuje Strokovni svet, imenovani berila. Pomembna spodbuda za razmislek o terminu berilo je bila razprava Z. Božiča (2010), ki je s preštevalno metodo ugotovil, da je učno knjigo pri pouku književnosti upravičeno imenovati berilo. Sočasno z njegovo razpravo je izšla nacionalna enciklopedija *Slovenika* I-II (2011), ki je nadomestila tri gesla, vezana na berilo, z enim geslom – berilom. Ker je priprava enciklopedije dolgoročni projekt, menimo, da sama Božičeva razprava ni vplivala na pripravo tega gesla, bilo pa bi dragoceno raziskati ozadje zasnove gesel pri enciklopediji.

V razpravi se ukvarjamo tudi s pojmom s krajšo tradicijo, saj so bila v preteklosti berila le nabor leposlovnih del za učence določene starosti. Didaktični

⁷ Razvijanje recepcijske zmožnosti je eden glavnih ciljev pouka književnosti, pomeni pa razvijanje »zmožnosti za ustvarjalno komunikacijo z literarnim besedilom« (Kordigel Aberšek 2008: 25).

instrumentarij danes razumemo kot nabor sredstev oz. pripomočkov, ki so namenjeni učenju oz. so sredstva didaktičnega oblikovanja učbenikov (razlaga besedil, stvarna pojasnila, vprašanja, slike, preglednice (Krakar Vogel 2004). Razvijal se je na eni strani z razvojem didaktične teorije in književnodidaktične misli ter tehnologije na drugi strani. Didaktični instrumentarij nastane na temelju didaktične transformacije in redukcije literarnovednih vsebin. Pri pripravi kvalitetnega berila in didaktičnega instrumentarija v njem naj bi sodelovali različni strokovnjaki, od predmetnega strokovnjaka, didaktika književnosti, učitelja praktika ter psihologa in pedagoga. Iz razprave je razvidno tudi, da so se poimenovanja za spremno neumetnostno besedilo, ki se pojavlja v berilu ob leposlovnem besedilu, spreminjala. Podobno je z razumevanjem samega pojma. Didaktični instrumentarij je razumljen v širšem in ožjem pomenu besede, od vseh didaktičnih spodbud ne glede na mesto objave (npr. Kordigel) do ožjega pomena (npr. Božič), ki vključuje v didaktični instrumentarij samo stvarne opombe, vprašanja in naloge. V opazovanem časovnem loku ugotovimo, da se je raba na nominalni ravni ustalila s terminom didaktični (ne metodični) instrumentarij (ne inštrumentarij), na vsebinski ravni pa bo čas pokazal oz. bo mogoče prišlo do diferenciacije na razumevanje pojma v širšem in ožjem pomenu besede, kar pa za strokovno terminologijo ni najboljše.

Literatura

- Gregor Adlešič in sod. (ur.), 2002: *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Neva Bambič, 2009: *Uporaba izobraževalne tehnologije pri pouku v osnovni šoli*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Marijan Blažič, 1993: *Uvod v izobraževalno tehnologijo*. Novo mesto: Pedagoška obzorja.
- Marijan Blažič, Milena Ivanuš Grmek, Martin Kramar, France Strmčnik, 2003: *Didaktika*. Novo mesto: Visokošolsko središče, Inštitut za raziskovalno in razvojno delo.
- Milena M. Blažič, 2005: Cilji in vsebine pouka književnosti s Svetom iz besed«. V: *Svet iz besed 7–9 za učitelje. Priročnik za učitelje*, 43–68. Ljubljana: Rokus.
- Zoran Božič, 2010: *Slovenska literatura v šoli in Prešeren*. Ljubljana: Založba Tangram.
- Cirman, Majda. 2000: *Spletaj niti domišljije: priročnik za učitelje (berilo za osmi razred devetletne osnovne šole)*. Ljubljana: DZS.
- Dragica Haramija, 2017: Vrednote v sodobni mladinski prozi. *Otrok in knjiga*, 99, 15–28.
- Tatjana Hojan, 1989: Gimnazijske čitanke. V: *Enciklopedija Slovenije*, 3. zvezek (Eg–Hab), Marijan Javornik (ur). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Marjeta Humar, 2004: Stanje in vloga slovenske terminologije in terminografije. V: *Terminologija v času globalizacije*. Marjeta Humar (ur). 17–31. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC.
- Marjeta Humar, 2009: Položaj in prihodnost slovenske terminologije in terminografije. V: *Terminologija in sodobna terminografija*, Nina Ledinek in sod. (ur.). 41–46. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Martin Ivanič (ur.), 2011: *Slovenika I. Slovenska nacionalna enciklopedija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

- Milena Ivanuš Grmek, 2003: Učbeniški kompleti v prvem triletju devetletne osnovne šole. *Sodobna pedagogika*, 54 (5). 74–89.
- Tilka Jamnik, 2006: Z berili vzgajamo bralca za vse življenje: vloga knjižnice in bralne značke pri pouku književnosti. *Otrok in knjiga*, 64. 75–77.
- Mateja Jankovič Čurič, 2008: *Tipologija učnih pripomočkov za pouk književnosti v 3. triletju nove osnovne šole*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Marijan Javornik (ur.), 2002: *Enciklopedija Slovenije*, 16. zvezek (A–Ž). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Monika Kalin Golob, 2000: »Limonadnica, odbirateelj in drugo komunikološko izrazje. *Jezik in slovnstvo*, 45 (5). 187–194.
- Gregor Kocijan, 2000: Učbeniki slovenske književnosti. V: *Enciklopedija Slovenije* 14. zvezek (U–We), Marjan Javornik, (ur.). 7–8. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Gregor Kocijan in sod., (2001): *Ta knjiga je zate. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: DZS.
- Gregor Kocijan in sod., (2002): *Z roko v roki. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: DZS.
- Gregor Kocijan in sod., (2004): *Branje za sanje – priročnik za učitelje*. Ljubljana: DZS.
- Petra Kodre, 2008: *Vzgoja za krepitev zavesti o narodni pripadnosti pri pouku književnosti v 20. stoletju*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Metka Kordigel, 1993: *Mladinska literatura, otroci in učitelji. Komunikacijski model »poučevanja« mladinske književnosti. I. del*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Metka Kordigel, 2006: O mladinski literaturi, književni vzgoji, didaktičnih gradivih in še čem. *Otrok in knjiga*, 67. 44–46.
- Metka Kordigel Aberšek, 2008: *Didaktika mladinske književnosti*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Miha Kovač, Mojca K. Šebart, Janez Krek, Damijan Štefanc, Tadej Vidmar, 2005: *Učbeniki in družba znanja*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Boža Krakar Vogel, 1992: Besedila v berilih so izbrana avtorsko in so prenovljena. Književnost za osnovno šolo po novem. *Delo*, 34 (29). 18.
- Boža Krakar Vogel. 2004: *Poglavja iz didaktike književnosti*. Ljubljana: DZS.
- Boža Krakar Vogel, 2005: Metodika pouka književnosti. V: *Svet iz besed 7–9 za učitelje. Priročnik za učitelje*, 3–42. Ljubljana: Založba Rokus.
- Boža Krakar Vogel, 2009: Katedra za didaktiko slovenskega jezika in književnosti. V: *Slovenistika: pogledi na eno od ustanovnih strok Univerze v Ljubljani ob njeni 90-letnici*, Jerca Vogel (ur.), 49–58. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Jože Lipnik, 1977: Cankarjevi Hlapci v metodični osvetlitvi. *Jezik in slovnstvo*, 22 (8). 256–259.
- Barica Marentič Požarnik, 1992: »Učbeniki so namenjeni učencem«. V: *Učbeniki danes in jutri. Prispevki s srečanij avtorjev učbenikov DZS*, Bled, 11. september 1991, Jana Željko (ur.). 19–26. Ljubljana: DZS.
- Vida Medved Udovič, 2006: Berila in kulturna identiteta mladih. *Otrok in knjiga*, 67. 49–59.
- Vida Medved Udovič, 2015: Med komunikacijskim in problemsko-ustvarjalnim poukom književnosti. *Jezik in slovnstvo*, 60 (3–4). 75–85.
- Miha Mohor, 2006: Kakšno berilo osnovnošolskemu najstniku? *Otrok in knjiga*, 67. 59–65.

- Petra Novak, 2011: *Zastopanost ljudskega slovstva v učnih načrtih in učbenikih na predmetni stopnji osemletne in devetletne osnovne šole*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Mateja Ornik, 2011: *Razvijanje zmožnosti recepcije poezije v prvem triletnju*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.
- Vladmiri Poljak, 1983: *Didaktično oblikovanje učbenikov in priročnikov*. Ljubljana: DZS.
- Pravilnik o potrjevanju učbenikov. Uradni list (2015). Št. 34. Ljubaljan. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2015-01-1401?sop=2015-01-1401>.
- Dragutin Rosandrić, 1991: *Metodika književne vzgoje*. Maribor: Obzorja.
- Igor Saksida, Lidija Ozimek, 2001: *Priročnik k berilu Na mavrico po pravljico. Za pouk književne vzgoje v 1. razredu osnovne šole in 2. razredu devetletne osnovne šole*. Trzin: Izolit.
- Igor Saksida, Metka Kordigel, 2002: *Jaz pa berem. Priročnik za učitelje*. Ljubljana: Rokus.
- Igor Saksida, Jožica Marinčič, 2005: *Priročnik k berilu Berilo za razvedrilo: berilo za 3. razred osnovne šole in 4. razred devetletne osnovne šole*. Domžale: Izolit.
- Igor Saksida, 2006: Komunikacijski pouk književnosti. *Otrok in knjiga*, 67. 46–49.
- Anja Senekovič, 2011: *Razvijanje zmožnosti recepcije poezije v drugem triletnju*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.
- Lidija Slapnik, 2010: *Spodbujanje družinskega branja*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta.
- France Strmčnik, 1997: Didaktična transformacija učnih vsebin. *Sodobna pedagogika*, 45 (7–8). 333–337.
- France Strmčnik, 2001: *Didaktika. Osrednje teoretične teme*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Damijan Štefanc, 2005: Učbenik z vidika didaktične teorije: značilnosti, funkcije, kakovost in problematika potrjevanja. *Sodobna pedagogika*, 56 (4). 172–185.
- Damijan Štefanc, Jasna Mažgon, Januška Škapin, 2011: *Z učnimi gradivi do kakovostnega znanja. Poročilo o evalvaciji empirične raziskave in racionalne evalvacije. Značilnosti in uporaba učnih gradiv v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Polona Tomac, 1998: *Srednješolske čitanke oz. učbeniki za materinščino za prvi letnik med obema vojnama (1918–1945)*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Blaž Trebar, 2014: Terminološka načela in oblikoslovno-skladenjske terminološke variacije. *Jezikoslovni zapiski* 20 (2). 107–123.
- Špela Vintar, 2008: *Terminologija: terminološka veda in računalniško podprta terminologija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za prevajalstvo.
- Breda Vrišer, 1989: Prikaz didaktične redukcije pri spoznavanju strojnih elementov«. *Vzgoja in izobraževanje*, 20 (2). 47–48.
- Alenka Žbogar, 2000: *Učbeniki za književnost za strokovne in poklicne šole*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Alenka Žbogar, 2007: *Kratka proza v literarni vedi in šolski praksi*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Peter Svetina

HVALA, KRITIKA IN NOSTALGIJA: Podoba socializma v slovenski mladinski književnosti socialističnega in postsocialističnega časa¹

Prispevek obravnava film *Outsider* (1997) Andreja Košaka in roman *Pink* (2008) Janje Vidmar z vidika reprezentacije socialistične družbe v postsocialističnem času. Socializmu časovno bližji film do družbene stvarnosti vzpostavlja izrazito bolj kritično in neprizanesljivejšo držo kot roman, pisan z odmaknjene časovne perspektive, ki je na mestih sicer samoironična, vendar razvidno nostalgčna.

The article discusses the film *Outsider* (1997) by Andrej Košak and the novel *Pink* (2008) by Janja Vidmar from the viewpoint of representation of the socialist society in the post-socialist times. The film, being closer to socialism in terms of time, is characterized by a distinctly more critical and merciless attitude towards the social reality than the novel, written from a remote temporal perspective; although self-ironic at some points, it remains visibly nostalgic.

Družbena klima v socialistični Jugoslaviji po drugi svetovni vojni je bila tako kot družbene klime drugih vzhodnoevropskih komunističnih dežel v času komunističnega družbenega režima podvržena nihanjem. Leto 1948 je zaznamoval jugoslovanski spor z Informbirojem in osamitev jugoslovanske komunistične partije, leto 1952 pa kongres jugoslovanskih književnikov, na katerem so se odrekli socialističnemu realizmu. Zdi se, da je bil kljub temu politični pritisk v Jugoslaviji najhujši nekje do sredine 60. let, ko so vsaj v Sloveniji in na Hrvaškem prevzeli krmilo mladi, v tržno gospodarstvo usmerjeni komunisti. Po nekaj letih jih je konservativna komunistična elita sicer odstranila in družbeni pritisk ponovno povečala, a nekaterim pridobljenim družbenim ugodnostim, ki so delale življenje v socializmu znosnejše,

---

¹ Rerefekat je bil pod naslovom *Lob, Kritik und Nostalgie: das Bild des slowenischen Kinder- und Jugendliteratur der sozialistischen und postsozialistischen Zeit* predstavljen na 13. kongresu nemških slavistov, ki je potekal v Trierju med 24. in 26. 9. 2019. V sekciji, ki je bila posvečena podobi komunizma v mladinski književnosti, nastali po letu 1989, so z referati sodelovale še Anna Artwinska z Univerze v Leipzigu, Karoline Thaidigsmann z Univerze v Heidelbergu, Ewa Kowolik z Univerze v Halleju in Nina Frieß iz berlinskega Centra za vzhodnoevropske in mednarodne študije. Samostojna sekcija, posvečena mladinski literaturi, je na kongresih nemških slavistov prej izjema kot običaj.

se ni bilo več moč odpovedati. (Prim. Vodopivec, 2007: 336–339, 400–421, 429) S Titovo smrtjo leta 1980 se je jugoslovanska država začela vse bolj krhati, dokler ni v začetku 90. let z vojno tudi razpadla.

Obdobje socializma in razpad Jugoslavije sta snov in tema mnogih literarnih in filmskih del v južnoslovanskem prostoru. Kakšna je podoba socializma v slovenski mladinski literaturi, ki je nastala po padcu skupne države, je tema pričujočega referata (pod pojmom mladinska literatura združujem tu tako leposlovje kot film, kot mladinsko pa razumem tudi t. i. crossover literaturo, ki ji obravnavani deli pripadata).

Za izhodišče sem si izbral film *Outsider* Andreja Košaka (rojen 1965), ki je nastal leta 1997, in roman *Pink* Janje Vidmar (rojena 1962), ki je izšel leta 2008. Obe deli sta namenjeni (ali ju je kritika namenila) tudi najstnikom in sta reprezentativni: film naj bi bil v času nastanka najbolj gledan slovenski film sploh (Wikipedia, *Outsider*), roman pa je prejel večernico, osrednjo slovensko nagrado za mladinsko literaturo.

Dogajanje filma *Outsider* je postavljeno v jesen 1979, ko se v Ljubljano preseli Sead s svojim očetom, Bosancem, nižjim oficirjem jugoslovanske vojske, in materjo Slovenko. V Ljubljani začne obiskovati gimnazijo, kjer se sreča na eni strani s skupino punkerjev, ki se jim pridruži v bendu, na drugi strani s sošolko Metko iz (lahko bi rekli) (malo)meščanskega okolja, v katero se zaljubi. Seadov oče je predan komunist, disciplina je aksiom, vsak upor pa strogo (tudi z udarci) sankcionira. Sinu želi omogočiti ugledno vojaško kariero pilota (»pa da leti iznad oblaka, a ono mu zvezda petokraka na onom repu«), za njegove dejanske želje pa nima niti najmanjšega posluha. Sin se očetu upira z izborom pankerske družčine, ki ga je sprejela medse (oče jih imenuje kreteni: »Druži se s onima, koji farbaju kosu, nose lance, izgledaju ko idioti.«). Na koncu filma se Sead očetu upre najprej verbalno: »Jebem ti armiju i onog ko ju izmislili!«, nato pa, medtem ko oče po televiziji pretresen posluša novico o smrti predsednika Tita, še fizično z lastnim samomorom: »Stari, ja ostajem ovdje.« Ustrelji se z očetovo pištolo.

V filmu je fokus na eni strani usmerjen v skupino pankerjev, ki s svojim oblačenjem in glasbo provocirajo ustaljene in dovoljene družbene vzorce, in to posebej še v času, ko je v Ljubljano v bolnišnico prepeljan na zdravljenje predsednik Tito. Organi represije (policija, vojska) sankcionirajo njihovo javno izraženo uporniško početje (koncert na strehi bloka), najstniki dobijo vsak svojo policijsko kartoteko, eden od njih je tudi zaprt, ker je na vojašnico napisal grafit Sex Pistols. Na drugi strani film prikazuje zgodbo fanta iz t. i. mešanega zakona (Bosanca in Slovenke), ki se zaljubi v Slovenko. Ta zanosi, a se odloči za splav. Če je zvezo med Seadovo mamo in očetom še moč ohraniti, nove zveze Seada in Metke, ki bi ponavljala jugoslovanski obrazec mešanega zakona, ni več mogoče ohraniti: družbeni pritisk slovenske strani je tako močan, da se dekle odloči za splav (in posredno vpliva tudi na Seadov samomor).

Film je kritika socialističnega družbenega sistema, ki mladim ne dopušča sproščenega izražanja, in sicer kritika sistema kot celote. Kritika leti tako na šolski sistem kot na odnose v družini, ki jih oblikuje kolektivistična zavest in slepa pripadnost komunistični oblasti. Komunistični družbeni red v filmu poosebljata Seadov oče in ravnatelj gimnazije, v katero hodijo Sead, in eden od njegovih pankerskih kolegov. Sead in njegova punkerska družčina poosebljata mladino, ki bi rada žive-la po svoje. Tak način življenja oblasti jemljejo kot provokacijo, ki jo je potrebno

sankcionirati. Metka pa prihaja iz družbeno konformne družine, ne komunistične, vendar iz take, ki gleda na to, da bo v sistemu preživela brez silnejših pretresov. Neizrečena, a razvidna je v filmu tudi kritika družbeno konformnega obnašanja večjega dela slovenske mladine (družbe).

Tudi roman *Pink* Janje Vidmar se tako kot film zaključí s Titovo smrtjo. Roman je avtorica posvetila »moji generaciji«, torej tistim, ki so bili ob njegovem izidu štirideset-, petdesetletniki, kritika pa mu je dodelila status maldinskega romana. Zgodba se dogaja v Mariboru v sedemdesetih letih, osrednji literarni lik je Janca Vidner, otrok iz delavske družine, ki s sestro, očetom in mamó živi v delavskem bloku: oče je inštalater, mama gospodinja, sestra dijakinja srednje administrativne šole. Pripoved ni oblikovana prvoosebno, a pušča vtis, da pripovedovalka govori o lastnem odraščanju (to se da razbrati iz imena naslovne junakinje: Janja Vidmar / Janca Vidner).

Večina zgodbe je posvečena Jančinemu odraščanju: iz osnovne šole pride v srednjo, iz pionirke postane mladinka. A bolj kot vprašanje družbenega pritiska, ki bi ga ljudje čutili na duhovnem področju, se kaže pritisk na materialnem: ne zaznamuje jih skrajno pomanjkanje, je pa opazno, da morajo v delavskih družinah z denarjem ravnati premišljeno in previdno, če hočejo kolikor toliko spodobno preživeti. Osrednje mesto v zgodbi zavzemajo družbene skupine mladih, ki so prepoznavne že po oblačenju: pankerji, šminkerji, džankiji. Janco skupaj s sošolko Nado zanaša zdaj k enim zdaj k drugim, doživita prve ljubezenske izkušnje, kupita si kavbojke, pokadita joint, hodita v lokale, kjer se zbira mladina, udeležita se divjega gimnazijskega plesa itn.

Bralec nima občutka, da literarni liki zares občutijo kakšno družbeno ali politično represijo: edini, ki mladino sankcionira, so starši, pa še oni je praviloma ne sankcionirajo iz ideoloških, ampak iz povsem starševskih razlogov (zaradi frizur, oblek ipd.). Svet, kakršnega opisuje pripovedovalka, je naporen zaradi odraščanja, ne zaradi družbenih razmer: odraščanje bi bilo prav tako naporno v povsem drugačnih družbenih razmerah. Navidezna družbena kritika se v romanu izoblikuje v ironijo in zlasti samoironijo, s tem pa ukinja družbenokritično ost:

»Janca je preznajena skakala na vse štiri strani neba. Lasje so ji vihrali kot jugoslovanska zastava, njen obraz je bil rdeča petokraka.« (Vidmar, 2010: 111)

»Tomi in Nada sta izvajala zapletene ljubezenske akrobacija. Tomi jo je pregibal v pasu kot mladinsko člansko izkaznico.« (Vidmar, 2010: 133)

»/Jančina/ ljubezenska rdečica ji je vrat preplavila z rdečimi zvezdami, ki se jih ne bi sramovala niti kolektivna komunistična nadzavest.« (Vidmar, 2010: 135)

Slovenska mladinska literatura je od začetka povojnega jugoslovanskega komunizma prehodila pot od odobravanja družbenega sistema in agitiranja zanj (v 50. letih: *Mi gradimo* Vere Albreht, *Knjiga o Titu* Franceta Bevka) do eksplicitne družbene kritike nekaterih elementov komunističnega režima (npr. družbene razlike v komunistični družbi, nečloveško obravnavanje mladostniške nosenosti v družbi v romanu *Gimnazijka* Anotna Ingoliča), ki se pojavi ob politični otoplitvi konec 60. let, in preko prikrite kritike komunističnega sistema kot celote (*Avtomoto mravlje* Jožeta Snoja, *Stopinje po zraku* Leopolda Suhodolčana) sredi 70. let (prim. Svetina, 2019: 26–29, 174–195), do očitne kritike tega sistema po razpadu Jugoslavije sredi 90. let (film *Outsider*).

Del generacije, ki je odraščala v jugoslovanskem socializmu v 70. in 80. letih, je imel po osamosvojitvi na to obdobje izrazito kritičen pogled (Košak s filmom *Outsider*). Del generacije (Vidmar z romanom *Pink*) pa na družbeno dogajanje s časovne distance gleda z nostalgijo: to je bil čas iskanja identitete, ki je vedno naporen, a večina ga je preživela brez prask, živeli so sicer skromno, z današnjega zornega kota velikokrat absurdno, a pravzarpav večini tistih, ki so odraščali v 70. in 80. letih ni bilo nič zares hudega. Kar se mi zdi ob tem zanimivo dodati, je tole: obe obravnavani deli izpostavljata kot osrednji problem vprašanje identitete, razlika med njima je v tem, ali je protagonistu afirmacija dovoljena. Izkaže se, da je afirmacija identitete dovoljena/mogoča v nacionalno enoviti družini, v nacionalno mešani pa ne, tu junak zato, da bi ohranil pridobljeno identiteto, propade.

Kritika represivnega družbenega sistema je dovolj logična reč. Doživljanje represivnega družbenega sistema z nostalgijo malo manj. Nostalgijo v povezavi z jugoslovanskim socializmom si razlagam z dejstvom, da so imeli v začetku 90. let slovenski komunisti odločilno vlogo pri razpadu Jugoslavije in pri oblikovanju samostojne slovenske države, iz družbenega življenja niso bili nikoli odstranjeni na tak način kot npr. na Češkem, celo drugače: ves čas so zaradi svoje aktivne vloge v demokratizacijo ohranjali simpatijo in podporo ljudi. In verjetno je vsaj še en razlog za nostalgijo: kljub skromnemu življenju so bile jugoslovanske (slovenske) meje odprte na Zahod, od tam se je dalo v državo prinašati marsikaj, kar je blažilo družbeno klimo in nenazadnje povezovalo ljudi.

Navedenke

Outsider, 1997 (Andrej Košak): <https://www.youtube.com/watch?v=XQhNeJ8OZhs>. (Dostop: 23. 10. 2019)

Peter Svetina, 2019: *Metuljčki in mehaniki: slovenska mladinska književnost med meščanstvom in socializmom*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Janja Vidmar, 2010: *Pink*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS.

Peter Vodopivec, 2007: *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana: Modrijan.

Wikipedia, *Outsider*: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Outsider>. (Dostop: 23. 10. 2019)

Nada Grošelj

NEKAJ MISLI O PREVAJANJU KNJIG O MUMINIH

Ob panoramskem sprehodu po knjigah o muminih, ki jih je napisala finsko-švedska pisateljica in slikarka Tove Jansson, razmišljam o najočitnejših problemih in izzivih, ki jih je prinašalo prevajanje teh pripovedi v slovenščino. Od makro ravni, torej splošnega sloga in učinka posameznih knjig, se spustim na mikro raven: težave in dileme pri prevajanju nekaterih izrazov, še posebno imen.

Taking a panoramic stroll through the Moomin books written by the Swedish-speaking Finnish author and painter Tove Jansson, I reflect on the most conspicuous problems and challenges posed by the translation of her stories into Slovenian. I progress from the macro level – the overall style and effect of selected books – to the micro level: the difficulties and dilemmas encountered in translating individual words, particularly names.

O problemih književnega prevajanja prevajalec najlaže in najkonkretnje razmišlja ob svojih lastnih prevodih. In ker je že dvajset let moja stalna sopotnica na prevajalskih podvigih znamenita finsko-švedska pisateljica in slikarka Tove Marika Jansson (1914–2001), Andersenova nagrajenka, ki je zaživa obiskala tudi Slovenijo, sem izbrala za predmet svojih razmišljanj njena dela. Prevedla sem namreč šest njenih knjig (*Mumintrolčki in velika povodenj*, *Komet prihaja*, *Muminočkovi spomini*, *Nevidni otrok in druge zgodbe*, *Muminočka in morje* in *November v Mumindolu*) in štiri stripe: *Mumin in morje*, *Mumin se zaljubi*, *Mumin na Azurni obali* in *Mumin in zlati rep*, na natis pa čakajo še trije.

Zgodbe o »muminih« govori o Mumintrolu in njegovi družini, prijateljih in znancih, fantazijskih bitjih iz idiličnega Mumindola, ki ga je očitno navdihnila Skandinavija s svojim morjem in otočki. To so zgledni primerki večnaslovniške književnosti: podobno kot zgodbe o medvedu Puju so na najosnovnejši, dogajalni ravni privlačne že za majhne otroke, medtem ko odrasli bralci v njih opažajo še številne druge kvalitete: duhovitost, psihološke uvide, sijajno risanje pokrajin in prizorov s skrajno minimalističnimi potezami. Tove Jansson v svojih knjigah o muminih vse do zadnje ohrani otroške izraze; Mumintrolova starša, denimo, nikoli nista poimenovana drugače kot »(mumin)očka« in »(mumin)mama«. Vendar se slog in razpoloženje s časom drastično spremenita. Prve knjige so lahkotne, vedre in polne pustolovščin: v prvi, *Mumintrolčki in velika povodenj*, se Mumintrol in njegova mama prebijata skozi poplavljen gozd, v knjigi *Komet prihaja* se muminska

družina sooči z možnostjo, da bo zadel Zemljo komet, v *Čarodejevem klobuku* beremo o nadnaravnih pojavih, *Muminočkovi spomini* so nadvse duhovita parodija avtobiografske, memoarske zvrsti.

Z *Zimo v Mumindolu* pa se zgodi preobrat. Dogajalni prostor postane bolj realističen in liki začnejo pridobivati psihološko globino. Zbirka kratkih zgodb *Nevidni otrok in druge zgodbe* ter zadnja romana v seriji o muminih, *Muminočka in morje* in *November v Mumindolu*, so »otroški« le po navidez preprostem pripovednem slogu in izrazih, kot sta »očka« in »mama«, dejansko pa prinašajo kompleksne psihološke študije značajev in načenjajo filozofska, zlasti etična vprašanja, na katera ni odgovorov. Za boljši vtis o razliki med pristopom v zgodnejših in poznejših knjigah navajam dva odlomka, ki opisujeta strašljive teme: prvi odlomek je iz zgodnje knjige *Komet prihaja*, sledi pa mu daljši odlomek iz poznega *Muminočka in morja*. Čeprav se tudi prvi – apokaliptično potovanje po dnu morja, ki je zaradi bližajočega se kometa usahnilo – odlikuje po sijajnem skiciranju bizarne pokrajine in vzdušja, je ton vendarle še pretežno otroški:

Ves dan so romali po samotni morski pokrajini ter gazili vse globlje in globlje. Tod so ležale mogočne globokomorske školjke, niti malo podobne tistim, ki jih lahko nabiramo po obrežjih. Okrašene so bile z bodicami in zavoji, barve pa so imele lepe in žive.

»Kar stanovala bi v njih,« je rekla Smrkljica. »Slišite, da v njih šumi? Se nekdo skriva notri in šepeta?«

»Morje je to,« je povedal Njuhec. »Školjka se spominja morja.« Zahotelo se mu je glasbe in segel je po orglicah. Toda iz njih ni prišel niti glasek, vse tone so pregnali vodni hlapi.

»To pa ne bo v redu,« je zaskrbljeno pripomnil.

»Jih bo že očka popravil, ko pridemo domov,« mu je zagotovil Mumintrol. »Vse zna popraviti, samo da se enkrat loti.«

»Zdaj se bližamo največji morski globini,« je opozoril Njuhec. »Hodite previdno ...«

Tod ni več rasla morska trava. Dno pred njimi je bilo prekrito s sivim muljem in se je strmo spuščalo. Vse je bilo popolnoma tiho in kar slovesno. Na vsem lepem pa je dna preprosto zmanjkalo. Poniknilo je v breznu senc in vodne pare.

Nihče ni stopil k robu, da bi pogledal v brezno. Tiho so se odkradli mimo. Le Smrkljica se je obrnila in malo zavzdihnila, ker je ravno nad strmino ležala najlepša in največja školjka v morju. Vsa bela je sijala v somraku. V njej je pelo morje.

»Ne meni se zanjo,« je svetoval Mumintrol. »Tu je nevarno. Spodaj so pošasti, ki jih ni videl še nihče. Doli v blatu živijo ...«

Zvečerilo se je. Držali so se čim tesneje skupaj in prisluškovali neresnični tišini. Vse je bilo mehko, vlažno in čudno tihotno. Pogrešali so vse tiste tihe, prijazne zvoke, ki pridejo z večerom zgoraj na kopnem – listje, ki se zgane v nočnem vetru, ptičji čvkv, korake, ki hitijo proti domu. Ognja niso mogli zakuriti, vendar so se bali zaspati med vsemi neznanimi nevarnostmi, ki bi utegnile prežati na dnu. Naposled so splezali na visoko skalo, kjer so se počutili malce bolj varne, in pojedli, kar je še ostalo od smrčjega prepečenca.

Mumintrol je prevzel prvo stražo in sklenil prevzeti še Smrkljičino. Medtem ko so se drugi stisnili tesno skupaj in zaspali, je sam upiral pogled v mrtvo morsko dno. Dno je rdelo v kometovi svetlobi, sence pa so bile črne kakor žamet.

Motril je turbno pokrajino in razmišljal, kako strah mora biti zemljo, ko vidi, da se ji bliža sijoča ognjena krogla. Razmišljal je, kako grozno rad ima vse, gozd in morje, dež in veter, sonce in travo in mah, in kako nemogoče bi bilo živeti brez njih.

Ampak potem je pomislil, da bo mama že vedela, kako rešiti vse skupaj.

Bistveno manj otroškega in več psihološko vznemirljivega pa najdemo v *Muminočku in morju*, predzadnji knjigi o muminih. V tem romanu se družina na željo pustolovskega očeta preseli iz cvetočega Mumindola na divji, nenaseljen skalnat otoček v severnem morju. Muminmama, ki jo mučita osamljenost in domotožje po domačem vrtu, začne vrt obsesivno slikati na stene sobe v svetilniku, kamor so se vselili, nazadnje pa ji uspe, da sama vstopi v svojo sliko. V ta svet se zateka, dokler je domotožje ne mine:

Od tistega večera so začele mamine stenske slikarije vse bolj spominjati na Mumindol. Že res, s perspektivo je imela težave, včasih pa je bila tudi prisiljena izvzeti kak detajl iz nje-govega pravega okolja in ga naslikati posebej. Recimo kamin in dele salona. Prav vseh sob pri najboljši volji ni mogla zaobjeti, saj je lahko poslikala samo eno steno naenkrat, to pa bi bilo videti nenaravno.

Najbolje se ji je odsedalo tik pred sončnim zahodom, ko je bil stolp prazen in samoten in je zato uzrla domačo dolino veliko razločneje.

Nekega večera je nebo na zahodu zagorelo v najlepšem in najsilovitejšem sončnem zahodu, kar jih je mama kdaj videla. Iz njega so švigali rdeči in oranžni, rožnati in neapeljsko rumeni zublji, iz oblakov pa so plameneče barve curljale na temno, vetrovno morje. Pihal je jugozahodnik, od ogljeno črnega, ostro izrisanega obzorja je vršal naravnost proti otoku.

Mama je stala na mizi in z minijem barvala jabolko v drevesni krošnji. O, če bi mogla slikati s temi barvami tudi zunaj, kakšna jabolka in vrtnice bi imela!

Medtem ko je opazovala nebo, se je razlezla po steni večerna zarja in prižgala rože na njenem vrtu. Oživele so in zasijale. Vrt se je razprl, pograbljena potka z nenavadno perspektivo pa se je popolnoma poravnala in se usmerila naravnost k verandi. Mama je položila tace na deblo, toplo od sonca, in zavonjala, da je vzcvetel španski bezeg.

Nenadoma je čez steno bliskovito hušknila senca, mimo okna je zletelo nekaj črnega. Okoli njihovega svetilnika je poletel velik črn ptič, poblisnil je v enem oknu za drugim, zahodnem, južnem, vzhodnem, severnem ... še in še je letal kot blazen z dolgimi, žvižgajočimi zamahi peruti.

Obkoljeni smo, je zmedeno pomislila mama. To je čarovniški ris, strah me je. Domov hočem ... Rada bi šla že enkrat domov, stran od tega groznega, praznega otoka in od hudobnega morja ... Objela je svojo jablano in zamižala. Lubje je bilo raskavo in toplo. Glas morja je potihnil. Mama je vstopila na svoj vrt.

Soba v svetilniku je bila prazna. Na mizi so še vedno stali lonci barve in pred oknom je še vedno krožil strakoš v svojem samotnem plesu. Ko je nebo na zahodu ugasnilo, je poletel naravnost nad morje.

Prišla je ura za čaj in družina se je vrnila.

»Kje je mama?« je vprašal Mumintrol.

»Mogoče je šla po vodo,« je menil očka. »Medtem je naslikala še eno drevo.«

Mama jih je videla izza jablane, kako pripravljajo čaj. Malce zamegljeni so bili, kot da bi gledala njihove gibe pod vodno gladino. To, kar se je zgodilo, je ni presenetilo: naposled je le prišla na svoj vrt, kjer je bilo vse na svojem mestu in je raslo, kot se šika. To in ono je bilo narisano malo po svoje, a nič zato. Sedla je v visoko travo in prisluhnila kukavici, ki je kukala nekje čez reko.

Ko je voda za čaj zavrela, je mama že trdno spala, sloneč z glavo na svoji jablani.

...

Medtem ko si je očka razbijal glavo, je mama prodirala vse dlje na svoj vrt. Našla je cel kup takega, kar bi morala naslikati na novo. Počasi je postajala drzejša in se ni več skrila za

drevje, dokler ni slišala, da so polžaste stopnice zaškripale. Ker je opazila, da se ob vstopu v steno sfrkne na velikost kavne ročke, je po vsem vrtu doslikala množico majhnih mam. Za primer, če bi jo opazil kdo od drugih. Samo obmirovati bi morala, pa skoraj ne bi mogli ugotoviti, katera je prava.

Ob motivu eskapizma s pomočjo stenske slikarije se mora večina bralcev, seznanjenih s kanonično ameriško književnostjo, spomniti na slavno zgodbo *Rumena tapeta* (1892) pisateljice Charlotte Perkins Gilman, pomembno zgodnje delo ameriškega feminizma. Prvoosebna pripovedovalka trpi za poporodno depresijo, nerazumevaajoči, čeprav dobronamerni ukrepi njenega moža in domačega zdravnika pa njeno stanje še zaostrejejo, dokler nazadnje ne zblazni. Veliko časa preživlja v sobi, kjer naj bi po zdravniških navodilih počivala in si tako opomogla, ta soba pa je tapecirana z rumeno vzorčasto tapeto, ki ji gre na živce in jo v odsotnosti drugih intelektualnih dražljajev kar obseda. Začne se ji dozdevati, da vidi za vzorcem lik ženske, ki se plazi po stenah sobe in išče izhod. Na koncu sklene, da mora žensko osvoboditi, tapeto strga s stene in se sama poistoveti z likom iz svoje domišljije. Motivna podobnost med *Rumeno tapeto* in navedeno epizodo iz *Muminočka in morja* je dovolj velika, da mora v (odraslem) bralcu vzbuditi hudo nelagodje, saj *Rumena tapeta* nesporno govori o pogrezanju v blaznost. In kot je – upam, da tudi v prevodu – razvidno iz gornjega odlomka, jezik v *Muminočku in morju* kljub govoru o »mami« ni otroško preprost, temveč prinaša ekspresivne podobe. Nekaj podobnega se zgodi v seriji J. K. Rowling o Harryju Potterju, ki iz otroških pravljic preraste v mnogo mračnejše in psihološko kompleksnejše pripovedi, prevajalčeva naloga pa je seveda, da sledi avtoričini poti in razvoju.

Pri zgoraj opisanem pojavu gre torej za splošno spremembo v slogu, a še otipljivejši problemi se pojavijo na mikro ravni, na področju besedišča. Besedišče, ki se uporablja med švedskimi govorniki na Finskem, ima seveda tudi posebne izraze, ki se razlikujejo od tistih v »švedski« švedščini in so predstavljeni v posebnih slovarjih, na srečo dostopnih na spletu. Včasih pa se kakšen tak izraz na spletu pritaji in se ne prikaže kljub še tako prizadevnemu iskanju. Taka primera sta bila glagol *inmala* in iz njega izpeljan samostalnik *inmalning* v *Novembru* v *Mumindolu*. Iz sobesedila je bilo jasno, da gre za odstranjevanje moljev, toda ti besedi sta se celo v orjaškem, historično zastavljenem švedsko-švedskem slovarju Švedske akademije našli zgolj v povezavi z mletjem. Na osnovi prejšnjih prevajalskih izkušenj s švedščino sem se nazadnje sklenila zateči k domnevnomu kalku v nemščino: kakor je beseda *inmalning* sestavljena iz *in*, »v«, in *mal*, »molj«, sem poskusila srečo z *Einmottung* (*ein* in *Motte*) – in resnično, izkazalo se je, da ta beseda obstaja. Na spletu je bila pojasnjena kot dejavnost, ki bi v slovenščini ustrezala razmoljevanju, tako da sem lahko z mirno vestjo zapisala:

Filifjonkin obisk Mumindola se je zamaknil, ker se ni mogla odločiti, ali naj hišo razmolji ali ne. Razmoljenje je velik zalogaj, saj je treba zračiti in krtačiti in vse drugo, da niti ne govorimo o samih garderobnih omarah, ki jih je treba poribati s sodo in milom.

Poleg belih lis, na katere naletimo celo v spletnih slovarjih (o tiskanih niti ne govorim), je vir težav prevajalčevo nepoznavanje realij, o katerih govori avtorica. Tove Jansson je tako kot njeni junaki ljubila morje – seveda ne globoke modrine Jadrana, ki jo povezujemo s soncem in pripeko, temveč mnogo manj prijazno severno morje – in čolne. Zato mimogrede suvereno navrže kak pomorski izraz, ki

požene prevajalca v raziskave po spletu; na računalniku imam še zdaj shranjeno shemo jadrnice in njenih sestavnih delov, ki sem jo našla na neki slovenski strani. Največji problem je seveda, če slovenščina ne premore ustreznice ali če je ta visoko strokovna. V *Novembru v Mumindolu* se denimo pojavi izraz *byggd på klink* ali *klinkbyggd*, ki ima dobesedno angleško ustreznico *clinker-built*; gre za čoln, ki je zgrajen iz delno prekrivajočih se desk. Edini prevod tega izraza, ki mi ga je – tudi po posvetovanju s strokovnjakom – uspelo najti, je bil »gradnja s preklopom letev«, kar je za povprečnega bralca nerazumljivo. Oprijela sem se tistega dela razlage na spletu, ki pravi, da so bile na ta način zgrajene vikinške ladje, in nastalo je naslednje:

Min segelbåt är byggd på klink.

...

Jag tror att småbåtar alltid borde byggas på klink.

Det tycker jag också, instämde Hemulen. Min båt är byggd på klink. Det är absolut det trevligaste för småbåtar.

»Moj jadralni čoln je zgrajen kot vikinške ladje.«

...

»Po mojem bi morali majhne čolne zmeraj graditi po vikinško.«

»Tako mislim tudi jaz,« je pritrdil Hemul. »Moj je že tak. Za majhne čolne je to absolutno najbolj simpatično.«

To nam seveda ne pove ničesar o dejanski zgradbi čolna, je pa nemoteče (kar strokovni izraz ne bi bil) in kontekstualno ustrezno zaradi umestitve v skandinavski svet.

To razmišljanje bom sklenila z vprašanjem, o katerem se moramo prevajalci odločati vsakič znova: z vprašanjem, ali in koliko je dopustno in celo zaželeno »ponašiti« izvirnik. Dandanes vsaj v nekaterih evropskih državah prevladuje strategija, da prevodi, namenjeni otrokom, težijo k podomačevanju. Kako zelo je podomačevanje uveljavljeno, kažejo prav imena književnih junakov iz del Tove Jansson, ki so v angleških prevodih deloma prevedena, deloma prilagojena angleški fonetiki, tako da na primer *Filifjonka* postane »Fillyjonk«. Po duhovitih rešitvah je segala tudi prva slovenska prevajalka Tovinih knjig, dr. Darinka Soban, ki je prevedla menda kar vsa imena z izjemo Mumintrola: *Sniff* je postal Smrček, *Filifjonka* ali – kot ime vrste – *filifjonka*, bitje ženskega spola z dolgim in ozkim gobcem, podobnim pasjemu, je postala Fifika, kar ustreza njenemu pasjemu videzu in spominja na njeno izvirno ime. *Hemul* ali *hemul* (naglas je na *u*) je postal Samuh, tako da se je ohranila zvočna vrednost samoglasnikov, do izraza pa je prišlo tudi čudaštvo in samotarstvo, ki zaznamuje vsaj nekatere hemule.

Ko sem se konec leta 1999 tik po diplomi iz angleščine še sama lotila prevajanja Tove Jansson, natančneje njene kratkoprozne zbirke *Nevidni otrok in druge zgodbe*, ki smo jo brali pri lektoratu iz švedščine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, sem se znašla pred vprašanjem, kaj storiti z imeni. Po eni strani bi bilo smiselno v celoti prevzeti rešitve prve prevajalke. Po drugi strani pa sem bila takrat tako navdušena nad švedskim jezikom, da se mi je zdelo škoda spreminjati prvotna imena, če niso bila nesporno govoreča. *Hatfignattar*, bitja, ki jih je zaradi njihovega videza dr.

Sobanova posrečeno prekrstila v »protejce« po proteusu, človeški ribici, so zato ostala »hatifnati«; tudi Sniff je ostal Snif. Hemul in Filifjonka sta prav tako ohranila švedsko ime, ker beseda *hemul* v švedščini sicer obstaja, vendar njen pomen (pravni izraz za poroštvo, poroka) kričeče nima nikakršne zveze z likom; po drugi strani Filifjonkino ime malce spominja na nekatere švedske besede, ki nimajo preveč laskavega pomena (*fjompa/fjanta/fjolla*, »trapa«), vendar beseda sama ne obstaja.

Odločitev za Snifa, Hemula, Filifjonko in še koga je temeljila še na drugem razmisleku, tehtnejšem od gole privrženosti zvenu švedščine. Ljubki prevedki dr. Sobanove so se izvrstno ujemali z zgodbami, ki jih je prevajala, ker so te (*Čarodejev klobuk*, *Vražja kresna noč*) primerne za mlajše otroke; po drugi strani pa so pravzaprav ljubkejši od izvirnikov, kajti *Sniff* ni tako prisrčno kot »smrček«, pri Filifjonki, denimo, pa smo že videli, da so konotacije izvirnega imena ironične. Zato se mi je zdelo ta imena bolje pustiti v čim prvotnejši obliki. Drugače je bilo pri nesporno govorečih imenih: nekatere rešitve (»Njuhec« za *Snusmumriken*, »Smrklijca« za *Snorkfröken*) sem prevzela od svoje predhodnice, toda marsikatero sem poiskala sama, saj se jih precej pojavi zgolj v knjigah, ki sem jih prevajala jaz. Besedi *knytt* in *skrutt/skrott*, ki v švedščini označujeta majhno, nepomembno bitje, v Tovinem svetu pa vrsti drobnih fantazijskih bitjec, sta v mojem prevodu postali »micek« in »ficek«, *klippdass* (iz *klibbig*, »lepljiv«, in *dassa*, »tiholaziti«) pa »grizkač« zaradi nagnjenja teh živalic h glodanju. Prevedena so tudi govoreča osebna imena: *Råddjuret* (iz *rådda*, »zganjati hrup«, »razmetavati«, in *djur*, »žival«) je tako postal Mrgole, njegova nevesta *Sås-djuret* (iz *såsa*, »mečkati, obotavljati se«) pa Počasnela.

V nasprotju s predstavo, da je otroška književnost najlažja in zato kot nalašč za prevajalce začetnike, menim, da vsaj resnično kakovostni primerki te književnosti niso bagatelni in neproblematični prevajalski zalogaji. Prevajalec ne sme pustiti na cedilu avtorja s tem, da bi ga poenostavil ali kakor koli osiromašil; prav tako pa ne sme pustiti na cedilu svojega ciljnega bralstva, otrok in mladih, ki si pomembno oblikujejo jezikovno spretnost in razgledanost prav s takim čtivom. Koliko mu to uspe v posameznih primerih, je seveda predmet debate. Vsekakor pa je nujno, da se večplastnosti prevajalskega dela zavedata tako prevajalec kot zainteresirana javnost.

POGLED NA SVOJE DELO

Ivan Mitrevski

KJE DOBIM INSPIRACIJO IN OSTALI PREBLISKI

Gaja Kos, urednica številnih mojih knjig, me je prosila, naj poskusim zapisati nekaj besed o svojem poklicu. Zapisal sem jih. Brez pravega reda in cilja sem nanizal svoje prebliske o življenju in delu ilustratorja.

Nekoč, pred davnimi časi, sem sodeloval na predstavitvi knjige, ki sem jo ilustriral. Na predstavitvi sva pisateljica in jaz odgovarjala na moderatorkina vprašanja. Moderatorka, ki je imela premišljena, dobro odmerjena vprašanja za pisateljico, ni najbolje vedela, kaj naj vpraša mene. In tako me je spraševala o tem, kako je živeti z majhnimi otroki, kako mi uspeva usklajevati poklicno in družinsko življenje pa vse do tega, kateri okus sladoleda mi je najljubši in kaj sem jedel za zajtrk. Edino o ilustraciji me, začuda, ni vprašala ničesar. Po pogovoru sem bil na moderatorko najprej jezen. Ali misli, da ilustratorji ne znamo nič pametnega povedati in pa me sprašuje zelo na splošno, da ne bi bil v zadregi? Potem pa se mi je posvetilo! Ni vedela, kaj bi me naj sploh vprašala, ker o ilustraciji nima nobenega pravega znanja. Pravzaprav nima niti pravega besednjaka za pogovor o ilustraciji. To je bil razlog, sem se počil po čelu.

Ne samo zgoraj omenjena moderatorka, velika večina ljudi bi težko povedala kaj pametnega o ilustraciji. Ali pa o podobah na sploh. To me niti ne preseneča. Kaj pa bi jaz lahko povedal o čipih in vezjih? Presenetljivo pa je, da tudi mnogo strokovnjakov za mladinsko književnost, ki je tesno povezana z ilustracijo, ne zna veliko povedati o ilustraciji. Knjižničarji, uredniki, recenzenti, strokovnjaki vseh vrst, ki nam o vsaki knjigi lahko zdrdrajo kup strokovno podkovanih opazanj, ob ilustraciji večinoma obnemijo. O njej znajo ponavadi povedati le, da je simpatična, razigrana, prisrčna ali nanizati nekaj drugih pridevnikov. O tem nenavadnem protislovju sem že pisal na Mišjem b(r)logu.¹

Paradoks pa je še veliko večji. Čeprav ne znamo veliko povedati o ilustraciji, jo kljub temu zelo dobro in popolnoma spontano razumemo. Kako je tudi ne bi, saj jo srečujemo od malih nog tako rekoč na vsakem koraku. Prometni znaki so stilizirane ilustracije, znaki s takimi ali drugačnimi podobami nas opozarjajo, kaj smemo in

---

¹ Glej <http://www.misjibrlog.si/kaj-sploh-povedati-o-ilustraciji/>.

česa ne smemo, navodila za uporabo so običajno napisana v univerzalnem jeziku stripa, vseprisotna oglasna sporočila pa nas bombardirajo s podobami. Kamorkoli se ozremo, nas nagovarjajo podobe. In mi jih večinoma zelo dobro razumemo. To vedo tudi oglaševalci in politiki. Nobeno sporočilo ni bolj učinkovito kot tisto, ki je povedano s podobo. Besedam radi oporekamo, za argumente vedno najdemo protiargumente, podobe pa govorijo, ne da bi znali nanje odgovoriti. In najbrž je v tem njihova moč. Najbrž je v tem tudi njihova čarovnija. Stvari, ki jih ne razumemo, se nam zlahka zazdijo čarobne. Kot se meni zdi čarobno delovanje vezij in čipov.

Nekoč sem prišel domov dokaj pozno. Otroka sta me, še vedno budna, čeprav vidno utrujena, čakala v dnevni sobi. *Zakaj pa ne spita?*, sem ju vprašal. *Nismo še brali*, sem hitro dobil odgovor. *Pa kaj potem*, je bil oster očetov odziv. *Kaj potem?!*, zajoka najprej eno in potem še drugo dete. *Saj ne moreva spati brez branja! Kaj pa ti misliš!* No, takim argumentom bi podlegel še veliko manj razumen starš in prebrali smo vsaj nekaj odstavkov iz knjige, preden smo šli utrujeni vsak v svojo posteljo.

Za otroke je branje pomemben družinski ritual, v katerem se ob zgodbah in slikah lahko sprostijo. A pomen mladinske literature je mnogo večji. Za otroke je to prvi stik tako z likovno umetnostjo kot z literaturo. Preden obišejo prvo galerijo, preden si ogledajo prvi film, preden občudujejo arhitekturno skladnost stavb, preden jih začnejo nagovarjati oglasi, preden znajo sploh govoriti in hoditi, že gledajo in poslušajo slikanice. Medtem ko sedijo v naročju staršev, se pred njimi odvrtijo cele galerije ilustracij. In ob tem je vsaka od teh galerij popolnoma drugačna, saj ima vsak ilustrator svoj stil in bralce nagovarja na zelo samosvoj način z barvami in črtami.

Težko lahko precenimo pomen branja otrokom. Ob tem si velikokrat zastavim vprašanje, zakaj starši in velikokrat celo vzgojitelji in knjižničarji posegajo (tudi) po slabih, cenениh slikanicah z generičnimi podobami princesk, avtomobilov, kmetijske in gradbene mehanizacije. Zakaj otrokom kupujejo te grozne slikanice, polne kičastih ilustracij, okrašenih z bleščicami, ko pa je na voljo toliko lepih izvornih slikanic? Nimam pojma. Me pa ilustracije v cenениh slikanicah spominjajo na reklame za sladkarije. Nekateri starši otroke od malih nog vzgajajo za pridne potrošnike, drugi pa za kritične državljane.

Nekega dopoldneva mi je zazvonil telefon. Na drugi strani brezžične povezave sem zaslišal glas čilega možakarja. Zanimalo ga je, če je dobil ilustratorja Ivana Mitrevskega. Gospod P. bi na vsak način želel nekaj mojih ilustracij. Videl jih je v časopisu, pa pred leti na enem plakatu, pa njegovi otroci me imajo radi. *Ful se režijo, ko berejo une knjige*, pravi. Nemudoma bi se rad sestal z mano. In tako sva se srečala. Predstavil mi je reč, ki bi naj jo zanj ilustriral. Delo je bilo zanimivo in spodobno plačano in tako sem odločil, da bom sodeloval z njim. Gospod P. je bil presrečen in začela sva. Dobil sem navodila, potem je on dobil skice, potem sem jaz dobil komentarje in potem je on dobil nove skice in sem jaz dobil potrditev in je on dobil končane ilustracije. In potem, ko sem mislil, da je že konec, se je začelo. *Ampak ... Bi lahko narisal nasmeh nekoliko manjši? Kaj pa roke, bi lahko bile narisane tako, da bi manj opletale? Kaj pa, če bi bil tale bolj živahen in dinamičen? Super je, drugače, no, edino črta, tale vaša črta, ni malo premočna? Kaj pa tehnika, ne bi bilo bolj pristno, če bi delali brez računalnika? No, pa stil. Stil je problematičen. A poznate mogoče te ilustracije?*, vleče iz žepa telefon, pobrska po spletu in pokaže

cel kup nekih podob. Kaj pa, če bi naredili zadevo takole, me vpraša. In takrat se vprašam, kam je izginila navdušenost nad mojim edinstvenim stilom. Takrat se tudi vprašam, zakaj kličejo mene, če bi radi imeli neko povsem drugačno ilustracijo. In zakaj sploh najemajo ilustratorje, če se bojijo izvornih ilustracij. Če se želijo skriti za generičnimi podobami, si jih lahko na gigabajte naložijo s spleta. Kdo bi vedel.

Tovrstni zapleti so pogosti. Nasploh se pri ilustriranju zgodi veliko takih ali drugačnih ustvarjalnih spopadov. S spopadom mislim predvsem spopad argumentov. Ne predstavljajte si urednice v kovinskem oklepu in z mečem ter mene z buzdovanom v rokah, kako drvim proti njej. Avtorji pač vlečemo v eno smer, naročniki pa v drugo. Ko gre za ilustracijo knjig, je ta spopad milejšega značaja (kot rečeno: brez orožja). Uredniki nas vse že zelo dobro poznajo. Vedo, kaj si želijo in kaj lahko od ilustratorja pričakujejo. Obenem pa tudi cenijo ustvarjalnost in odpirajo prostor, da se avtorji lahko izrazimo. Če bi svoje avtorje preveč omejili, bi si bile vse knjige podobne in dokaj dolgočasne. Bile bi podobne generičnim ilustracijam iz oglasov, ki si jih je na koncu zaželel prestrašeni gospod P.

Vsi smo za ustvarjalnost in izvirnost. Vsaj na neki deklarativni ravni. Ko pa pride do dejanskih odločitev, se veliko naročnikov raje drži preizkušenih prijemov. Kot da bi radi poustvarili neko zmagovalno formulo, ki je delovala nekoč, za nekoga. Zato so si podobe, ki nas spremljajo na vsakem koraku, med seboj podobne. Naša doba se rada hvalisa z individualnostjo in svobodo, a v resnici smo ustvarjalni delavci ves čas podvrženi mnogim pritiskom in strogi cenzuri. Jaz sem svoj otok svobodnega ustvarjanja našel v ilustriranju knjig.

Prepiri z uredniki so lahko naporni. Veliko težji so prepri z likovnimi uredniki. Oni poznajo vse trike in vse bližnjice. Imuni so na ilustratorjevo čaranje. Najtežje pa se je v resnici spopadati sam s sabo. Kajti ustvarjalec je sam svoj največji kritik. Zdi se mi, da v moji glavi živi ducat možicljjev, ki se ves čas prepirajo med seboj. *Več poudarka humorju! Manj humorja, več poetičnosti. Ne tako močnih črt! Nisi te fore že preizkusil?!*, jih poslušam, ko rišem.

Na nek deževen dan mi je raznašalec, tako kot vsak drug dan, v nabiralnik vrgel časopis. Obožujem časopise. Lepo so oblikovani, natisnjeni na šelestečem papirju, dostavijo vam ga vsako jutro na dom, dišijo po tiskarski barvi ... Pravo doživetje. Branje novic z zaslončka telefonov se ob branju časopisov zdi kot pašeta ob zrezku. (Nisem našel boljše primere. V resnici sem ljubitelj rastlinske hrane.) In na ta specifičen dan bom imel priložnost prebrati intervju s svojo stanovsko kolegico, ki je pred kratkim dobila nagrado za svoje dolgoletno delo. Berem. Nagrada. Priznanje.

Slava. A vendar stavek za stavkom v intervjuju razkriva, da se kljub nagradam in opevani ilustratorski karieri ne more pohvaliti s pogoji, ki bi si jih kot vrhunška umetnica zaslužila. Ves čas potihem stoka in tarna, kako ji je hudo in kako je treba malce iznajdljivosti, da pride čez mesec. Tristo polomljenih čopičev, ves sem bil bel od groze.

Česa me je najbolj strah? Včasih imam tremo pred nastopi na šolah, a me ta mine takoj, ko začnem govoriti. Precej se tudi bojim vnetja zapetja in podobnih obolenj, pod katerimi je klesnila že marsikatera ilustratorska kariera. Ampak s tem zaenkrat še nimam težav. Najbolj se v resnici bojim, da ne bi bil na stara leta reven ilustrator, ki je ovenčan z vsemi možnimi nagradami, pa še vedno komaj spravi skupaj dovolj denarja za najosnovnejše življenjske potrebščine. Nekaj neverjetno tragičnega je na lačnem umetniku. Njegova dela občudujejo po vsej deželi, on pa komaj napraska za položnice. Vsekakor ne bi bil prvi umetnik, ki je zamenjal čopiče za metlo. Bomo videli, kaj bo prinesel čas.

Na lahkotnem sprehodu po mestu sem nekoč srečal znanko. *Joooj, Ivan, ne predstavljam si, kako si lahko izmisliš toliko različnih likov, pa vsakič narediš malo drugače. Res fino. Le kje najdeš inspiracijo za vse te svoje ilustracije?*, me sprašuje znanka. *Kakšna inspiracija! Vse je samo trdo delo, zatrdim. Ampak, veš kaj, moraš biti pa vseeno talentiran, da lahko tole tako narišeš*, me prepričuje ona. *Ne, ne, vse je samo delo, pravim. Ko bi le jaz imela talent in inspiracijo*, zaključí in odvihra dalje.

Kje dobim inspiracijo? To vprašanje mi gre izjemno na živce. Ne samo zato, ker ga ne razumem čisto najbolje, ampak tudi zato, ker me to ves čas sprašujejo. Nimam pojma, od kod pride. In če sploh pride. Inspiracija, talent in ustvarjalnost so besede, ki zvenijo zelo pomembno in učeno, a meni v resnici ne pomenijo veliko. Sprašujejo tudi športnike? Gospod športnik ta in ta, kje ste dobili inspiracijo za to zmago? Se vam je prikazala v sanjah ali pa vam je padla na glavo, ko ste med treningi dremali pod hruško? Vsa ta vprašanja kažejo na to, da se zdi ustvarjanje večini ljudi nekaj podarjenega, nekaj, kar človeka kar preblisne in potem spet izgine. Saj mogoče tudi je nekaj na tem. Ne rečem, da ni inspiracije in talenta. Pravim le, da se je neumno zanašati nanju. Zanesemo se lahko le na delo. Mulariji, ki hodi na moje delavnice, ves čas ponavljam: če želite biti dobri v risanju, potem rišite vsak dan in sčasoma boste postali dobri. Moj delovnik je bolj podoben delovniku športnika. Vstanem, pojem zajtrk, spijem kavo, rišem, rišem, rišem, grem na malico, rišem še malo in

VZHEMIFLJIVO ŽIVLJENJE UMETNIKA

grem počasi domov. Doma še malo rišem, če je le čas. *In kje potem dobiš ideje?*, se morda sprašujete. Idej je, kolikor želite. Povsod so. Še največji zabiteži imajo ideje. Narejeni smo tako, da nam vsakovrstne ideje ves čas silijo v misli. Idej je še preveč. Izvedba je tista, ki je pomembna. Ustvarjanje si rad predstavljam kot igro z lego kockami. Različne ideje sestavljaš in prestavljaš in kombiniraš in na koncu nekaj nastane. Več kot se igraš s kockami, bolj jih boš znal sestaviti skupaj tako, da se ne bodo sesule ob prvem pišu. Ne zanašajte se na inspiracijo. Vprašanje o inspiraciji in talentu velikokrat razumem kot trditev, da bi lahko vsi bili čudoviti ilustratorji, če bi ju le posedovali. Ampak v resnici je stvar precej bolj enostavna. Kdor riše, ta zna risati, kdor pa čaka na inspiracijo, ne zna. In če je tale zapis le nizanje nepovezanih prebliskov, ne mislite, da je takšno tudi življenje ilustratorja. Veliko ljudi si predstavlja, da je življenje likovnih umetnikov zelo vznemirljivo. V resnici pa večino časa preživimo za risalno mizo. Najbrž tam naleti na nas tudi inspiracija. Če sploh pride.

Nekoč, pred mnogimi leti, še nisem bil ilustrator. Bil sem navaden fantek. In tudi mene so gospe rade uščipnile v lička in vprašale, kaj bom, ko bom velik. Ker so bile moje šolske ocene vse odlične in sem tekmovanja iz kemije in matematike naravnost oboževal, mi tudi odgovori na tovrstna vprašanja niso predstavljali težav. Znanstvenik bom, kaj pa! Ali pa mislec svetovnega formata. Nič lažjega. Morda bom nekoč odkril nekaj, kar bo pomagalo milijonom ljudi. (In mi obenem prineslo neznansko slavo.) Zato se tudi nisem vpisal na oblikovno srednjo šolo in kasneje na akademijo, kot je to storila večina mojih kolegov. Končal sem gimnazijo ter kasneje študiral na filofaksu. Formalne izobrazbe iz likovne umetnosti nimam absolutno nobene. Več bi vam znal povedati o Marxovi teoriji presežne vrednosti kot o teoriji barv. V času študija sem se videl kot urednik, novinar, akademik, politik, zagotovo pa ne kot ilustrator. Sem pa vseeno ves čas čepčkal in risal. Iz čistega veselja. Celó objavil sem kaj. Tudi to zgolj iz veselja. Ampak zdi se, da čeprav nisem jaz izbral risanja, je na koncu risanje izbralo mene. Na koncu je bilo risanje nekaj, kar mi je bilo popolnoma domače in v čemer sem postal dober. Navada je železna srajca. Me pa zanima, ali se lahko v izbiri poklica usodno zmotiš. Ali ni biti ilustrator zelo čuden poklic? Cele dneve sedimo in ustvarjamo neke podobe in upamo, da bomo nekje nekemu s tem polepšali dan. V resnici precej nenavadno podjetje.

Včasih sem, kot rečeno, ves čas nekaj čečkal in risaril. Potem sem postal profesionalni ilustrator in za neobvezno čečkanje je zmanjkalo časa. Odtlej sem risal le še po naročilu. Vse to je sicer okej. Vseeno pa moramo najti čas in prostor tudi za igro. Mislim, da je za ilustratorje in vse ostale ustvarjalne poklice (kateri poklic pa danes ni ustvarjalen?) nujno, da si najdejo čas za igro. Jaz sem si v ta namen kupil skicirko. Vsak teden jo nekajkrat odprem in vanjo rišem. Večinoma narišem totalne bedarije, ki jih najpogosteje ne morem nikjer uporabiti. Ampak včasih se pojavi kakšna zanimiva reč, včasih odkrijem kaj novega. Kako pa bi lahko naredili kaj novega, če ne tako, da občasno brkljamo in nekaj tjavendan sestavljamo in razstavljamo? Brez igre ni nič!

Barbara Pregelj

INTERVJU Z BASKOVSKIMA USTVARJALCEMA

Med 11. in 15. novembrom 2018 sta na povabilo jesenskega dela Festivala Pranger in založbe Malinc Slovenijo obiskala priljubljeni in lansko jesen z najvišjo špansko nagrado za mladinsko književnost ovenčani baskovski avtor **Juan Kruz Igerabide** Sarasola in mlad baskovski literarni kritik, pesnik, prevajalec in predavatelj **Beñat Sarasola**. Avtorja sta se na dveh večjih večernih nastopih v Mariboru in na Bledu ter na srečanjih v vrtcih in osnovnih šolah po vsej Sloveniji srečala z več kot tisoč bralkami in bralci.

Igerabide je Slovenijo obiskal že večkrat, in sicer na povabilo Založbe Malinc, ki je med drugim izdala tudi prevode njegovih slikanic o dečku Joni in pesniško zbirko *S prstom na luni*. Državno nagrado za mladinsko književnost je priljubljeni pisatelj dobil za v baskovščini napisano slikanico *Abezedario titirijario: letren txotxongiloa* (*Abecednik pripovednik: marionetne črke*). Doslej je to nagrado prejela le ena baskovska avtorica, Mariasun Landa za mladinski roman *Krokodil pod posteljo* (slovenski prevod besedila je pri Založbi Malinc izšel leta 2012). Nagrada mu pomeni predvsem pohvalo za dolgoletno raziskovanje poezije z otroki, saj veliko časa posveča obiskovanju knjižnic in šol. Skromno in brez pompa je ob novici o nagradi dodal, da bi si od nagrade želel predvsem to, da bi mu odprla še kakšna nova založniška vrata.

Lanskoletnemu obisku Slovenije je sledil še naslednji intervju.

V slikanici Abezedario titirijario se na igriv način lotevate učenja abecede. Komisija za podelitev nagrade je v svoji utemeljitvi zapisala, da gre za »besedilo, ki svoje mojstrstvo kaže z uporabo pesniškega jezika, ki sega po tako različnih postopkih, kot so aliteracija ali prvine simbolizma, nonsens, absurd ali rodarijevska domišljija, in v katerih za nameček odmeva še baskovska ustna tradicija.« Kako takšno posebno besedilo po vaših izkušnjah učinkuje na ciljno publiko, otroke?

Igerabide: Besedilo v resnici ne krši slovničnih pravil, ampak se z njimi igra in jih presega. Knjiga je zamišljena v treh dimenzijah. Prva so pesniške igre z oblikami črk, kakršne lahko odkrijemo v naravi in vsakdanjih predmetih, vključno z našim telesom. Moj namen je bil abstraktne oblike abecede spremeniti v konkretno in vsakdanje. Skrivnost abecede ni v abstraktnem svetu, ampak sobiva z nami, v naši vsakdanjosti. Sledijo pesniške igre z zvoki črk. Tudi zvoki črk so v naravi in v tem,

kar nas obdaja (zvoki živali, predmetov, naravnih pojavov ...). Abeceda je odraz zvo-
kov, ki nas obkrožajo, neke vrste glasbena partitura. Tretja plast besedila je lutkovno
gledališče v naravi. Pri tem gre za način gledanja. Če naš pogled začne iskati črke v
tem, kar nas obdaja, in če naša ušesa ulovijo zvoke črk, ki nas obdajajo, ustvarjamo
neke vrste lutkovno gledališče. Zato smo črke pretvorili v animirane like v obliki
rastlin, živali in predmetov.

*Slikanico, ki je bila prevedena v vse uradne jezike Španije, ste prvotno napisali v
baskovščini, ki je za vas zagotovo veliko več kot le materni jezik. Kakšen odnos
imate do tega jezika, se vaš odnos z leti spreminja, prilagaja tudi glede na aktualne
okolščine?*

Igerabide: V baskovščini pišem, ker je to zame najbolj naravno, to je moja prva
izbira. V tem jeziku kulturno delujem, odkar ustvarjam. Med Francovo diktaturo
sem bil deležen obveznega izobraževanja v španščini in španščine zaradi njenega
velikega literarnega bogastva nikoli nisem nehal gojiti. Stik z baskovščino sem imel
v otroštvu preko cerkve, pa tudi v družinskem okolju. Kasneje sem se z njo profesio-
nalno ukvarjal na univerzi, kjer sem študiral baskovsko literaturo in jezik. To so bile
srečne okoliščine, ki so zagotovo obogatilo moje literarno ustvarjanje.

*Kakšen pa je vaš odnos do prevodov vaših del? Preverjate, kako na tuje bralstvo
učinkujejo prevodi? Vas pri tem zanimajo tudi kulturne razlike, ki se kažejo pri
prenosu v drug jezik in kulturo?*

Literatura je tudi prevod, bodisi zaveden bodisi nezaveden, saj se že stoletja hrani s
prevodi iz različnih jezikov in se ravno s pomočjo prevoda širi in oplaja. Umetnost
prevajanja je ustvarjalno dejanje. Ko avtor ustvari novo delo, s tem v resnici poustvari
vse, kar je pred tem nabral iz različnih prevodov. Ko nekdo drug prevede njegovo
delo, s tem nadaljuje avtorjevo ustvarjanje in postane del ustvarjalnega procesa.

Imam neposredne izkušnje z bralci, ki govorijo različne jezike, še posebej s ti-
stim, ki govorijo euskero in španščino, pa tudi s francosko in slovensko govorečimi
bralci. Ugotovil sem, da so čustveni odzivi na vsebino v različnih okoljih podobni;
spreminjajo se določeni kulturni registri, ki pa so se z globalizacijo minimalizirali.
Kljub temu me ta raznolikost kulturnih registrov zelo zanima in delam vse, kar je
v moji moči, da sem v stiku z njimi. Gre za izkušnjo, ki človeka zelo bogati: po eni
strani pride do potujitve, ki navdihuje literaturo, po drugi strani pa do srečanja z
raznolikostmi, ki z novimi perspektivami hranijo tako pisatelja kot bralca.

*Lahko poskusite opisati, kaj vas najpogosteje preseneti na obiskih v tujini? Katere
so najbolj izstopajoče razlike oziroma odstopanja v odzivu, ki ga doživite v Španiji
in v tujini (če te razlike sploh obstajajo)?*

Odzivi otrok in komentarji so si v različnih državah zelo podobni. Kljub temu sem
v Sloveniji zasledil večjo bralno disciplino, pa tega ne govorim iz prijaznosti. Mno-
žična srečanja s stotinami učencev so čudovita. To je nekaj nepredstavljivega za
večino krajev, ki jih obiskujem v Španiji in Franciji, kjer so najpogostejša srečanja z
20 ali 30 otroki (če gre za srečanja v knjižnicah, otroke spremljajo starši), kar se tudi

najbolje obnese. Velikim skupinam v Španiji ponujajo predvsem predstave (klovne, čarovnije, koncerte ipd.).

Pišete za otroke, mladino in odrasle. Zakaj se ne osredočite npr. zgolj na pisanje za otroke? Kaj bi pogrešali, če bi se odločili samo za eno od možnosti?

Igerabide: Ne nameravam nehati pisati za različne skupine bralcev. Največ pišem za otroke in v otroški literaturi se dobro počutim, gotovo je to zato, ker sem dobil veliko izkušenj s poučevanjem v osnovni šoli in kot oče (zdaj že tudi dedek). Otroška literatura mi dovoljuje veliko mero svobode. Po drugi strani pa nosim v sebi veliko eksistencialnih vprašanj in krutih ran, ki zahtevajo bolj »filozofsko« in kompleksno izražanje (vsaj jaz to tako občutim), predvsem v zvezi z zgodovinskim obdobjem, v katerem sem bil primoran živeti. To me vodi k pisanju eksistencialne in spiritualne poezije, včasih pa tudi k pisanju romana.

V baskovsko mladinsko poezijo ste vpeljali pesniško obliko haiku, ki ste jo preoblikovali tako, da ste jo povezali s koplo zaharro (staro kitico), obliko iz ljudske baskovske poezije, ki se je, podobno kot haiku, poiğravala s podobami, le da je imela namesto treh štiri verze. Zdi se, da zanimanja za zenovsko in vzhodnjaško filozofijo ne kažete zgolj v mladinski poeziji, temveč tudi v poeziji za odrasle. Imate za to poseben razlog? Od kod izhaja to vaše zanimanje?

Igerabide: V mladosti sem rad bral angažirano poezijo Otera, Celaye, Arestija, hkrati pa so me privlačili surrealizem, dadaizem in simbolisti, kot so Rimbaud, Baudelaire, Verlaine, Mallarmé ... Odkril sem Juana Ramóna Jiménez, Antonia Machada, Majakovskega, Puškina, Mandelstama, Audena, Eliota, E. Dinkinson, S. Plath ... V te avtorje sem bil zatopljen, ko sem odkril Baša, Issa, Busóna ..., kitajsko poezijo, npr. li bai ... t. i. golo poezijo z zelo preprostimi podobami, s katero sem neposredno eksperimentiral s svojimi osnovnošolskimi učenci in bil izjemno presenečen nad rezultati. To me je vodilo k temu, da sem začel tudi sam pisati preprosto poezijo, ki v sebi nosi globoka čustva tako za otroke kot tudi za odrasle. V nekaterih pesmih sem izbral obliko haikuja, tudi takšnega z daljšimi in svobodnejšimi kiticami, ki so se v določenih primerih rimale podobno kot baskovska kitica (*kopla zaharre*), ki je v načinu predstavljanja pesniške podobe precej podobna haikuju.

Vaš najbolj znan slikaniški lik je deček Jona. Šest slikanic, ki govorijo o junakovih čustvih in njegovem osebem doživljanju, je prevedenih tudi v slovenščino. Zakaj je Joni uspelo osvojiti najmlajše občinstvo? Kakšne so vaše slovenske izkušnje? Se lahko tudi odrasli bralci poistovetimo s tem literarnim likom?

Igerabide: Zbirka o Joni temelji na literarnem izrazu otroških čustev, ki izvirajo iz strahu. Da se otroci zelo poistovetijo z Jono in njegovimi zgodbami, sem se lahko prepričal v različnih državah in v različnih jezikih. Mogoče je temu tako iz dveh razlogov. Po eni strani je v zbirki veliko komičnih prizorov iz vsakdanjega okolja, ki so otrokom blizu in v katerih se čustva izražajo preko izrazov, s katerimi se otroci poistovetijo, pa tudi s konstantno prisotnostjo govorce telesa. Po drugi strani pa je v vsaki zgodbi prisoten tudi proces literarne simbolike, ki izhaja iz ljudskega izročila

(volk, čarovnica, čarobni predmeti), a jo postavlja v sodoben kontekst. Otroci se poistovetijo s temi simboli, saj ustrezajo njihovemu magično-analognemu načinu razmišljanja.

Slikanice o Joni tematizirajo čustva, ki jim mladinska književnost v zadnjem času namenja precej pozornosti. Kako je z otroki govoriti o čustvih, ki so za vse nas tako pomembna?

Čustva so neločljivi del literature in umetnosti. Tradicionalne pravljice so polne čustev, ki se rodijo iz potrebe po preživetju: strahu. V mojem primeru gre za preplet omenjene tradicije in aktualnih zgodb, ki prebujajo in oživljajo čustva.

Sodobna mladinska literatura se večinoma omejuje le na opisovanje čustev in prav zaradi tega je veliko tovrstnih knjig zelo površinskih. Nekatere knjige pa nazorno in poglobljeno opisuje čustva tako, da jezik prilagajajo otrokom. V tem primeru gre bolj za filozofsko in esejistično približevanje čustvom. Drugačen pristop ponujata pripovedništvo in poezija, ki obujata globine psihe, preko katerih odkrivamo dele sebe, za katere nismo vedeli, da obstajajo. Sam se bolj nagibam k takšnemu načinu ustvarjanja. Četudi določeno čustvo odlično razložimo, ta razlaga nikoli ne doseže nežnosti in otenkov, ki sta jih zmožna ustvariti pripovedništvo ali poezija.

Ste izkušen prevajalec, v euskero ste prevedli nekaj svetovnih klasikov in poskrbeli za priredbe temeljnih, klasičnih besedil svetovne literature (Odiseje in Metamorfoz), prevedli ste tudi Čarovnika iz Oza, prevod je bil uvrščen na IBBY častno listo. V zadnjem času prevajate v euskero tudi slovenske avtorje (roman Brede Smolnikar Ko se tam gori olistajo breze in slikanico Petra Svetine Čudežni prstan, pesnike v okviru Festivala Pranger). Kako se znajdete v koži prevajalca? Kako se počutite, ko drugi prevajajo vašo literaturo?

Igerabide: Prevajanje je dejavnost, ki me spremlja od otroštva – zaradi dvojezičnega okolja (baskovski jezik je manjšinski) sem moral s tem živeti že kot otrok in tudi v kasnejših obdobjih svojega življenja. V manjšinskih kulturah, kot je naša, je prevod iz svetovne literature tako pomemben kot ustvarjanje samo: ne moreš razumeti enega brez drugega. To sicer ni novo, velik del starorimske književnosti namreč izhaja iz prevodov grške književnosti, za katero viri segajo deloma še v Indijo. Isto velja za srednji vek in druga literarna obdobja. To je univerzalni fenomen. Imaginarno-realna Borgesova knjižnica je zbirka večjezičnih besedil. Morda resnični Aleph temelji na popolnem prevodu, kar je, kot vemo, nemogoče. Po drugi strani pa je zame kot pisatelja to, da me nekdo prevede, velika čast. V španščino se sicer prevajam sam, saj je zame naravno, da se izražam v obeh jezikih. Pomaga mi bolje opredeliti lastne koncepte.

Se pri ustvarjanju pogosto zatekate v svojo otroštvo? Kaj ste radi brali kot otrok in kakšni so vaši spomini na otroštvo? Kdo so bili vaši najljubši literarni junaki in ali ta povezava še danes vpliva na vaše dojemanje otroškega sveta? Vas usmerja pri pisanju?

Otroštvo pusti neizbrisljivo sled, v veliki meri nezavedno, ki pa je kljub temu vedno prisotna in se kaže v tem, kaj počnemo in kaj pišemo. V moji literaturi pokrajine in sinestetični priklici (vonji, barve, zvoki, okusi, tip) v veliki meri izhajajo iz obdobja otroštva. Kot otrok sem najprej bral zgodbe o svetnikih, saj sem živel v zelo religioznem okolju. Kasneje sem bral klasike otroške literature, mitološke zgodbe in stripe. V tistem obdobju sem dostopal do poezije preko glasbe, in sicer preko pesmi, ki so se prepevale v cerkvi, pa tudi preko popularnih pesmi in kantavtorjev, ki so uglasbili različne pesnike. V najstništvu sem začel iskati bolj konsistentno literaturo: roman, pravljico in sodobno poezijo. Oboževal sem avantgardne avtorje: generacijo 27, dadaiste, futuriste.

Že dolga leta gojite stike z mladimi bralci. Najbrž obstajajo otroci, ki ste jih pred leti navduševali za branje in so danes že starši. Se vam zdi, da se otroci spreminjajo? Kako se vaša današnja publika razlikuje od otrok pred dvajsetimi, tridesetimi leti? Kako odrasli kot družba vplivamo na (svoje) otroke?

Glede branja in delitve literarnih izkušenj ne vidim nazadovanja, pač pa napredovanja. Ustvarili smo kulturo deljenja zgodb in umetniških čustev v razredu in v knjižnici in tega je vedno več. To je napredek. Pomen literarnega branja na oblikovanje lingvistične, pa tudi emocionalne in eksistencialne zavesti pridobiva na veljavi. Negativna plat pa je, da nas oblegajo nove tehnologije, ki jemljejo čas in privlačnost tihi literaturi, toda prav zaradi tega ji dandanes posvečamo več pozornosti. Otrok, ki se je med branjem knjige zmožen potopiti v tišino in kasneje to izkušnjo deliti s svojimi prijatelji, ustvarja zaklad v svojih možganih, v svoji psihi.

*»V tem smislu in v svetu, v katerem živimo, ki je vedno bolj turbokapitalističen in tehnokratski, je zahtevati literaturo in v njej/od nje poskušati živeti zame že politično dejanje samo zase«, pa pravi **Beñat Sarasola**, ki je Slovenijo prvič obiskal leta 2012. Dejstvo, da ste bili rojeni v osemdesetih letih, je zaznamovalo tudi vašo poezijo. V enem od tekstov iz vaše prve knjige *Kaxa huts bat [Una caja vacía]* (2007) govorite o tem, da s(m)o mladi na točki, ko se je zgodovina že končala, umetnost pa so pokončali naši predniki. Na podlagi česa ste osnovali to prepričanje? Zakaj vztrajate v literaturi, čeprav se zdi absurdno? Se ne bi raje lotili česa bolj konkretnega, npr. vozili letalo, če smo lahko malce sarkastični? Mogoče pa bi vseeno morali za primerjavo izbrati bolj konkreten poklic, ki ga ne moremo opravljati med oblaki ...*

Sarasola: To je ironična pesem, v kateri sem se posmehoval nekaterim postmodernističnim mantram (koncu zgodovine, umetnosti ...), ki so nekoliko patetične. Z današnje perspektive, po krizi iz leta 2008, se te ideje zdijo še bolj smešne. Po drugi strani je pesem tudi ironična kritika načina življenja, za katerega so »programirali« mojo generacijo, in tistega malo maneverskega prostora, ki so nam ga poskušali pustiti. Gre tudi za kritiko očetovstva. V tem smislu je v svetu, ki je vedno bolj turbokapitalističen in tehnokratski, poskušati preživeti od literature že samo po sebi politično dejanje.

Vaš pesniški jezik se odmika od običajnega in ustaljenega, ruši slovnična in sintaktična pravila in se zateka k ironiji. Se strinjate s to ugotovitvijo ali menite, da gre za prazne oznake, ki v današnjem svetu poezije, kjer je, vsaj kar se tiče forme, dovoljeno tako rekoč vse, niso več primerne? Bi lahko enako rekli za vsebinske oznake? Kako bi vi opisali svoj slog in vsebino pesmi?

Sarasola: Moji dve objavljeni zbirki se med seboj precej razlikujeta. V prvi zbirki je poezija bolj direktna in pripovedna, medtem ko je v drugi več oblikovnih kršitev, kot pravite. Mislim, da morajo biti oblikovne kršitve podrejene vsebini in obratno, kar pomeni, da mora pesem sama klicati po oblikovnih variacijah. Sploh me ne zanimajo oblikovno vnaprej izdelane pesmi, prav tako ne tiste, ki ne prepvašujejo pesniškega jezika, ki ga uporabljajo. Prepričan sem, da ni vnaprejšnjega recepta. Drži pa, da je veliko poezije dandanes napisane z namenom, da se jo bo recitalo ali vključilo v prireditve v živo, kar pojasnjuje tendenco po poenostavljanju forme in bolj direktni poeziji. Zdi se mi prav, da se zahteva tudi določena mera eksperimentiranja in lingvistične zavesti, sicer bomo zapadli v zljajnane in prenapihnjene oblike.

Ste tudi literarni kritik. Bi to delo opisali kot ustvarjalno (še posebej v primerjavi s pisanjem pesmi)? Vam je pisanje kritik pomagalo pri lastnem ustvarjanju?

Sarasola: Skušam povsem ločiti različna področja svojega dela, vsaj kar se tiče pisanja. Pri pisanju morata biti tekst in izraz tista, ki ukazujeta in pri tem raznorazni priročniki, teorije ipd. nimajo kaj početi. Če delaš kot literarni kritik, ti to lahko koristi pri razvijanju bralske in analitično literarne spretnosti, kar tvojo literarno kulturo neizmerno obogati. Kljub temu menim, da je pisanje po predpisanih formulah velika napaka. Po drugi strani pri delu literarnega kritika ni veliko prostora za kreativnost, kar je še bolj očitno v univerzitetnih kritikah, ki so vse bolj obsežne in absurdne in iščejo določeno mero scientizma preko *peer review* revij ipd. Literarni esej se mi zdi bolj zanimiv z vidika kreativnosti, toda v univerzitetnem okolju se ga zavrača, ker ne služi v produktivističnih kareriah, v katere se vpletamo.

V baskovščino ste prevedli roman Philipa Rotha Nemesis. Kako ste se znašli kot prevajalec v jezik, ki ga bere le peščica? Kaj menite o prevajanju vaših pesmi v slovenščino?

Sarasola: To ni prvi Rothov roman, ki je bil preveden v baskovščino. Nagore Tolosa je pred mano prevedel *Indignation* (*Ogorčenje*), ki je izšel pri isti založbi (Meetok). Ti prevodi so nastali v obdobju, ko so se nekatere založbe zavzemale za izdajanje kakovostne sodobne literature v baskovščini istočasno s prevodi v španščini. Mislim, da je to znak normalizacije jezika, in upam, da se bo v prihodnosti ta praksa še okrepila. Prevod je nekaj ključnega in čudovitega za literaturo. Pred kratkim sem prebral, da brez prevoda svetovna književnost ne bi obstajala, s čimer se popolnoma strinjam. Prevod omogoča dialog med različnimi kulturami in literaturami. Po izobrazbi sem komparativist in na tem področju je prevod ključnega pomena. Zdi se mi zelo zanimivo dati prevode v pregled drugim prevajalcem, ki lahko dajo delu drugo perspektivo, ki je lahko celo zanimivejša od avtorjeve. Nisem eden tistih, ki menijo, da je prevod lastnega dela vedno najboljši prevod.

Zdi se, da dandanes (baskovske) poezije ne bere nihče. Ibon Egaña Etxeberria v svojem pregledu panorame sodobne baskovske poezije, ki je s prevodi sedmih baskovskih pesnikov (tudi vaših pesmi) lani izšla v reviji Sodobnost, omenja sodobnega avtorja Josebo Sarrionandio, ki je v eni svojih pesmi obudil prvega pesnika, ki je pisal v baskovskem jeziku, Bernata Etxepareja, in si zamislil srečanje z njim. Ko sta se pogovarjala o sodobni baskovski poeziji, mu je Sarrionandia pojasnil: Baski (z izjemo tebe, bralec) / ne berejo poezije, / videti je, da raje gledajo ETB / in kot turisti potujejo / v tople kraje. Se vam zdi, da se baskovska poezija srečuje s specifičnim problemom ali je to univerzalni problem?

Igerabide: Res je, da se bere malo poezije tudi v Španiji. V svetovnem kontekstu je skupnost bralcev poezije zelo zvesta, čeprav je še vedno v manjšini. To je za poezijo nekaj običajnega in to se dogaja tudi z drugimi umetnostmi. Zato me ne skrbi, da ljudje gledajo televizijo, namesto da bi brali poezijo, ker je to izgubljena bitka. Vedno bodo obstajali ljudje, ki v svojem življenju poezijo potrebujejo. Poleg tega obstajata dva kraja, kjer je poezija zelo učinkovita za vsakega človeka: šola in postelja. V šoli ima vsak profesor, ki dela s poezijo in mu je to vsaj malo pri srcu, zagotovljen uspeh in dobre pedagoške rezultate. Kar se tiče postelje pa vsak starš ve, da dobro izbrana pesem najde pot v otrokovo dušo, jo potolaži ali v njej prebudi občutke ali upanja na tak način, kot je ne more nobena druga oblika izražanja, mogoče edino glasba. Nenazadnje je poezija učinkovita tudi v ljubezni; nič ni namreč primernejšega od poezije, ko želiš izraziti ljubezenske občutke.

Sarasola: Mislim, da gre za univerzalni problem. Res je, da baskovska poezija še težje doseže bralce, ker je v primerjavi z evropskimi literaturami z veliko tradicijo majhna, ampak mene skrbi nekaj drugega: izgubljanje bralskih navad, ki so ključne za razvoj kritiške zavesti. Pred kratkimi sem bral italijanskega filozofa Franca Beardija »Bifa«, ki je povedal nekaj, kar je hkrati zanimivo in zaskrbljujoče: kultura pisanja je omogočila kritično mišljenje, ker je pisan jezik v resnici ponujal čas in možnost natančnega analiziranja nekega sporočila, premišljevanja ipd. V vizualni kulturi, ki je vse bolj kaotična, pa je to vedno težje doseči, ker kritično mišljenje izgublja pomen. Najbolj me skrbi prav ta izguba tradicije kritičnega branja, izguba kar se da široke in inkluzivne literarne tradicije. V tem oziru se mi zdi, da baskovska literatura ni v tako slabem položaju. Mislim, da imamo v primerjavi z drugimi nezanemarljivo število bralcev.

Kakšno predstavo sta si ustvarila o naši državi? Bi jo lahko kako primerjala z Baskijo?

Igerabide: Slovenija je zelo prijetna država. Ljudje so mi, glede na moje izkušnje, zdijo resni in delavni, tako kot v Baskiji. Tudi prostor za veselje in smeh se vedno najde. V tem oziru se počutim kot doma. Celo v geografskih značilnostih je veliko podobnosti (gore, gozdovi). Približno toliko prebivalcev, kot jih ima Baskija, ima Slovenija in se srečuje s podobnimi prednostmi in slabostmi jezika, ki ga govori manjše število ljudi.

Sarasola: V Sloveniji sem bil prvič leta 2012, in sicer na seminarju mladih evropskih pesnikov, ki ga je organiziral Brane Mozetič. Takrat sem se imel odlično. Čeprav morda zveni klišejsko, se mi je Slovenija zdela prečudovita. Ljubljana sem mi je

vtisnila v spomin kot mesto, v katerega bi se lahko takoj preselil. Če se zapelješ z avtom iz mesta, lahko vidiš vse te prostrane gozdove in gore ... To je bila nepozabna izkušnja. Zelo mi je ostalo v spominu potovanje z vlakom iz Ljubljane na Dunaj. Baskija in Slovenija sta si si na nek način podobni. Obe imata gorato, a hkrati zeleno pokrajino in obe sta med velikimi evropskimi kulturami del manjšinskega jezika in kulture.

Če bi lahko izbrala samo eno svoje delo, po katerem bi si vaju naj zapomnili kot literata, katero bi izbrala in zakaj?

Igerabide: Izbral bi najboljše odlomke iz svojih del. Če pa že moram izbrati eno samo delo, bi to bilo *Ur: libro de lluvia..* Gre za delo, v katerega je vpletena moja celotna družina in veliko prijateljev, odraslih in otrok. Gre za knjigo recitiranih in petih besedil, nekakšno zborovsko knjigo, saj je pri njenem recitiranju sodelovalo veliko ljudi. Je raznolika v smislu umetniškega izraz: gre za pravljico v prozi, ki je prepletena s poezijo, glasbo, recitali in dramatizacijo ... Zame je bila to ena od najlepših izkušenj doslej.

Sarasola: Upam, da jo bom še napisal (op. pesem)! Tako težko mi je izbrati eno samo ...

IBBY NOVICE

MEDNARODNI DAN KNJIG ZA OTROKE 2020

Slovenska sekcija IBBY je pripravila poslanico in plakat ob 2. aprilu 2020 – Mednarodnem dnevu knjig za otroke. Poslanico z naslovom »Lakota po besedah« je napisal Peter Svetina, plakat je ilustriral Damijan Stepančič, ki si je zamislil tudi vabilo k praznovanju v obliki kocke. Vse gradivo je oblikovala Melita Rak. Projekt so finančno podprli Ministrstvo za kulturo, Javna agencija za knjigo in Pošta Slovenije.

Gradivo smo že poslali nacionalnim sekcijam IBBY v 80 držav po vsem svetu. Do 2. aprila bomo imeli dovolj časa, da pripravimo lepo praznovanje. Podobno, kot se črke sestavljajo v besede, besede v povedi in le-te v zgodbe, bomo sestavljali tudi različne bralne prireditve, in to z namenom, da bi povabili k branju

mladinskih knjig čim več bralcev. Zato je vabilo v takšni obliki, da ga sestavimo v kocko. Iskreno si želimo veliko takšnih dogodkov, ki bodo nahranili z besedami čim več otrok in odraslih in jim vzbujali lakoto po še več branja.

IBBY je proglasil 2. april, rojstni dan Hansa Christiana Andersena, za Mednarodni dan knjig za otroke na mednarodnem IBBY kongresu v Ljubljani leta 1966; ob 2. aprilu vsako leto druga nacionalna sekcija pripravi plakat in poslanico. Leta 1968 je pisatelj France Bevk napisal »Poslanico otrokom vsega sveta«, leta 1970 pa pisateljica Ela Peroci poslanico z naslovom »Otroci – kaj vam pomenijo knjige?« Leta 1997 je Slovenska sekcija IBBY pripravila poslanico »Otroštvo je poezija življenja. Poezija je

Peter Svetina

Damijan Stepančič

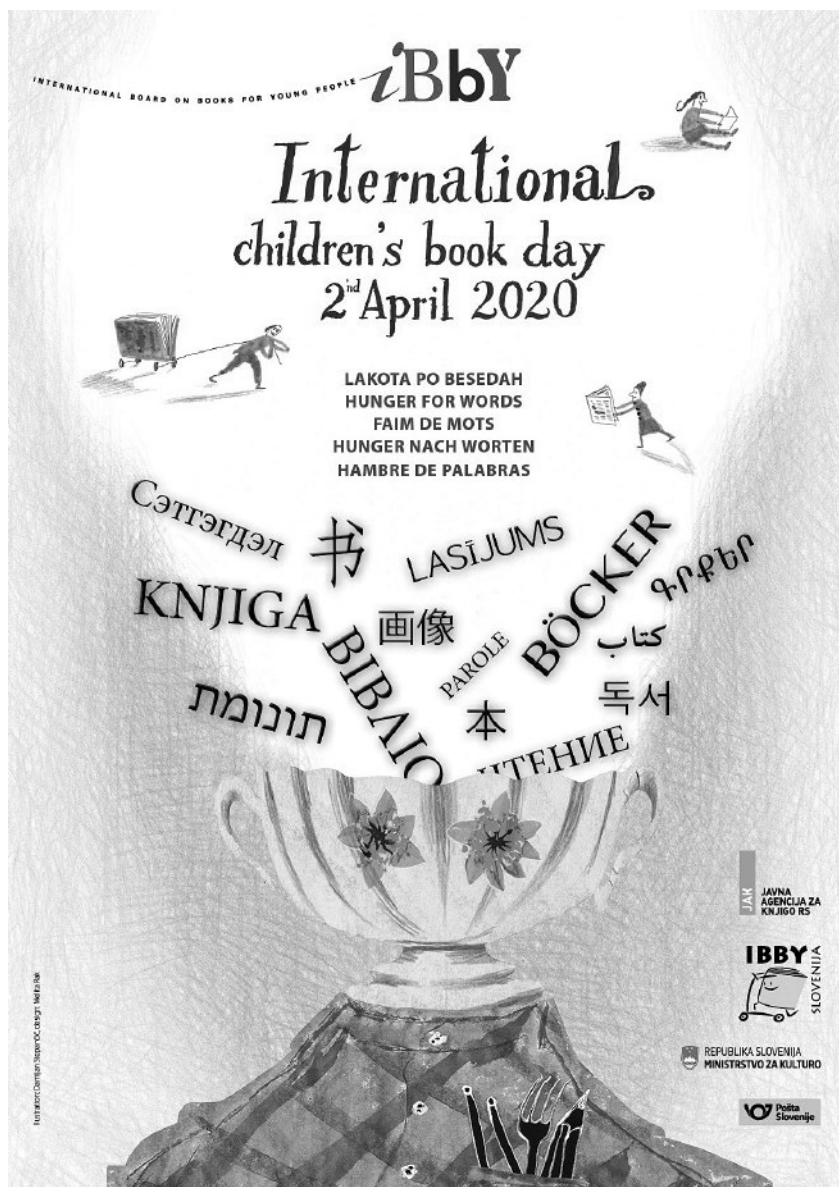
otročvo sveta«, ki jo je napisal pesnik Boris A. Novak; plakat pa je ustvaril ilustrator Matjaž Schmidt.

Pisatelj Peter Svetina in ilustrator Damijan Stepančič sta naša vrhunska ustvarjalca, spoštovana med strokovno

publiko in zelo priljubljena med mladimi in odraslimi bralci.

Oba sta tudi nominirana za Anderse-novo nagrado 2020.

Tilka Jamnik

Plakat je ilustriral Damijan Stepančič, ki si je zamislil tudi vabilo k praznovanju v obliki kocke. Gradivo je oblikovala Melita Rak.

Poslanica ob 2. aprilu 2020

Peter Svetina
LAKOTA PO BESEDAH

V moji deželi konec aprila ali začetek maja ozelenijo grmi, ki jih kmalu nato naselijo zapredki metuljev. Kot vata ali kot sladkorna pena zgedajo, ličinke pa požirajo list za listom, dokler grmi niso videti popolnoma opustošeni. Ko se metulji razvijejo, odletijo, grmički pa kljub temu niso uničeni. Ob letu ponovno ozelenijo, spet in spet.

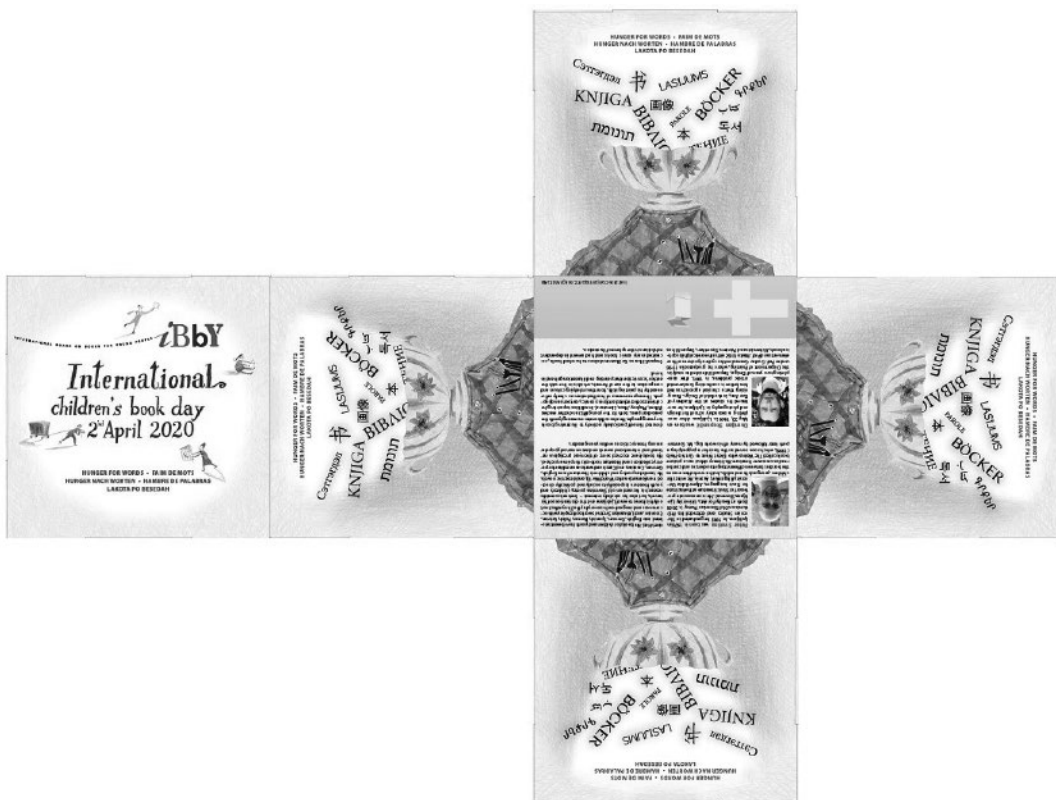
To je podoba pisateljice, podoba pesnika. Zgodbe in pesmi ju izjejo, izčrpajo ju, in ko so napisane, odletijo, odidejo

v knjige, odidejo med poslušalce. To se ponavlja.

In kaj se zgodi s pesmimi in zgodbami?

Poznam fanta, ki so mu operirali oči. Dva tedna po operaciji je moral ležati le na desnem boku, potem še mesec dni ni smel brati, ničesar. Ko je po mesecu in pol prijel v roko knjigo, se mu je zdelo, kot da bi besede z žlico zajemal iz sklade. Kot da bi jih jedel, zares jedel.

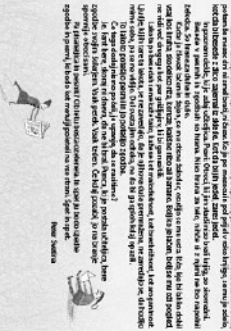
In poznam dekle, ki je zdaj učiteljica. Pravi: Otroci, ki jim starši niso brali knjig, so siromašni.

Vabilo – zunanja stran

LANOTNI PO BISKUPINI

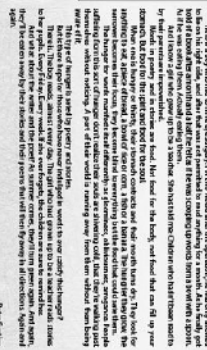
Vrsta besedil vsebuje veliko informacij, ki jih lahko uporabimo v učilnici. Vsebuje tudi zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici. Vsebuje tudi zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici.

Novi tisk

HAJNČERJEVCI

Haider je avtor, ki je napisal to knjigo. Vsebuje zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici. Vsebuje tudi zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici.

Novi tisk

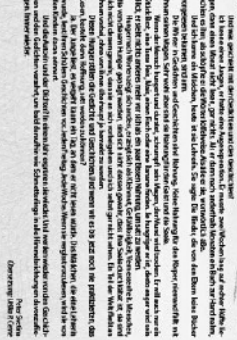
The Slovenian Section of IBBY

The Slovenian Section of IBBY was established in 1992, shortly after the formation of the country. It is a member of the International Board on Books for Young People (IBBY).

HANČERJEVCI

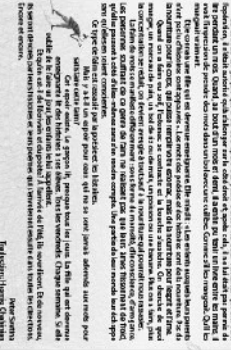
Hančercjevi so avtor, ki je napisal to knjigo. Vsebuje zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici. Vsebuje tudi zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici.

Overseas

FRANČEKOVCI

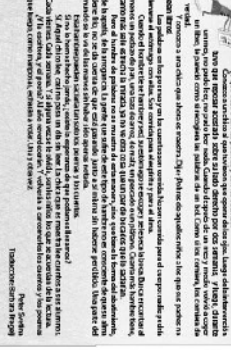
Franečkovci so avtor, ki je napisal to knjigo. Vsebuje zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici. Vsebuje tudi zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici.

Novi tisk

HAJNČERJEVCI

Haider je avtor, ki je napisal to knjigo. Vsebuje zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici. Vsebuje tudi zanimive dejavnosti, ki jih lahko uporabimo v učilnici.

Novi tisk

Besede v pesmih in zgodbah so hrana. Niso hrana za telo, nihče si z njimi ne bo napolnil želodca. So hrana za duha in dušo.

Kadar je človek lačen in žejen, se mu stisne želodec, osušijo se mu usta. Išče, kje bi lahko dobil vsaj kos kruha, skodelico riža, koruze, kakšno ribo ali banano. Bolj ko je lačen, bolj se mu oži pogled, ne vidi več drugega kot par grižljajev, ki bi ga nasitili.

Lakota po besedah se ne kaže tako, kaže se kot malodušnost, kot brezbriznost, kot arogantnost. Ljudje, ki jih tare ta lakota, se ne zavedajo, da je njihova duša premražena, ne zavedajo se, da hodijo mimo sebe, pa se ne vidijo. Del

sveta jim odteka, ne da bi ga sploh kdaj opazili.

To lakoto potešijo pesmi in jo potešijo zgodbe.

Če tega doslej nismo počeli, je upanje, da se nasitimo?

Je. Fant bere, skoraj ni dneva, da ne bi bral. Punca, ki je postala učiteljica, bere zgodbe svojim šolarjem. Vsak petek. Vsak teden. Če kdaj pozabi, jo na branje spomnijo otroci sami.

Pa pisateljica in pesnik? Ob letu bosta ozelenela. In spet ju bodo izjedle zgodbe in pesmi, ki bodo kot metulji poleteli na vse strani. Spet in spet.

Slovenian Section of IBBY is the sponsor of International Children's Book Day 2020

It is a special honour for the Slovenian Section of IBBY to be the sponsor of the International Children's Book Day. It was at the IBBY Congress in Ljubljana in 1966 that April 2nd, Hans Christian Andersen's birthday, was proclaimed the International Children's Book Day and celebrated ever since. The Slovenian Section of IBBY had previously been the international sponsor of ICBD in 1997, when artists Matjaž Schmidt and Boris A. Novak designed the poster Childhood Is Poetry of Life. Poetry Is Childhood of the World.

For the Children's Book Day 2020, Peter Svetina wrote Hunger for Words, while Damijan Štepančič illustrated the poster and, together with Melita Rak, designed the invitation in the form of a cube. Just as we construct words out of characters and stories out of words, you can construct a cube out of 2020's invitations to the celebration of the International Children's Book Day. We hope our construction will address children all over the world and inspire reading mentors to satisfy children's hunger for quality literature.

In late October, we have sent the posters and invitations to all National Sections around the world. We really hope that you like them as much as we do! We wish you a successful presentation, an unforgettable celebration of April 2nd 2020 and a lot of success in bringing children and books together!

A HUNGER FOR WORDS

Where I live, bushes turn green in late April or early May, and are soon populated by butterfly cocoons. These look like wads of cotton or candy floss, and the pupae devour leaf after leaf until the bushes are stripped bare. When developed, the butterflies fly away, however, the bushes have not been destroyed. As summer comes around, they turn green again, each and every time. This is a picture of a writer, a picture of a poet. They're eaten away, bled dry by their stories and poetry, which, when they're finished, fly away, retire into books and find their audi-

ence. This happens again and again. And what happens with these poems and stories? I know a boy who had to have eye surgery. For two weeks after the operation, he was only allowed to lie on his right side, and after that was not permitted to read anything for a month. As he finally got hold of a book after a month and a half, he felt as if he was scooping up words from a bowl with a spoon. As if he was eating them. Actually eating them. And I know a girl who grew up to be a teacher. She has told me: Children who hadn't been read to by their parents are impoverished. Words in poetry and in stories are food. Not food for the body, not food that can fill up your stomach. But food for the spirit and food for the soul. When one is hungry or thirsty, their stomach contracts and their mouth turns dry. They look for anything to eat, a piece of bread, a bowl of rice or corn, a fish or a banana. The hungrier they grow, the narrower becomes their focus, they become blind to everything but the food that could sate them. The hunger for words manifests itself differently: as gloominess, obliviousness, arrogance. People suffering from this sort of hunger don't realize their souls are shivering cold, that they're walking past themselves without noticing. A part of their world is running away from them without them being aware of it. This type of hunger is sated by poetry and stories. But is there hope for those who have never indulged in words to ever satisfy this hunger? There is. The boy reads, almost every day. The girl who had grown up to be a teacher reads stories to her pupils. Every Friday. Every week. If she ever forgets, the children are sure to remind her. And what about the writer and the poet? As summer comes, they'll turn green again. And again, they'll be eaten away by their stories and their poems that will then fly away in all directions. Again and again.

Peter Svetina

Translation: Jernej Županič

HUNGER NACH WORTEN

In meinem Land ergrünen Ende April oder Anfang Mai die Sträucher. Bald darauf werden sie von den Schmetterlingspuppen besiedelt. Sie sehen aus wie Zuckerwatte und die Raupen verschlingen ein Blatt nach dem anderen, bis die Büsche auf den ersten Blick vollkommen verwüstet aussehen. Die entpuppten Schmetterlinge fliegen weg, die Sträucher aber sind dennoch nicht zerstört. Jahrein, jahraus werden sie wieder grün, immer wieder. Das ist das Bild einer Autorin, eines Dichters. Sie werden von ihren Geschichten und Gedichten verzehrt, ausgesogen, und wenn sie fertiggeschrieben vorliegen, fliegen sie ab in die weite Welt, gehen ab in die Bücher, ab unter die Zuhörer. Immer wieder. Und was geschieht mit den Gedichten und den Geschichten? Ich kenne einen Jungen, er hatte eine Augenoperation. Er musste zwei Wochen lang auf rechter Hüfte liegen, dann einen Monat nicht lesen, gar nichts. Als er dann nach anderthalb Monaten ein Buch zur Hand nahm, schien es ihm, als schöpfe er die Wörter löffelweise. Als äße er sie, wortwörtlich äße. Und ich kenne ein Mädchen, heute ist sie Lehrerin. Sie sagte: Die Kinder, die von den Eltern keine Bücher vorgelesen bekamen, sind arm. Die Wörter in Gedichten und Geschichten sind Nahrung. Keine Nahrung für den Körper, niemand füllt mit ihnen seinen Magen. Sehr wohl aber sind sie Nahrung für den Geist und die Seele. Wenn der Mensch hungert und durstet, schrumpft sein Magen, der Mund wird trocken. Er will auch nur ein Stück Brot, eine Tasse Reis, Mais, einen Fisch oder eine Banane finden. Je hungrierer er ist, desto enger wird sein Blick, er sieht nichts anderes mehr vor sich als ein paar Bissen Nahrung, um satt zu werden. Hunger nach Worten zeigt sich anders, er zeigt sich als Kleinmut, Gefühllosigkeit, Vermessenheit. Menschen, die von diesem Hunger geplagt werden, sind sich nicht dessen gewahr, dass ihre Seele durchkältet ist, sie sind sich nicht dessen gewahr, dass sie an sich vorbeigehen und sich selbst gar nicht sehen. Ein Teil der Welt fließt an ihnen vorbei, ohne von ihnen überhaupt je bemerkt zu werden. Diesen Hunger stillen die Gedichte und Geschichten. Und wenn wir es bis jetzt noch nie praktizierten, das Lesen, besteht denn Hoffnung, satt werden zu können?

Ja. Der Junge liest, es vergeht kaum ein Tag, an dem er nicht lesen würde. Das Mädchen, die eine Lehrerin wurde, liest ihren Schülern Geschichten vor. Jeden Freitag. Jede Woche. Wenn sie vergisst vorzulesen, wird sie von den Kindern daran erinnert. Und die Autorin und der

Dichter? In einem Jahr ergrünen sie wieder. Und werden wieder von den Geschichten und den Gedichten verzehrt, um bald daraufhin wie Schmetterlinge in alle Himmelsrichtungen davonzufliegen. Immer wieder.

*Peter Svetina
Aus dem Slowenischen von Urška P. Černe*

UNE FAIM DE MOTS

Là où j'habite, les arbustes verdissent fin avril ou début mai et sont bientôt peuplés de cocons de papillons. Ceux-ci ressemblent à des boules de coton ou à de la barbe à papa. Les chrysalides dévorent une feuille après l'autre jusqu'à ce que les arbustes soient nus. Une fois développés, les papillons s'envolent: cependant, les buissons ne sont pas détruits. Quand l'été arrive, ils reverdissent, à chaque fois. Ceci est à l'image de ce qui arrive à un écrivain ou à un poète. Ils sont dévorés, saignés par leurs histoires et leurs poèmes qui, quand ils sont terminés, s'envolent, se retirent dans les livres et trouvent leur public. Cela se produit encore et encore. Et qu'advient-il de ces poèmes et histoires? Je connais un garçon qui a dû être opéré des yeux. Durant les deux semaines qui ont suivi l'opération, il n'était autorisé qu'à s'allonger sur le côté droit et, après cela, il ne lui était pas permis de lire pendant un mois. Quand, au bout d'un mois et demi, il a enfin pu tenir un livre entre les mains, il avait l'impression de prendre des mots dans un bol avec une cuillère. Comme s'il les mangeait. Qu'il les mangeait vraiment. Et je connais une fille qui est devenue enseignante. Elle m'a dit: « Les enfants auxquels leurs parents n'ont pas lu d'histoires sont appauvris ». Les mots des poésies et des histoires sont de la nourriture. Pas de la nourriture pour le corps, qui puisse remplir votre estomac, mais de la nourriture pour l'esprit et l'âme. Quand on a faim ou soif, l'estomac se contracte et la bouche s'assèche. On cherche de quoi manger, un morceau de pain, un bol de riz ou de maïs, un poisson ou une banane. Plus on a faim, plus la concentration se réduit, on devient aveugle à tout sauf à la nourriture qui pourrait nous rassasier. La faim de mots se manifeste différemment: sous forme de morosité, d'inconscience, d'arrogance. Les personnes souffrant de ce genre de faim ne réalisent pas que leurs âmes frissonnent de froid, qu'elles passent à côté d'elles-mêmes sans s'en rendre compte. Une partie de leur monde leur échappe sans qu'elles en soient conscientes. Ce type de faim est rassasié par la poésie et les histoires. Mais y a-t-il un espoir pour ceux qui ne se sont jamais adonnés aux mots pour satisfaire cette faim? Cet espoir existe. Le garçon lit, presque tous les jours. La fille qui est devenue enseignante lit des histoires à ses élèves. Tous les vendredis. Chaque semaine. Si elle oublie de le faire un jour, les enfants le lui rappellent. Et qu'en est-il de l'écrivain et du poète? À l'arrivée de l'été, ils reverdiront. Et de nouveau, ils seront dévorés par leurs histoires et leurs poèmes qui s'envoleront ensuite dans toutes les directions. Encore et encore.

*Peter Svetina
Traduction: Hasmig Chahinian*

HAMBRE DE PALABRAS

A finales de abril o a comienzos de mayo, en mi país verdecen los arbustos. Al poco tiempo los pueblan crisálidas de mariposas. Como algodón o algodón de azúcar lucen, pero las orugas no hacen sino devorar hoja tras hoja hasta que los arbustos están casi deshechos. Cuando las mariposas salen de sus crisálidas, echan a volar, pero así y todo, los arbustos no quedan arruinados. Dentro de un año volverán a echar brotes, y así una y otra vez. Esto es imagen de una escritora, imagen de un poeta. Los cuentos y los poemas los carcomen, los agotan, y cuando están escritos, salen volando para terminar en los libros, para terminar entre quienes los oyen. Y esto no deja de repetirse. ¿Y qué ocurre con los poemas y con los cuentos? Conozco a un chico al que tuvieron que operar de los ojos. Luego de la intervención tuvo que reposar acostado sobre su lado derecho por dos semanas, y luego, durante un mes, no pudo leer, no pudo leer nada. Cuan-

do después de un mes y medio volvió a coger un libro, le pareció como si recogiera las palabras de un bol. Como si los comiera, los comiera de verdad. Y conozco a una chica que ahora es maestra. Dijo: ¡Pobres de aquellos niños a los que sus padres no leían libros! Las palabras en los poemas y en los cuentos son comida. No son comida para el cuerpo: nadie podría llenarse el estómago con ellas. Son comida para el espíritu y para el alma. Cuando el hombre tiene hambre y sed, su estómago se escoge y se le seca la boca. Busca encontrar al menos un pedazo de pan, una taza de arroz, de maíz, un pescado o un plátano. Cuanta más hambre tiene, tanto más se le estrecha la mirada, ya no ve otra cosa que un par de bocados que lo saciarían. Pero el hambre de palabras no se muestra de esta manera, sino que tiene la forma del abatimiento, de la apatía, de la arrogancia. La gente que sufre de este tipo de hambre no es consciente de que su alma tiene frío, no se da cuenta de que está pasando junto a sí misma sin haberse percibido. Una parte del mundo se le va de las manos sin haber sido apenas notada. Esta hambre pueden saciarla tan solo los poemas y los cuentos. Si no lo hemos hecho jamás, ¿existe la esperanza de que podamos llenarnos? Sí. Aquel chico lee, casi no pasa un día sin leer. La chica que es maestra lee cuentos a sus alumnos. Cada viernes. Cada semana. Y si alguna vez se le olvida, son los niños los que se acuerdan de la lectura.

¿Y la escritora, y el poeta? Al año reverdecerán. Y volverán a carcomerlos los cuentos y los poemas que luego, como mariposas, echarán a volar. Una y otra vez.

Peter Svetina

Traducción: Barbara Pregelj

PRIZNANJA SLOVENSKE SEKCIJE IBBY 2019

Slovenska sekcija IBBY je desetič zapored podelila priznanja za izjemne dosežke na področju promocije mladinske književnosti in branja. Prejemnike je izbrala komisija v sestavi: dr. Dragica Haramija, Marija Prelog in Kaja Bucik Vavpetič, njihovo odločitev je potrdil izvršni odbor Slovenske sekcije IBBY.

Podelitev je bila na Slovenskem knjižnem sejmu, na pisateljskem odru, v petek, 29. novembra 2019, na prireditvi z naslovom *Tudi letos beremo skupaj*, tradicionalni skupni prireditvi Slovenske sekcije IBBY, Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS ter revije *Otrok in knjiga*.

Nagrada Slovenske sekcije IBBY: Anja Štefan

Anja Štefan je pisateljica, pesnica in pripovedovalka, ki v svojih delih nagovarja

mlade bralce z jasnim, prečiščenim jezikom in izbranimi tematikami.

Njena besedila so bila doslej prevedena, predelana v lutkovne predstave,

ilustrirajo jih najboljše slovenske ilustratorke, njene pesmi pa so doživele uglasbitev. Izšlo je že več kot četrt milijona njenih knjig, saj njena dela doživljajo ponatise. Anja Štefan aktivno deluje na področju promocije mladinske književnosti in ima za seboj več kot 1300 nastopov v vrtcih, šolah in kulturnih ustanovah. Njeno občinstvo sestavljajo tako mladi kot odrasli. Sodeluje s številnimi podporniki bralne kulture (npr. z Bralno značko in Pedagoško fakulteto v Ljubljani) ter izvaja samostojne delavnice in predavanja za vzgojiteljice, knjižničarke, pripovedovalke in druge. Že več kot 25 let sistematično dela za ponovno oživitev slovenskega ljudskega slovstva in spodbuja prepisovanje izročila ter izdajanje zbir slovenskih ljudskih pravljic. Leta 1998 je ustanovila pripovedovalski festival Pravljičice danes in ga vodila 20 let.

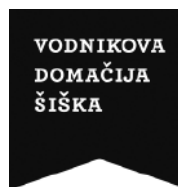
Priznanje Slovenske sekcije IBBY: Maja Logar

Maja Logar je od leta 2000 vodja službe za mlade bralce v Mariborski knjižnici; že vrsto let je aktivna na področju spodbujanja bralne kulture, zlasti med mladimi bralci. Tvorno deluje na področju smernic za razvoj mladinskega knjižničarstva, hkrati pa ima pomembno vlogo pri povezovanju mladinskih knjižničarjev v splošnih in šolskih knjižnicah. Skrbi za povezanost področja in trajnostno sodelovanje z ustanovami, ki se ukvarjajo z branjem mladih (npr. Sekcija za mladinsko knjižničarstvo pri ZBDS, Zavod RS za šolstvo itd.). Dva mandata je bila članica žirije za večernico, dolga leta je že članica uredniškega odbora revije *Otrok in knjiga*. Sodeluje v različnih bralnih projektih ter pri oblikovanju in izvedbi strokovnega izpopolnjevanja učiteljev in knjižničarjev na področju mladinske književnosti.

Pripravlja razstave ilustracij, vodi pogovore z mladinskimi ustvarjalci in pomaga pri pripravi Pravljičnega dne, sodeluje na strokovnih posvetih in piše članke s področja mladinskega knjižničarstva.

Priznanje Slovenske sekcije IBBY: Vodnikova domačija pod vodstvom zavoda Divja misel

Vodnikova domačija je pod upraviteljstvom zavoda Divja misel v literarni prostor Ljubljane prinesla številne dogodke in vsebine, povezane z branjem, pisanjem in pripovedovanjem. Domačija se je povezala z domačimi in tujimi založniki, ustvarjalci in strokovnjaki s področja knjige in ustvarja bogat program za različne starostne skupine. Predvsem izstopajo dogodki za otroke in mlade, ki spodbujajo k branju in promovirajo

mladinsko književnost, na primer redni nedeljski otroški program Nedelce in odrske produkcije, ki temeljijo na knjigah in gostujejo tudi po drugih slovenskih kulturnih domovih. Vodnikova domačija organizira dva knjižna festivala: aprilski Festival angažiranega pisanja Itn. za mlade, ki je ena redkih literarnih vsebin, namenjena starejši mladini, ter junijski Otroški knjižni festival. Domačija se povezuje tudi z drugimi ustanovami, predvsem v okviru festivalov (Pripovedovalski festival, Bobri itd.).

Priznanje Slovenske sekcije IBBY: Projekt Knjigovanje DSP

Projekt sta leta 2015 zasnovali Aksinja Kermauner in Nina Kokelj, poteka pa v okviru Sekcije za otroško in mladinsko književnost pri Društvu slovenskih pisateljev. Pri izvedbi projekta sodelujejo

številni posamezniki (večinoma člani Sekcije za otroško in mladinsko književnost), pa tudi nekatere ustanove, npr. Javna agencija RS za knjigo, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS in Slovenska sekcija IBBY. Izdelava lutk na temo najljubših knjižnih junakov, ki so nato predstavljene na skupnem srečanju, gotovo spodbuja branje med mlajšimi (zlasti v vrtcih in nižjih razredih OŠ, pa tudi na višji stopnji OŠ). Vključeni učenci prejmejo knjižne nagrade in se srečajo s pisatelji in pisateljicami v prostorih DSP. Sodelujoči se predstavijo tudi na knjižnem sejmu, kar je širša spodbuda k bralnim aktivnostim za mlade bralce.

Društvo slovenskih pisateljev
Slovene Writers' Association

POROČILA – OCENE

NACIONALNI MESEC SKUPNEGA BRANJA 2019

Že leta 2018 smo k projektu Nacionalni mesec skupnega branja povabili številne ustanove in posameznike, ki v Sloveniji ter v zamejskem in zdromskem prostoru skrbijo za spodbujanje branja in bralne kulture. Ker so bili rezultati NMSB in Beremo skupaj po oceni pobudnikov in udeležencev prvo leto zelo dobri, smo se odločili za ponovno izvedbo, z mislijo, da bi NMSB postal vsakoletna nacionalna akcija promocije branja.

Dolgoročni cilj nacionalne mreže je dvig bralne kulture in bralne pismenosti vseh prebivalcev v Sloveniji in širšem slovenskem kulturnem prostoru.

Ukrepji za doseganje cilja:

- informiranje vseh prebivalcev Slovenije o pomenu in uporabni vrednosti branja, razvoja bralne kulture in bralne pismenosti za posameznika in za družbo kot celoto,
- spodbujanje branja in dvig bralne kulture vseh prebivalcev v Sloveniji, zamejskem in zdromskem/izseljen-skem prostoru,
- spodbujanje skupnega branja v družini, v vrtcih in šolah, v kulturnih ustanovah, večgeneracijskih in medgeneracijskih centrih, v okviru dejavnosti, ki jih vodijo društva zveze prijateljev mladine, v športnih klubih, bolnišnicah, podjetjih ipd., intenzivno opozarjanje na pomen delovanja

šolskih knjižnic in dostopnosti bralnih gradiv v celotni vertikali VIZ,

- predstavljanje splošnih knjižnic kot kulturno-izobraževalnih centrov, kjer se odvijajo različne brezplačne dejavnosti za otroke in mladino, družine in odrasle,
- opozarjanje na pomen trdne mreže slovenskih založb in knjigarn, ki ima v majhnem jezikovnem prostoru poseben pomen, spodbujanje k nakupu in izmenjavi (oz. darovanju) knjig; raziskave kažejo, da bogato domače kulturno okolje (še posebej število knjig) prispeva k dvigu bralne kulture in bralne pismenosti (enako velja za knjižnice v vrtcih in šolah),
- omogočanje večje dostopnosti bralnega gradiva (npr. vzpostavitev bralnih kotičkov v različnih prostorih, kjer se zbirajo otroci in mladi, pa tudi starejši: učilnice, igralnice, čakalnice ...) – dostopnost bralnega gradiva spodbuja k branju,
- vključevanje različnih ciljnih skupin v gibanja, programe, projekte, ki že delujejo na področju bralne kulture (Bralna značka, bralni klubi ...), ki jih izvajajo kulturne in izobraževalne ustanove po vsej Sloveniji,
- ozaveščanje o tem, da je branje večina, ki jo moramo razvijati z vsakodnevno uporabo, da postanemo in ostanemo dobri bralci, ter da je za posameznika pomembno tako branje za zabavo kot branje za znanje,
- vključevanje ranljivih skupin, ki potrebujejo prilagojene načine branja (lahko branje).

Pobudo so kot partnerji in sofinancerji podprli Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Javna agencija RS za knjigo, Andragoški center Slovenije, Slovenska nacionalna komisija za UNESCO in Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov. K sodelovanju in podpori pa so pristopile tudi nekatere občine, podjetja, zavodi, uradi in agencije, vzgojno-izobraževalni in visokošolski zavodi, kulturne ustanove, splošne knjižnice, založbe, knjigarne, nevladne ustanove z različnih področij, ki v središče svojega delovanja postavljajo otroke, mladino, starejše in družine ter strokovne delavce.

Pomen spodbujanja skupnega branja v celotnem slovenskem kulturnem prostoru je prepoznal tudi predsednik države Borut Pahor, ki je letos že drugič postal častni pokrovitelj projekta. 27. avgusta je v Mestni knjižnici Kranj slovesno izročil listino o častnem pokroviteljstvu nad

Marko Kravos, Borut Pahor
in Savina Zwitter

Nacionalnim mesecem skupnega branja 2019 predstavnikom pobudnikov in organizatorjev projekta. V imenu ustanov pobudnic sta jo prevzela Marko Kravos, predsednik Društva Bralna značka Slovenija – ZPMS, in Savina Zwitter, predsednica Bralnega društva Slovenije.

Listino o častnem pokroviteljstvu so prejeli naslednji pobudniki: Bralno društvo Slovenije, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, Društvo slovenskih pisateljev, Mariborska knjižnica, Mestna knjižnica Kranj, Mestna knjižnica Ljubljana, Slovenska sekcija IBBY, Združenje slovenskih splošnih knjižnic in Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Drugi Nacionalni mesec skupnega branja – NMSB 2019 se je s 13. oktobrom uradno zaključil. V dobrem mesecu dni je bilo po vsej Sloveniji organiziranih 730 dogodkov (lani 569), pripravilo jih je 234 (lani 177) izvajalcev, ki so na najrazličnejše načine spodbujali otroke in mladino, družine ter odrasle k (skupnemu) branju in druženju ob knjigi; predstavnike stroke pa k razmisleku o tem, na kakšne načine sistemsko izboljšati bralno pismenost in bralno kulturo pri najrazličnejših ciljnih skupinah.

Tudi v letošnjem letu se je NMSB nadaljeval v okviru nacionalne komunikacijske akcije **Beremo skupaj**, ki je trajala vse do konca leta 2019. Dogodkovnik na spletni strani <https://nmsb.pismen.si> pa je po novem odprt ves čas, zato vabimo organizatorje in obiskovalce k vpisu in obisku. Do 12. decembra je bilo vpisanih že 859 dogodkov!

Z drugim Nacionalnim mesecem skupnega branja se je Slovenija pridružila evropski kampanji EURead

Ob mednarodnem dnevu pismenosti in hkrati uradnem začetku drugega Nacionalnega meseca skupnega branja smo

organizatorji in pobudniki projekta 9. septembra 2019 v Klubu Cankarjevega doma pripravili novinarsko konferenco, na kateri so sodelovali dr. Jernej Pikalo, minister za izobraževanje, znanost in šport, dr. Tanja Kerševan Smokvina, državna sekretarka na Ministrstvu za kulturo, in Renata Zamida, direktorica Javne agencije za knjigo.

Na novinarski konferenci, ki je potekala med nacionalnim strokovnim posvetom Bralnega društva Slovenije, so podpisali skupno izjavo, s katero se Slovenija zavezuje, da bo skrbela za načrten razvoj bralne pismenosti in bralne kulture. Hkrati pa smo se z vpisom v veliko knjigo EURead tudi Slovenci pridružili široko zasnovani evropski kampanji Evropa bere. Knjigo je Sloveniji predal Daan Beeke, predstavnik nizozemske organizacije *Stichting lezen* in konzorcija EURead. V imenu pobudnikov Nacionalnega meseca skupnega branja sta se v knjigo vpisala tudi Marko Kravos, predsednik Društva Bralna značka Slovenije – ZPMS in mag. Savina Zwitter, predsednica Bralnega društva Slovenije.

Evropa bere oz. EUReads je evropska kampanja, ki povezuje bralne aktivnosti po vsej Evropi z namenom, da bi dvignili zavest o pomembnosti izobraževanja in pismenosti v zgodnjem otroštvu. V okviru NMSB 2019 smo pripravili tudi prevod in sinhronizacijo kratkega animiranega filma EURead in ga vključili kot promocijo branja in ozaveščanja o pomenu bralne pismenosti in bralne kulture: <https://youtu.be/oBT6GFdj0y8>.

Vizualna podoba akcije

Za letošnjo vizualno podobo akcije Beremo skupaj je poskrbela ilustratorica Tanja Komadina.

Letos smo poleg plakatov za promocijo projekta pripravili tudi **razglednice z ilustracijami**, s pomočjo katerih si bomo lahko priporočali knjige. V komplet razglednic smo vključili ilustracije lanskih ambasadorjev (8) ter različne izpeljave letošnjih plakatov (10).

Natisnili smo 8.000 plakatov in 100.000 razglednic (5.555 kompletov).

Dean Beeke, Savina Zwitter, Marko Kravos

Ilustracije Tanje Komadina za razglednice NMSB '19

4000 plakatov in 50.000 razglednic so brezplačno prejeli vsi vzgojno-izobraževalni zavodi (vključno s podružnicami, enotami); tudi šole in vrtci v slovenskem zamejskem in zdonskem prostoru, vse splošne knjižnice (vključno z enotami), občine, zdravstveni domovi, CSD-ji, VDC-ji, domovi za starejše občane, društva in zveze prijateljev mladine, večgeneracijski centri ter vsi partnerji, pobudniki in podporniki.

4000 preostalih plakatov (ti so bili namenoma natisnjeni brez datumov NMSB19) smo razdelili med širšo (odraslo) publiko (različna strokovna usposabljanja, 35. Slovenski knjižni sejem ipd.), mogoče pa jih je tudi kupiti.

Na podlagi likovne podobe so bile pripravljene tudi spletne rešitve, ki podpirajo naša skupna prizadevanja in so dostopne na spletni strani: to so manjši plakati, zgibanke in plakati po meri, gif-i, na katere lahko uporabniki vnesejo poljubno besedilo, uporabniki pa so si lahko naložili tudi pasice za FB, Instagram in druga socialna omrežja:

<https://nmsb.pismen.si/gradiva/>.

Na spletni strani NMSB smo letos dodali posebno pasico, na kateri se z logotipi in povezavami predstavljajo slovenske založbe, vzpostavljen pa je bil tudi facebook profil Beremo skupaj.

Pojavljanja v javnosti

Ponovno smo izvedli ulično plakatiranje po vsej Sloveniji, in sicer na plakatnih mestih TAM-TAM-a ter Europlakata. Mestno plakatiranje je odprlo prostor tudi za publiko, do katere običajno težje dostopamo (splošna javnost).

LPP in Mediabus sta omogočila poslikavo dveh mestnih avtobusov, oglaševanje na zaslonih LPP avtobusov, plakatiranje in knjige na avtobusih.

Plakatiranje je bilo izvedeno po vseh knjigarnah Mladinske knjige Trgovina

ter nekaterih poslovalnicah Pošte Slovenije.

Akcijo je spremljala velika podpora medijev, ki so promovirali tako Beremo skupaj z NMSB kot tudi samo celostno podobo. Kot podporniki so se odzvali različni mediji, ki so objavljali prispevke o akciji Beremo skupaj in Nacionalnem mesecu skupnega branja 2019 (*PIL, Cicido, Ciciban, Bukla, Delo, RTV Slovenija, revija Otrok in knjiga, Večer, Zarja/Jana, Knjigopis, STA* ...). Sponzor akcije HOFER je septembra v svojih poslovalnicah akcijo podprl s prodajo kakovostnih knjig (izbor 26 naslovov, založba Mladinska knjiga) in s plakatiranjem pred svojimi poslovalnicami. Ena od ilustracij akcije je bila tudi osnova za oglas, objavljen v Hoferjevem akcijskem letaku, ki ga distribuirajo po skoraj vseh gospodinjstvih v Sloveniji.

Akcija je bila predstavljena na Kulturnem bazarju 2019, na nacionalnem posvetu Katerega spola so knjižni molji (v okviru katerega je bila izpeljana tudi novinarska konferenca), na Strokovni sredi MKL, treh posvetih ravnateljic in ravnateljev (vrtec, OŠ, SŠ) v Portorožu – v gradivu, seminarju na Očesu besede v Murski Soboti Branje in otroci s posebnimi potrebami, Knjižnih čajankah (izobraževanja za mentorje) Bralne značke ...

Prispevek o Beremo skupaj je bil objavljen v ILA Newsletter, akcija je bila predstavljena na seminarju FELE (Federation of European Literacy Associations) 18. januarja 2019 v Hamburgu, ter na 18. Nordijski in 1. Evropski konferenci o branju v Kopenhagnu (The development of a Slovenian national network for literacy and reading culture, Petra Potočnik).

Letošnja akcija NMSB19 bo januarja (16.–21. januar 2020) predstavljena na 4th Baltic Sea Conference on Literacy. Searching for a Common Language v Talinu, Estoniji. Prispevek z naslovom *Development of Slovenian National Network for Literacy and Reading Culture; Chapter Two* bom predstavila kot nacionalna koordinatorka Nacionalnega meseca skupnega branja.

Petra Potočnik, Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, nacionalna koordinatorka Nacionalnega meseca skupnega branja

PREDSTAVITEV SLOVENSКИH AVTORJEV V VALENCIJI

V času med 25. oktobrom in 3. novembrom 2019 je založba Malinc v sodelovanju s svojim španskim distributerjem organizirala odmeven obisk Valencije, kjer sta se predstavila Jana Bauer in Peter Svetina. Na obisku sta sodelovala še njuna prevajalka v španščino Barbara Pregelj in urednik Aleš Cigale.

Obisk je potekal v okviru projekta Prodor slovenskih avtorjev v Španijo in Latinsko Ameriko, ki ga je založba izvajala v letih 2018 in 2019, sofinancirala pa ga je Javna agencija za knjigo, ter v okviru projekta Glavne smeri evropske literature, ki ga založba izvaja v letšnjem in naslednjem letu in s katerim

želi sistematično povečevati prisotnost slovenske literature in ustvarjalcev med špansko govorečimi bralci.

V času obiska je založba slovenske avtorje predstavljala na festivalu knjige Sindokma, ki je potekal med 24. in 27. oktobrom 2019, v času med 30. oktobrom in 3. novembrom 2019 pa še na knjižnem sejmu Plaça de llibre, sejmu knjig, ki so izšle v katalonščini (v Valenciji imenovani *valencià*).

Festival knjige Sindokma, ki so ga že četrty organizirali revija *Makma*, kulturni center Univerze v Valenciji *La Nau* in urad avtonomne vlade za izobraževanje v pokrajini Valencija, je v zgodovinski stavbi Univerze v Valenciji zbral 45 razstavljalcev iz različnih španskih mest in pokrajin ter Italije in Slovenije. Festival posebno pozornost posveča umetniški knjigi, ilustraciji, umetnosti, obiskovalci so si lahko ogledali tudi umetniško razstavo prepovedanih, utišanih knjig, s katero so različni španski umetniki skušali opozoriti na stalno in vsakokratno ranljivost knjig, ki so bodisi cenzurirane, prepovedane, bodisi tako ali drugače poškodovane, celo zažgane.

Med razstavljalci je bila tudi založba Malinc, ki je na svoji stojnici predstavljala prevode Petra Svetine in Jane Bauer v španščino, pa tudi prevode drugih slovenskih pisateljic in pisateljev, zbranih v brošuri *Paisajes de la literatura eslovena actual*. V soboto, 26. oktobra, je na festivalu potekal tudi pogovor o *Pomenu slovenske mladinske književnosti za slovenski knjižni trg (La importancia de la LIJ en el mercado librero esloveno)*, ki sta ga imeli Jana Bauer in Barbara Pregelj, v sklopu festivala je potekala še pripovedovalska delavnica s *Čudežnim prstanom* (malo pa tudi *Groznovilco v Hudi hosti*), ki jo je pripravila in izvedla Barbara Pregelj.

Sledile so predstavitve v španščino prevedenih knjig Petra Svetine in Jane Bauer v knjigarnah: pravljíčne ure

(knjigarna Llum de lluna) in pogovori (knjigarna Primado, Fan Set, Slaughterhouse). Najodmevnejši je bil pogovor v knjigarni Fan Set, ki ga je v katalonščini moderiral Vicent Berenguer, tolmačila Barbara Pregelj, avtorja, prevajalka ter urednica pa so spregovorili o projektih založbe med špansko govorečimi ter o specifikah (Jana Bauer) ter razvoju slovenske mladinske književnosti (Peter Svetina).

Obisk smo v okviru sejma Plaça de llibre sklenili z druženjem z založniki in avtorji iz Valencije. Barbara Pregelj je v okviru sejma imela vrsto sestankov s španskimi, angleškimi in italijanskimi založniki, prisluhnili smo lahko tudi predavanjem Ane Torma o slikanici in ilustraciji na območju nekdanje Jugoslavije, prevajalke Christin Brandt o nemškem literarnem trgu ter Manela JM Romaera o značilnostih knjižnega trga v katalonškem jeziku, še posebej v Valenciji.

Naše tokratno potovanje v Valencijo je bilo torej takšno, kot je *paella*, najbolj znana jed te avtonomne pokrajine: sončno, pisano, raznovrstno in nadvse okusno.

Barbara Pregelj

PRAZNIK ZLATIH HRUŠK 2019

»Odrasli si s knjigami za mladino ustvarjamo najboljšo zbirko odgovorov za vprašanja, ki nam jih zastavljajo otroci in mladina, saj na mnoga njihova vprašanja najbolj natančno odgovarjajo samo zgodbe.«

S to mislijo je Boštjan Gorenc Pižama 27. novembra 2019 kot povezovalac nagovoril občinstvo v Kosovelovi dvorani Cankarjevega doma na jubilejnem 10. Prazniku zlatih hrušk. Zdaj že tradicionalno prireditev v okviru Slovenskega knjižnega sejma je pripravila Mestna

knjižnica Ljubljana – Pionirska, center za mladinsko književnost in knjižničarstvo ob podpori Mestne občine Ljubljana, Cankarjevega doma in Upravnega odbora 35. Slovenskega knjižnega sejma ter sofinanciranju Javne agencije za knjigo RS v okviru projekta bralna kultura. Poleg založnikov in avtorjev so na prireditvi sodelovali še: uvodna govornika dr. Peter Svetina in Damijan Stepančič ter glasbenica Ditka z interpretacijami pesmi Ferija Lainščka.

Na prireditvi je bilo predstavljenih 18 založb in 83 njihovih knjig iz leta 2018, ki so prejele *znak za kakovost zlata hruška*, med njimi tudi tri, ki so prejele *priznanje zlata hruška*.

Praznik zlatih hrušk je zaključna (slovesna) postaja *Priročnika za kakovostno branje mladinskih knjig* (letošnji Priročnik ima naslov *α*), s katerim knjižničarji vsako leto spodbujamo branje dobrih knjig in nagrajujemo založbe za trud. Priročnik ima 199 strani, v njem pa je osrednje mesto namenjeno podrobni predstavitvi 424 dobro ocenjenih knjig (83 odličnih, 170 zelo dobrih in 171 dobrih). Poleg tega Priročnik vsebuje še seznam vseh 770 knjig za otroke in mladino, ki predstavljajo vrednoteno produkcijo 2018, pregled vseh slovenskih in nekaj tujih mladinskih književnih nagrad ter pregled najboljših otroških in mladinskih filmov, dostopnih v knjižnicah, ki ga prispeva filmska vzgoja za otroke in mladino ljubljanskega mestnega kina Kinodvor. Vsem, ki se poklicno ukvarjajo s knjigo za mladino, ponuja tudi mnoga praktična kazala in sezname.

Med prejemnicami znaka za kakovost zlata hruška je bila na prireditvi sodelitvijo priznanj še posebej izpostavljena odličnost naslednjih knjig:

- V kategoriji izvirna slovenska mladinska leposlovna knjiga je komisija v sestavi Tina Mahkota (predsednica), dr. Izar Lunaček in Tone Obadič

za priznanje zlata hruška izbrala knjigo *Prvotnost*, ki jo je napisal **Feri Lainšček**, ilustriral pa **Jure Engelsberger**. Knjigo je izdala Založba Mladinska knjiga.

Obrazložitev komisije:

Prvotnost je celostna knjižna mojstrovina. Besedilo, ki ga označuje za »knjigo svoje-ga življenja«, je Feri Lainšček v pričujoči izdaji Založbe Mladinska knjiga pregnetal že tretjič. Namen njegovih zadnjih slogovnih in vsebinskih popravkov je bil, da bi prazgodovinski svet deklice Njo prevedel iz »jezika pradavnih magov« v bolj razumljiv literarni jezik našega časa. Z njim avtor nagovarja predvsem zahtevnejše mlade bralce. Kljub tokrat pomirjujočemu koncu Lainškovo poetično besedilo ohranja arhetipsko vsebino, polno skrivnostnih magičnih besed, in mitsko atmosfero, ubesedeno s skorajda obrednim jezikom. Vrhunska je tudi nadgradnja besedila z likovno interpretacijo Jureta Engelsbergerja. V zahtevni tehniki akvarela in barvnega svinčnika je ilustrator med studioznim druženjem z zahtevnim besedilom doživel, po lastnih besedah, »umetniško iniciacijo in ustvarjalno zorenje, obogateno z življenjskim

spoznanjem ali dvema.« Knjigo spremlja tudi kratka, a vsebinsko poglobljena spremena beseda Darke Tancer-Kajnih. *Prvotnost* je resda pripoved o nekih davnih časih, a je njeno sporočilo o človeku kot iskalcu presežnega brezčasno. Branje *Prvotnosti* z intuicijo in domišljijo ponuja vrhunsko literarno izkušnjo.

- V kategoriji prevedena mladinska leposlovna knjiga je komisija v sestavi Tina Mahkota (predsednica), dr. Izar Lunaček in Tone Obadič za priznanje zlata hruška izbrala knjigo *Pes pa v smeh*, ki jo je napisal **Juraj Šebesta**, prevedla pa **Diana Pungeršič**. Knjigo je izdala Cankarjeva založba. Obrazložitev komisije:

Glas, slišati svoj glas, slišati svoje misli, kot bi jih govoril, »ko se začneš zavedat sebe«, včasih samo en glas, ki se pogovarja sam s seboj ... Ne pes ne smeh, temveč prav ta glas, glas 15-letnega Tomáša, prvoosebnega pripovedovalca, ki ima kot vsak najstnik kup težav sam s sabo in z drugimi, drugi pa z njim, je glavna odlika in čar Šebestovega romana *Pes pa v smeh*. Večkrat nagrajeni

Podelitev priznanja knjigi *Prvotnost*

pisatelj prvenec je leta 2008 izšel v slovaščini, v slovenščini pa zdaj domiselno in dodelano odzvanja in odmeva po zaslugi mojstrstva prevajalke Diane Pungeršič in Cankarjeve založbe, ki nam je z izdajo prevoda odstrla pogled v manj znani svet sodobnega slovaškega literarnega snovanja za najstnike.

Šebestov Tomáš nenehno motri sebe in svet, se zazira vase in v druge, premišlja, sklepa, se svetu čudi, ga podaja, analizira, rezonira, razdira, se igra z jezikom in poustvarja različne glasove v najrazličnejših legah. Njegovim razigranim in mnogovrstnim registrom je prevajalka Diana Pungeršič virtuozno poiskala slovenske ustreznice in iznajdljivo poustvarila duhovito jezikovno tvarino – in to ne le s svojim tankočutnim poslušom za pogovorni jezik najstnikov, temveč tudi z drugimi jezikovnimi sredstvi, ki jih nudijo gibčna slovenska skladnja, besedotvorje in različni način zapisovanja slenga ter govorjenega in pogovornega jezika. Prav posebna odlika romana *Pes pa v smeh* je ta, da se avtor ne zadovolji ali omeji zgolj z verističnim in hudomušnim beleženjem stvarnosti, temveč prežema pripovedovalčev bezljavi in navidezno lahкотni besedni tok nevsiljiva, a zato nič manj tankočutna analiza post-socialistične stvarnosti šengenske Evrope,

njenih frustracij in ambicij, klavnega dometa potrošništva, skrhanih medosebnih odnosov, iskanja medgeneracijske solidarnosti, ukvarjanja s preteklostjo, osamosvajanja ... Zato se nam utegne zdeti slovaški *Pes pa v smeh* mestoma tudi zelo slovenski.

– V kategoriji prevedena mladinska poučna knjiga je komisija v sestavi dr. Samo Kreft (predsednik), dr. Izar Lunaček in Vojko Zadavec za priznanje zlata hruška izbrala knjigo *Atlas mitov*, ki jo je napisal **Thiago de Moraes**, prevedla pa **Mojca Žnidaršič**. Knjigo je izdala Založba Morfemplus.

Obrazložitev komisije:

V dobi interneta je ponudba podatkovno zgoščenih in grafično nazornih prikazov različnih tematik močno narasla. A spojiti ravno prav skope besede z ravno prav sugestivnimi risbami ni lahko, zato izdelki pogosto obetajo več, kot ponudijo. Atlas mitov tu prijetno preseneti s premišljeno izbranimi drobci ljudskih bajk, pri čemer se izbor ne ustavi le pri grški klasiki ali ameriški tradiciji, pač pa nam razgrne vso pahljačo zgodb, od Afrike do Oceanije in od starega Egipta do današnjih dni. Risba je mestoma

Podelitev priznanja knjigi *Pes pa v smeh*

Podelitev priznanja knjigi *Atlas mitov*

toga, a vseeno nazorno prikaže bistvene attribute obravnavanih božanstev in svetov, pri čemer moramo pohvalno omeniti kozmološke sheme, ki nam zgradbo vsakega od mitoloških svetov jasno orišejo, preden nam postrežejo s konkretnimi zgodbicami. Atlas mitov je knjiga, ki z naborom eksotičnih junakov mladega bralca brž posrka vase in mu razburka domišljijo z njihovimi nadčloveškimi podvigi, obenem pa mu po tihem goji zanimanje za raznolikost človeških kultur po vsem svetu. Slovensko izdajo gre še posebej pohvaliti zaradi prevodov, ki svojo točnost dolgujejo posvetom s strokovnjaki. Toplo priporočamo!

Vojko Zadavec

NAGRADA KRISTINE BRENKOVE ZA NAJLEPŠO SLOVENSKO SLIKANICO

Zbornica knjižnih založnikov in knjigo-tržcev (ZKZK) pri Gospodarski zbornici Slovenije podeljuje nagrado za najlepšo izvorno slovensko slikanico od leta 2004.

Namen in poslanstvo nagrade je:

- spodbujanje nastanka izvirnih slovenskih slikanic

- izoblikovanje vrednostnih kriterijev za pripravo in ocenjevanje slikanic
- spodbujanje branja in bralnih navad
- spodbujanje navad nakupovanja dobrih slikanic

Natečaja se lahko udeleži vsak založnik z vsako slikanico, ki izpolnjuje pogoje, da je:

- bila prvič izdana v razpisanem roku
- nosilec projekta slovenska založba
- avtor ilustracije slovenski
- avtor teksta slovenski

Slikanica je natisnjen tekst v prozi ali v verzih z vsaj 40% ilustracij notranjega obsega na najmanj 5 listih različnih formatov ali materialov.

Žirija ocenjuje slikanice na podlagi ocenjevalnega lista, ki je sestavni del pravilnika o nagradi ter na podlagi kriterijev oblikovalskih, literarnih in založniških standardov, pri čemer upošteva skladnost oblike, vsebine in materialov. O nagradi odloča neodvisna 3-članska žirija, sestavljena iz strokovnjakov z likovnega, literarnega in oblikovalskega področja.

Žirija v sestavi dr. Igor Saksida (predsednik), Urška Bonin, Tomaž Zupančič

in Zdravko Kafol (po funkciji) je pregle-
dala 31 slikanic, ki so jih založbe poslale
na razpis. Pri vrednotenju je izhajala iz
2. (spodbujanje nastanka izvornih sloven-
skih slikanic, izoblikovanje vrednostnih
kriterijev za pripravo in ocenjevanje
slikanic, spodbujanje branja in bralnih
navad, spodbujanje nakupovalnih navad,
predvsem nakupovanja dobrih slikanic)
in 7. člena (Žirija ocenjuje slikanice na
podlagi ocenjevalnega lista, ki je se-
stavni del tega pravilnika ter na pod-
lagi kriterijev oblikovalskih, literarnih
in založniških standardov, pri tem pa
upoštevata skladnost oblike, vsebine in
materialov.) pravilnika, pripravila neod-
visne recenzije slikanic in jih ovrednotila
glede na kakovost besedila in ilustracij,
razmerja med besedo in podobo ter obli-
kovanost slikanice (črke, format, papir,
vezava).

Žirija je soglasno sprejela odločitev,
da letos po kakovosti izstopajo naslednje
slikanice, ki jih je nominirala za nagrado:

- **Luna in jaz.** Andreja Peklar. KUD
Sodobnost International (2019)
- **O začaranem žabcu.** Andrej Rozman
Roza, Zvonko Čoh. Mladinska knjiga
(2019)
- **Ptiči?!** Lila Prap. Mladinska knjiga
(2019)
- **Krst pri Savici.** France Prešeren, Da-
mijan Stepančič. Miš (2018)
- **Pod srečno zvezdo.** Helena Kraljič,
Tina Dobrajc. Morfemplus (2019)
- **Petelinček prebudi upanje.** Vesna
Radovanovič, Kristina Krhin. Ajda,
IBO Gomboc (2018)

Podelitvi nagrade je potekala v če-
trtek, 24. oktobra 2019, v Trubarjevi
hiši literature. Žirija je nagrado namenila
avtorski slikanici **Luna in jaz Andreje
Peklar**. Za svoj izbor je podala naslednjo
utemeljitev:

Andreja Peklar je ustvarila odlično avtor-
sko slikanico o prijateljstvu med dekllico

in luno, ki govori tudi o tem, kako se
luna čudežno spreminja, o prepletenosti
otroškega in živalskega sveta, o strahu in
radovednosti. Sporočilno minimalistično
verzno besedilo /.../ učinkovito nadgraju-
jejo prav posebne poetične ilustracije, ki
vključujejo vrsto navezav na obliko in bar-
vo lune v drugih likovnih podrobnostih:
znakih, barvah gozda, odsevih na gladini.
Tematizacija materinske skrbi lune, ki be-
di nad otrokom, je v igrivi zamenjavi vlog
izpeljana besedilno in likovno prepričljivo;
slikanico odlikujejo še močna celostna li-
kovna podoba ter izjemno vzdusje, ki je
likovno ekspresivno, a nikoli nazorno ali
enoplastno.

Andreja Peklar je leta 2017 prejela
Nagrado Kristine Brenkove za slika-
nico brez besed *Ferdo, veliki ptič*, ki
je prav tako izšla pri KUD Sodobnost
International, in leta 2006 za avtorsko
slikanico *Fant z rdečo kapico*, ki jo je iz-
dal Inštitut za likovno umetnost (2005).

**GAJA KOS: KNJIŽNE DVOŽIV-
KE: SLOVENSKI MLADINSKI
PROBLEMSKI ROMAN.** Maribor:
Založba Aristej, 2015, 179 str.

Znanstvena monografija *Knjižne dvo-
živke* je literarnovedni knjižni prvenec
kritičarke, urednice in avtorice mladins-
kih besedil (med drugim slikanice o
Grdavših, zbirke kratkih zgodb *Migiji
migajo*) Gaje Kos. V njem večplastno in
sistematično osvetljuje slovenski mla-
dinski problemski roman, žanr, ki je
tudi v slovenskem prostoru že dlje ča-
sa prisoten, še posebej razširjen in pri
bralcih priljubljen pa predvsem v novem
tisočletju.

Monografija zaradi področja, ki ga
obravnava, seveda pomeni unikum v
slovenskem prostoru, a tudi v svetovnem
merilu so monografije, ki bi sistematično

in celostno obravnavale problemski roman redke. Avtorica zato najprej opredeli pojem slovenskega mladinskega problemskega romana, ki ga povezuje »s tistim delom domače realistične romaneskne mladinske produkcije, ki si za izhodišče vzame problemsko temo oziroma v center svojega zanimanja in pripovedi postavi problem, ki izrazito zaznamuje življenje realnih (sodobnih) mladostnikov. [Gre za] kompleksen, zahteven, eksistencialen problem, ki grobo in usodno zareže v protagonistovo življenje, ki je spričo tega tudi resno ogroženo; problem torej, ki to ni le z vidika mladostnikovega subjektivnega dojetja [...], pač pa tudi objektivno gledano.« (str. 14) Opozori, da pojem razume malce drugače kot drugi domači in tuji raziskovalci (Kobe, Saksida, Haramija; Nikolajeva, James, Težak, Falconer, Weinkauff ...), še najbližje ji je oznaka *problemka*, ki se uporablja v priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig (*Ozvezdje Knjiga*, 2010), a je njeno razumevanje pojma pomensko vendarle nekoliko širše.

Gaja Kos se v *Knjižnih dvoživkah* najprej posveti značilnostim slovenskega mladinskega problemskega romana: gre za realistično prozo, njihovi avtorji in avtorice se osredotočajo na obravnavo konfliktnih, kriznih situacij, travmatičnih izkušenj ali stanj, ki protagonistu povzročajo hujše eksistencialne stiske (str. 31). Izstopajo predvsem različne oblike nasilja, ki se lahko povezujejo tudi z drugimi temami (predvsem ljubezensko), zato je tem besedilom pogosto mogoče pripeti oznako žanrskega sinkretizma. Pripovedi so večinoma prvoosebne, kompozicija temelji na progresivnem zapletu, ki od komplikacij vodi do klimaksa in razpleta. Dogajanje je večinoma postavljeno v urbano okolje, v disfunkcionalne družine, težišče dogajanja pa v protagonistovo notranjost; delovanje protagonistov v tovrstnih besedilih je večinoma usmerjeno v iskanje lastne

identitete. Med protagonisti prevladujejo dekliški liki v zadnjih razredih osnovne šole in/ali v srednji šoli. Gre večinoma za žrtve, ki so hkrati lahko problematični junaki, pomembni so tudi stranski liki, ena od bolj izpostavljenih vrednot je prijateljstvo (str. 32–38).

Glede na način obravnave in število obravnavanih problemov avtorica v nadaljevanju izdela tipologijo slovenskega mladinskega problemskega romana, in sicer govori o trdih in mehkih problemskih romanah ter o enoproblemskih in večproblemskih mladinskih problemskih romanah, pri tem pa poudarja, da ločnice med njimi niso vedno jasno razvidne (str. 41–42). Gaja Kos našteje tudi vodilne slovenske avtorje tega žanra (Janja Vidmar, Ivan Sivec, Marinka Fritz – Kunc, Igor Karlovšek, Slavko Pregl), založbe, ki jih izdajajo, ustavi se tudi ob nagradah, ki so jih problemski mladinski romani prejeli, poudari razmerje med izvirnimi slovenskimi ter prevedenimi problemskimi romanami, izpostavi tudi najpogostejši nabor tem, ki se pojavljajo v slovenskem mladinskem problemskem romanu: smrt in samomor (poskus samomora), psihične motnje (tudi anoreksija in bulimija), fizična hendikepiranost (duševna prizadetost, učne težave, travma po nesreči, telesna prizadetost in okvara čutil), iskanje spolne identitete, nasilje (psihično in fizično, družinsko in med vrstniki), mladostniki brez staršev, odvisnost, bolezni, nezaželena najstniška nosečnost in najstniško starševstvo, delikventnost, rasna nestrpnost ter politični problemi.

Avtorica postreže tudi z zgodovinskim orisom problemskega mladinskega romana, ki je zasnovan primerjalno. Še posebej se mi zdijo zanimivi tisti deli monografije, ki se ukvarjajo z vrednotenjem mladinskega problemskega romana. Naj zapišem, da temu avtorica na videz ne namenja posebne pozornosti, a je v njenem besedilu vseeno vseskozi

prisotno. Po eni strani ga namreč določata že vsebinska umerjenost in tematika problemskega romana – nenazadnje je ena njegovih temeljnih značilnosti ravno prevladovanje ali vsaj močna poudarjenost spoznavne in etične funkcije nad estetsko (str. 39). Po drugi strani k premisleku o vrednotenju napeljuje tudi oznaka žanra, ki je v prvi vrsti zbir poglobitvenih značilnosti, formalna in vsebinska določitev specifične posamezne literarne zvrsti, torej srčika literarnosti, hkrati pa je zaradi svoje modelnosti in predvidljivosti dolgo veljala za sinonim trivialne književnosti. Seveda so se v literaturi, še zlasti s postmodernizmom, ki je v literarno zahtevnejšo literaturo prinesel tudi žanrsko komunikativnost, stvari korenito spremenile in problemski roman je zagotovo dokaz, da to velja tudi za področje slovenske mladinske književnosti.

Gaja Kos tako zapiše, da »literarna kvaliteta mladinskih problemskih romanov niha med podpovprečnim in umetniško ambicioznim,« (str. 39) hkrati pa povzema odnos do trivialne književnosti, ki ga je v slovenski prostor prinesel Miran Hladnik in ki temu fenomenu priznava popolno legitimnost. Nedvomno ima problemski roman močno bralnosocializacijsko vlogo tudi za slovensko književnost, kar razkrivajo tudi izsledki raziskave, ki jo je opravila avtorica monografije, o kateri pišem. Vendar pa se avtorica *Knjižnih dvoživk* tudi sama ne zadovolji zgolj s tem, pač pa izpostavi nekaj inventivnih pripovednih prijemov, s katerimi se tovrstna besedila lahko izogonejo klišejskosti in predvidljivosti. To so: različni pripovedovalci (menjava običajnega prvoosebnega s tretjeosebnim, več pripovedovalcev; pripovedovalci, ki so povezani z glavnim likom, a o dogajanju pišejo s svoje, omejene in/ali specifične perspektive), jezik in slog (ki je v primeru prvoosebnega pripovedovalca lahko zelo pogovoren),

časovna organiziranost gradiva (retrospektive), zgodbeni okvirji (umeščanje besedila v drugo besedilo), zamolki (zamolčevanje glavnega problema, ki se razkrije šele na koncu in bralca prisili, da prebrano ponovno premisli), oblika pripovedi (dnevniški zapiski, roman v pismih, vključevanje vizualnega, kratka obvestila) ...

Vprašanje vrednotenja se dotika še ene izpostavljene značilnosti mladinskih problemskih romanov – prehajanja na področje stvarne in psihološke literature zaradi njihovega izpostavljenega poudarjanja etične in spoznavne funkcije. Avtorica monografije zapiše, da moramo pri presojanju literarnih besedil vedno iskati ravnotežje med vsemi tremi funkcijami besedila, torej je estetska vloga prav tako pomembna kot ostali dve. Zato opozarja na različne tendenciozne interpretacije ter uporabo literature za neliterarne namene, npr. pri biblioterapiji.

Naj sklenem z ugotovitvijo, da se monografija Gaje Kos *Knjižne dvoživke* loteva izjemno priljubljenega in razširjenega področja slovenskih mladinskih problemskih romanov in je zato obvezno čtivo za vse, ki se tako ali drugače ukvarjajo z mladinsko književnostjo. Obravnavane teme se loteva pregledno, sistematično, ob upoštevanju tuje in domače strokovne literature ter ob poudarjanju različnih vidikov obravnavanih besedil. Skozi vse besedilo ponuja tudi tehten in z različnimi argumenti podkrepljen premislek o vrednotenju analiziranih besedil, ki pa ga je mogoče prenesti tudi na področje celotne mladinske književnosti in je lahko vedno znova aktualen.

Barbara Pregelj

PETER SVETINA, *METULJČKI IN MEHANIKI: SLOVENSKA MLADINSKA KNJIŽEVNOST MED MEŠČANSTVOM IN SOCIALIZMOM.* Ljubljana:

Mladinska knjiga, 2019, 245 strani, zbirka Kultura.

Znanstvena monografija Petra Svetine *Metuljčki in mehaniki* je teoretska dopolnitev antologije *Pionirji na promenadi*, ki je v zbirki Kondor izšla leta 2011 in ki prinaša izbor besedil (poezije, kratke proze, dramatike), nastale med letoma 1920 in 1948 ter jih je izbral in s spremno besedo opremil prav tako Peter Svetina. To se mi zdi pomenljivo, ker reflektiranje meščanstva v mladinski književnosti zadnja leta očitno zaseda osrednje mesto Svetinove refleksije in raziskovanja, zelo pomembno pa je tudi za njegovo lastno literarno ustvarjanje. Preplet vseh treh področij njegovega zanimanja pa po mojem mnenju prinaša ravno monografija *Metuljčki in mehaniki*.

Napetost med meščansko in socialistično družbo, ki je bila očitna že v *Pionirjih* in jo z naslovnima oksimorona izvrstno poudarjata že oba naslova, torej *Pionirji na promenadi* in *Metuljčki in mehaniki*, je v znanstveni monografiji še bolj izpostavljena. Vprašanje družbenega konteksta je uvodoma izjemno nazorno ilustrirano ob pesmi *Hročču trgam nožice* češkega avtorja Karla Hynka, ki jo v različnih kontekstih lahko beremo različno: kot opis brutalne otroške igre, slutenje lastne smrti in opisovanje agonije ob slovesu ter, ob upoštevanju družbenega konteksta, kot ironičen prikaz cinizma oblasti, z upoštevanjem medbesedilnih navezav na Kafko in Jana Karafiáta pa kot dialog z njunima besediloma. Svetina tako pokaže na različne optike, skozi katere lahko beremo in razumemo eno samo besedilo, torej na vprašanja, s katerimi se v zadnjem času še posebej

intenzivno ukvarja celotna literarna ve-
da, še posebej pa empirična literarna
znanost, obenem pa takoj pojasni, da ga
zanima predvsem »razumevanje sloven-
ske mladinske književnosti v odnosu do
družbenega konteksta« (str. 14) v času po
prvi svetovni vojni do 70. let 20. stoletja,
saj v tem času pride do intenzivnejšega
razvoja slovenske mladinske književno-
sti, pa tudi do družbenih sprememb, ki
jih prinese konec druge svetovne vojne.
S tem širšim kontekstom je povezano
še zlasti vprašanje oblikovanja kanona
mladinske književnosti in s tem njenega
vrednotenja, ki mu Svetina v svoji mono-
grafiji namenja osrednjo pozornost.

Avtor v začetnem poglavju mono-
grafije predstavi pojem in pomen me-
ščanstva za kulturo srednje Evrope in
slovenskega prostora, tudi v logični
zgodovinski navezavi na avstrijski ter
(prav tako v logični navezavi) na po-
znejši jugoslovanski prostor. Ugotavlja,
da je slovensko meščanstvo dobilo zagon
še le v času med obema vojnama (str.
21), poudarja njegovo individualnost,
skepsa do avtoritete, pestrost svetov-
nih nazorov, političnih in umetnostnih
pogledov, ki pride do izraza zlasti v raz-
ličnih literarnih časopisih (*Dom in svet*,
Sodobnost, *Dejanje*, *Književnost*, *Trije*
labodi, *Rdeči pilot*), vse večjo prisotnost
žensk v javnem prostoru, s tem pa tudi
avtoric leposlovja, vse večjo občutljivost
za problematiko otrok in mladostnikov v
družbi. Pri tem ne pozabi omeniti neka-
terih razpok (predvsem dvojnosti videza
in resničnosti, neenake vzgoje deklet in
fantov, tudi na področju spolnosti); ne-
nazadnje je ravno (nemško) meščanstvo
Evropo pripeljalo do obeh svetovnih
vojn. Za Svetinovo raziskavo je po-
membno, da je po drugi svetovni vojni
prevladala negativna oznaka meščan-
stva: veljalo je za ostanek kapitalističnega,
reakcionarnega sistema, ki je motil
uveljavljajoči se enostrankarski sistem
in komunistično oblast. V sedemdesetih

letih, piše Svetina, je povojni režim dobil dva obraza: po eni strani se je (tudi zaradi odziva na reformno vladno Staneta Kavčiča) stopnjeval politični pritisk in je višek dosegel Titov kult, po drugi strani pa si je oblast prizadevala za spravljivejšo obliko, »komunizem s človeškim obrazom«. Ključna za Svetinovo raziskovanje je ugotovitev, da je medvojno specifično kraljevine in meščanstva po vojni nadomestila nova vsebina: partizanski boj, povojna izgradnja države s poudarkom na tem, kar je vsem narodom skupnega, to je čas po drugi svetovni vojni (21–36).

Kakšne so posledice teh družbenih sprememb za kanon mladinske književnosti, se v osrednjem poglavju *Metuljčkov in mehanikov* sprašuje avtor monografije in izpostavi nekaj zelo nazornih primerov, ki pokažejo na mehanizme, ki so odločilno vplivali na vzpostavljanje literarnega kanona. Najprej poseže po besedilih, ki so prvič izšla med obema vojnoma ter ponovno, v posodobljeni izdaji po drugi svetovni vojni. Najprej beremo o primerjavi med Seliškarjevo predvojno in povojno izdajo *Bratovščine Sinjega galeba* ter Bevkovega besedila *Lukec in njegov škorec*. Obe besedili seveda sodita v središče kanona slovenske mladinske književnosti, povojna izdaja pa daje vtis, da je edina. Zaradi vrste sprememb v besedilih Svetina domneva, da so bile priredbe in prilagoditve kar delo obeh avtorjev, obsegajo pa predvsem preoblikovanje ideološko spornih delov besedila. Ob prevodih Andersenovih in Grimmovih pravljic, Julesa Verna, *Heidi*, *Pike Nogavičke*, ki jih povzema po drugih raziskovalcih, ter Ericha Kästnerja (*Pikica in Tonček*, *Leteča učilnica*) in Ivane Brlić-Mažuranić (*Čudovite dogodivščine vajenca Hlapiča*), ki se jim je posvetil sam, opozarja, da je bila pri oblikovanju kanona na delu tudi cenzura, pogosto tudi avtocenzura. Ob otroški poeziji Otona Župančiča,

Anice Černeje, Ljudmile Prunk, Vide Jeraj, kratkih zgodbah Bogomirja Magajne, prozi in dramatiki Josipa Ribičiča, dramatiki Pavla Golie pokaže zgolj na videz kontinuitete ustvarjanja, saj izpostavi izpuščanje ali prenehanje objavljanih nekaterih njihovih besedil s krščansko tematiko. Pomudi se tudi ob pomembni založbi Mladinska matica, kjer so med vojnoma izhajali najpomembnejši mladinski avtorji in avtorice, po vojni jih je v preobleki, prilagojeni novim časom, prevzela novoustanovljena Mladinska knjiga. Poseben razdelek tega poglavja je namenjen analizi učbenikov in beril, iz katere je razvidno, da v literarnem kanonu ostajajo tisti predvojni avtorji, ki »politično in ideološko povojni oblasti niso bili vprašljivi, le tisti del besedil, ki ni bil v skladu s komunističnimi vrednotami in nazori, je bil zamolčan oziroma se v čitankah ni več ponavljal. Ohranja se torej v prvi vrsti kontinuiteta avtoric in avtorjev, v (precej) manjši meri kontinuiteta besedil, duhovna kontinuiteta pa ja prekinjena« (str. 154). Svetina v nadaljevanju opozori še, da mehanizmi oblikovanja literarnega kanona kažejo tudi »trud, da bi se [...] ohranil vtis neprekinjenega razvoja z avtorji, ki so objavljali v času med vojnoma in po drugi svetovni vojni, z deli, ki so po vojni nosila iste naslove kot v času med vojnoma, čeprav so bila spremenjena, z uredniško, prevajalsko, lektorsko samocenzuro (ki marsikdaj najbrž niti ne bi bila potrebna), s tihim izločanjem politično neustreznih avtorjev iz knjižnih programov in šolskih beril« (str. 157).

Obravnavana tema terja tudi premislek o subverzivnosti, ki ga avtor monografije opravi ob besedilih Gustava Strniše *Slike*, Jožeta Snoja *Avtomotomvlje* ter Leopolda Suhadolčana *Stopinje po zraku*. Ta besedila se mu pokažejo predvsem kot kritika jugoslovanskega družbenega sistema in subtilno nakužejo njegovo preobrazbo ali propad

(str. 195). Tudi žanrska literatura, še zlasti detektivka, je bila v socialističnem sistemu nezaželena, celo subverzivna. Svetina jo obravnava, presenetljivo, v povezavi z nonsesno poezijo, pri tem pa izpostavi njuno podobnost, saj sta se oba žanra pojavila ravno v času razcveta meščanstva (str. 207).

Vse navedeno vsaj v grobem predstavlja perspektivo, s katero Peter Svetina razmišlja o slovenski mladinski književnosti in reflektira mehanizme njenega vzpostavljanja in ohranjanja. Čeprav se knjiga ozira v preteklost, ki je že toliko

oddaljena, da je tudi refleksija o njej mogoča z varne in objektivne razdalje, je vprašanje kanona v resnici vedno aktualno. Prebiranje Svetinove knjige namreč kaže le, da so za nazaj nekatere stvari bolj očitne in jasne. To pa seveda pomeni, da se v takšni ali drugačni obliki, prikrito ali z javnimi pritiski, tako družbenimi ali osebnimi, mehanizmi selekcije dogajajo tudi tukaj in zdaj. In vprašljivi so tedaj, ko literarna besedila vrednotimo z drugimi, ne literarnimi vatli.

Barbara Pregelj

AVTORJI V TEJ ŠTEVILKI

dr. Nada Grošelj

doktorica jezikoslovja, prevajalka (njeni književni prevodi segajo od leposlovja za odrasle in mladino do literarne teorije, filozofije, teologije in mitologije), publicistka, kot zunanja sodelavka poučuje na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani

mag. Tilka Jamnik

promotorka branja, publicistka, predsednica Slovenske sekcije IBBY, podpredsednica Društva Bralna značka Slovenije, članica strokovnega odbora *Priročnika za branje kakovostnih mladinskih knjig*

dr. Martina Mejak

dr. znanosti s področja didaktike književnosti, asistentka za didaktiko slovenščine na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem.

Ivan Mitrevski

ilustrator in avtor stripov

Petra Potočnik

strokovna sodelavka Društva Bralna značka – ZPMS in nacionalna koordinatorka Nacionalnega meseca skupnega branja

dr. Barbara Pregelj

doktorica literarnih ved, pridružena profesorica za literaturo na Fakulteti za humanistiko v Novi Gorici, prevajalka, publicistka, kulturna promotorka ter urednica

dr. Peter Svetina

doktor literarnih ved, slovenski pisatelj, pesnik, prevajalec, publicist in predavatelj na univerzi v Celovcu

Vojko Zadravec

strokovni sodelavec Pionirske – centra za mladinsko književnost in knjižničarstvo Mestne knjižnic Slovenska sekcija IBBY je pripravila poslanico in plakat ob 2. aprilu 2020 – Mednarodnem dnevu knjig za otroke. Poslanico z naslovom »Lakota po besedah« je napisal Peter Svetina, plakat je ilustriral Damijan Stepančič, ki si je zamislil tudi vabilo k praznovanju v obliki kocke. Vse gradivo je oblikovala Melita Rak. Projekt so finančno podprli Ministrstvo za kulturo, Javna agencija za knjigo in Pošta Slovenije.

Gradivo smo že poslali nacionalnim sekcijam IBBY v 80 držav po vsem svetu.

Tilka Jamnik, *Mednarodni dan knjig za otroke 2020* e Ljubljana

NAVODILA AVTORJEM

Rokopise, ki so namenjeni objavi v reviji *Otrok in knjiga*, avtorji pošljejo na naslov uredništva: **Otrok in knjiga, Mariborska knjižnica, Rotovski trg 6, 2000 Maribor.**

Za stik z urednico lahko uporabijo tudi el. naslov: darka.tancer-kajnih@mb.sik.si

Avtor naj besedilo obvezno priloži ime institucije, na kateri dela, in svoj domači ter elektronski naslov.

Če rokopis ni sprejet, urednica avtorja pisno obvesti.

Ob izidu revije dobi avtor 1 izvod revije in avtorski honorar.

Objava v reviji vključuje tudi objavo njene digitalne različice na spletnem portalu dLib.

Tehnični napotki:

Prispevki za revijo *Otrok in knjiga* so napisani v slovenščini, izjemoma po dogovoru z uredništvom v tujem jeziku. Pričakuje se, da so rokopisi, namenjeni objavi v reviji, jezikovno neoporečni in slogovno ustrezni. Dolžina razprave naj ne presega ene in pol avtorske pole, tj. 45.000 znakov, drugi prispevki pa naj ne presegajo 10 strani (20.000 znakov). V rubriki Polemika bomo objavili samo prispevke v obsegu do 5000 znakov. Razprave morajo imeti sinopsis (do 300 znakov) in povzetek (do 2000 znakov oz. do 1 strani). Sinopsisi bodo objavljeni v slovenščini, povzetki pa v angleščini (za prevod lahko poskrbi uredništvo). Rokopis je potrebno oddati v dveh na papir iztisnjenih izvodih (iztis naj bo enostranski, besedila naj bodo napisana v enem od popularnih urejevalnikov besedil za okensko okolje, v pisavi Times New Roman, velikost 12 pik z eno in pol medvrstičnim razmikom na formatu A4. Naslov članka in naslovi ter podnaslovi poglavij (zaželeno je, da so daljši članki smiselno razčlenjeni) naj bodo napisani krepko.

Citati med besedilom so označeni z narekovaji. Daljši navedki (nad pet vrstic) naj bodo odstavčno ločeni od drugega besedila (navednice tedaj niso potrebne) v velikosti pisave 10 pik. Izpusti so v navedku označeni s tremi pikami v poševnem oklepaju; na začetku in na koncu citata tropičja niso potrebna. Opombe niso namenjene citiranju literature, njihovo število naj bo čim manjše. Navajajo se tekoče. Zaporedna številka opombe stoji stično za ločilom. Literatura naj se navaja v krajši obliki samo v oklepaju tekočega besedila, in sicer takole: (Saksida 1992: 35). V seznamu literature navedek razvežemo

za knjigo:

Igor Saksida, 1992: *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

za del knjige:

Niko Grafenauer, 1984: Ko bo očka majhen. V: Jože Snoj: *Pesmi za punčke in pobe*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Sončnica).

za zbornik:

Boža Krakar Vogel (ur.), 2002: *Ustvarjalnost Slovencev po svetu. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

za članek v reviji:

Alenka Glazer 1998: O Stritarjevem mladinskem delu. *Otrok in knjiga* 25/46. 22–30.

V opombah so enote bibliografske navedbe med seboj ločene z vejicami:

Igor Saksida, *Mladinska književnost pri pouku na razredni stopnji*, Ljubljana, Mladinska knjiga, 1992, 35.

Na koncu vsake bibliografske enote je pika. Naslovi samostojnih izdaj so postavljeni ležeče. Zbirka je v oklepaju tik pred navedbo strani, založba se pri knjigah starejšega datuma opušča, prav tako tudi krajšava str. za stran. Pri zaporednem navajanju več del istega avtorja v seznamu literature ali navedenk namesto imena in priimka napravimo dva pomišljaja. Kadar na isto leto pride več del istega avtorja, letnici na desni stično dodajamo male črke slovenske abecede: 2003a, 2003b. Bibliografske navedbe naj bodo enotne.

VSEBINA

ČLANKI – RAZPRAVE

Martina Mejak, <i>Berilo in didaktični instrumentarij v njem</i>	5
Peter Svetina, <i>Hvala, kritika in nostalgija: podoba socializma v slovenski mladinski književnosti socialističnega in postsocialističnega časa</i>	18
Nada Grošelj, <i>Nekaj misli o prevajanju knjig o muminih</i>	22

POGLED NA SVOJE DELO

Ivan Mitrevski, <i>Kje dobim inspiracijo in ostali prebliski</i>	28
Barbara Pregelj, <i>Intervju z baskovskima ustvarjalcema</i>	34

IBBY NOVICE

Tilka Jamnik, <i>Mednarodni dan knjig za otroke 2020</i>	42
<i>Priznanja slovenske sekcije IBBY 2019</i>	49

POROČILA – OCENE

Petra Potočnik, <i>Nacionalni mesec skupnega branja 2019</i>	52
Barbara Pregelj, <i>Predstavitev slovenskih avtorjev v Valenciji</i>	57
Vojko Zadavec, <i>Praznik zlatih hrušk 2019</i>	58
<i>Nagrada Kristine Brenkove za najlepšo slovensko slikanico</i>	61
Barbara Pregelj, <i>Gaja Kos: Knjižne dvoživke: slovenski mladinski problemski roman</i>	62
Barbara Pregelj, <i>Peter Svetina: Metuljčki in mehaniki: slovenska mladinska književnost med meščanstvom in socializmom</i>	65
<i>Avtorji v tej številki</i>	68
<i>Navodila avtorjem</i>	69

CONTENTS

TREATISES – ARTICLES

- Martina Mejak, *Textbook and the didactic instruments in it* 5
- Peter Svetina, *Praise, criticism and nostalgia: the image of socialism in the Slovene children's literature of the socialist and post-socialist period* 18
- Nada Grošelj, *Reflections on Translating the Moomin Books into Slovenian* 22

SELF-REVIEW

- Ivan Mitrevski, *What do I draw inspiration from and other flashes* 28
- Barbara Pregelj, *Interview with two renowned Basque authors* 34

IBBY NEWS

- Tilka Jamnik, *International children's book day 2020* 42
- Slovene IBBY section 2019 awards* 49

REPORTS – REVIEWS

- Petra Potočnik, *On the National month of group reading 2019 project and on the Reading together action* 52
- Barbara Pregelj, *Presentation of Slovene authors in Valencia* 57
- Vojko Zadavec, *The Golden Pears Holiday* 58
- The Kristina Brenkova Award for an original Slovene picture book* 61
- Barbara Pregelj, *Gaja Kos: Literary amphibians: Slovene problem teenage novel* 62
- Barbara Pregelj, *Butterflies and mechanics: Slovene children's literature between bourgeoisie and socialism* 65
- Journal authors* 68
- Guidelines for contributors* 69

OTROK IN KNJIGA

106

Glavna in odgovorna urednica
Darka Tancer-Kajnih

Revijo je s finančno podporo Javne agencije za knjigo
založila Mariborska knjižnica

Za Mariborsko knjižnico
direktorica Dragica Turjak

Naklada 700 izvodov

Letna naročnina 17 EUR
Cena posamezne številke 7,5 EUR

OTROK IN KNJIGA	MARIBOR 2019	LETNIK 46	ŠT. 106	STR. 1-72
-----------------	--------------	-----------	---------	-----------